

TAMPEREEN YLIOPISTO

Minna Karttunen

MONTESSORIPEDAGOGIIKAN VAIHEET SUOMESSA

Historian pro gradu-tutkielma

Tampere 2010

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tutkittiin, minkälaisen vaiheiden kautta montessorilainen pedagogiikka saapui Suomeen. Samalla tutkittiin ammattikasvattajien suhtautumista montessorilaiseen pedagogiikkaan. Tämä antoi mahdollisuuden historiallis-kvalitatiiviseen analyysiin, miksi montessorilainen pedagogiikka ei ole saanut suurempaa jalansijaa Suomessa ja vastaavasti siihen, miksi montessorilaiset kokeilut aloitettiin vasta 1980-luvulla. Lähdeaineisto koostui lehtiartikkeleista, arkistolähteistä ja temahaastatteluista.

Montessoripedagogiikalla tarkoitetaan italialaisen Maria Montessorin kehittämää kasvatustieteen menetelmää, jossa keskeistä on lapsen oma-aloitteinen oppiminen montessorivälineistön puitteissa, joka tapahtuu lapsen luonnollisia herkkyyksia huomioiden. Montessoriohjaajan rooli on lähempänä ohjaajaa, jonka tehtävä on olla taustalla ja havainnoida lapsen toimintaa.

Aluksi tarkastelun kohteena ovat vuodet 1912-1954, jolloin Helsingin Ebeneser-kodin lastentarhanopettajat olivat tiiviissä yhteistyössä pohjoismaisiin kollegoihinsa. Montessorilaisesta pedagogiikasta saatiin tietoa samaan aikaan kuin muissa Pohjoismaissa. Tietoa tuli Suomeen lastentarhanopettajien kokousten välityksellä, kirjeenvaihdolla ja ulkomaanmatkojen kautta. Montessoripedagogia näkyi myös Aino Aallon suunnittelemassa arkkitehtuurissa ja Astrid Wång-Marianin perustamassa montessorikokeilussa vuosien 1925-1937 välisenä aikana.

Ensimmäinen vaihe sai jatkoa sodan jälkeen vuonna 1954 kolmen Ebeneserin lastentarhanopettajan lähtiessä montessoriohjaaja-kurssille Saksaan. Helena Vuorela-Oserofin, Irja Marvalan ja Eva Snellmanin suhtautuminen montessoripedagogiikkaan oli pääosin pidättyväistä: oma-aloitteisuutta arvostettiin ja matemaattisia harjoituksia, mutta kokonaan montessoripedagogialle pohjautuvaa lastentarhaa ei haluttu perustaa. Kurssin käynyt Irja Marvala käytti montessoripedagogiaa soveltavasti ammatissaan hyväksi ja valmisti itse montessorivälineitä. Fröbeliläisen pedagogiikan leikki-painotteisuus on myös todennäköisesti vaikuttanut lastentarhanopettajien asenteisiin, sillä lapsen vapaata leikkiä arvostettiin.

Kolmannessa vaiheessa montessoripedagogian käytännön kokeilut saivat nykypäivään kestävä jatkumon vuodesta 1977 Auroran sairaalassa. Tieto on levinnyt Auroran sairaalan montessoriosastolta Espoon ja Helsingin vanhemmille, jotka olivat kiinnostuneet montessorimenetelmästä ja perustaneet kannatusyhdistyksiä. Kannatusyhdistykset perustivat ensimmäiset montessorilastentarhat vuonna 1980. Näistä puolestaan alkoivat vaatimukset montessoripedagogialle perustuvasta koulusta, sillä lastentarhoille haluttiin jatkumo peruskoulun sisälle. Erityisen aktiivisesti tässä toimi Kerttu Höynälänmaa, josta koulutettiin montessoriohjaajia. Opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen ja Kouluhallituksen Reijo Laukkanen puolsivat kokeiluja, sillä heidän mielestään peruskoulun kehittämiseksi tarvittiin vaihtoehtoja. Montessoripedagogiikan vaiheet sivuavat 1980-luvun alussa myös suomalaisen peruskouluun kohdistuvia vaatimuksia.

Montessoripedagogiikan kompastuskiviksi ovat muodostuneet Suomessa ensin lastentarhanopettajien negatiiviset asenteet ja uskollisuus fröbeliläiselle pedagogiikalle. 1980-luvulla montessoriohjaajien ulkomainen koulutus, peruskoulunopettajien kielteiset asenteet, montessoripedagogiikan kallis toteuttaminen käytännössä ja montessoripedagogiikan kannattajien sisäinen hajanaisuus ovat heikentäneet montessorikoulun leviämistä Suomessa.

Asiasanat:

montessoripedagogiikka, montessoriohjaaja, fröbeliläinen pedagogiikka, suomalainen peruskoulu

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	4
1.1. Lapsen vapaan kasvatuksen puolesta	4
1.2. Aiempi tutkimus	5
1.3. Tutkimuskysymykset ja käsitteiden määrittely	7
1.4. Lähteiden esittely ja metodi	10
2. MONTESSORIPEDAGOGIIKKA	13
2.1. Maria Montessori	13
2.2. Montessorilainen pedagogiikka perustuu lapsen herkkiin kausiin	14
3. SUOMALAISEN LASTENTARHATYÖN JUURET	17
3.1. Fröbeliläisyys yhdisti pohjoismaita	17
3.2. Fröbeliläinen pedagogiikka	18
3.3 Suomen ensimmäiset lastentarhat	18
4. MONTESSORILAINEN PEDAGOGIIKKA TULEE POHJOISMAIHIN	19
4.1. Ruotsi ja Tanska	19
4.2. Pohjoismaisten lastentarhanopettajien yhteistyö	22
4.3. Aino Aalto oli kiinnostunut montessoripedagogiikasta	25
4.4. Ensimmäinen montessorilastentarha Helsinkiin 1900-luvun alussa	25
4.5. Lapsen salaisuus ilmestyy suomeksi vuonna 1940	26
5. TUTUSTUMISMATKAT MUIHIN MAIHIN 1928-1956	27
5.1. Intensiivinen työilmapiiri ja opettajan erikoisasema	27
5.2. Ensimmäiset suomalaiset montessorikursseilla vuonna 1954	30
6. MITEN MONTESSORILAISEEN PEDAGOGIIKKAAN SUHTAUDUTTIIN?	31
6.1. Leikkikalut ja luovuus kadoksissa montessori-leikkikouluissa	31
6.2. Lapsen oma leikki meni kaiken muun edelle	32
6.3. Kansainvälisyys teki montessorilaisuuden tunnetuksi vuoteen 1956 mennessä	35
7. MONTESSORIPEDAGOGIIKKA SAA KÄYTÄNNÖN JATKUVUUDEN VUODESTA 1977	38
7.1. Montessoripedagogiikka sulautetaan terapiaan Auroran sairaalassa	38
7.2. Minkälaista montessori-terapia oli Auroran sairaalassa?	40
8. MONTESSORILAISET LASTENTARHAT 1980-LUVUN ALUSSA	43
8.1. Ensimmäiset montessorikerhot edellyttivät koulutettuja ohjaajia	43
8.2. Minkälaista montessoripedagogiikka oli käytännössä lastentarhoissa?	49
8.3. Montessoripedagogiikkaa ja harrastuksia	53
8.4. Eri tahojen suhtautuminen montessorileikkikouluihin	54
8.5.1. Vanhemmat olivat aktiivisen innostuneita	54
8.5.2. Ei elitismille ja pitkille kuljetusmatkoille	56
8.5.3. Opettajat arvostivat montessorilaisen pedagogiikan ydinasioita	58

9. MONTESSORILUOKKAKOKEILUT OSA PERUSKOULUN KEHITTÄMISAJATTELUA	59
9.1. Suomalainen peruskoulu ja tasa-arvon ihanne	59
9.2. Suomalainen peruskoulu täytti tehtävänsä päättäjien mielestä	61
9.3. Reijo Laukkanen ja Jaakko Numminen suhtautuivat positiivisesti kokeilujen aloittamiseen	64
9.4. Yhteistä montessoriopettajien koulutusta pohdittiin Pohjoismaiden neuvostossa	69
9.5. Montessorikokeilut osa muita pedagogisia kokeiluja	71
10. ESPOON JA HERTTONIEMEN MONTESSORIKOKEILULUOKAT EROSIVAT TOISISTAAN	72
10.1. Espoon montessoripedagoginen kokeilu käyntiin Kerttu Höynälänmaan aloitteesta	72
10.2. Montessoripedagogiikkaa kuten Maria Montessori sen suunnitteli	74
10.3. Herttoniemen kokeiluluokan perustaminen	78
10.4. Herttoniemen kokeiluluokan arkea	81
11. KOKEILULUOKKIEN ONNISTUMISEN EDELLYTYKSET	85
11.1. Tukijoukot ensimmäisiin kokeiluihin tulivat ulkomailta, päättäjiltä ja vanhemmilta	85
11.2. Montessoripedagogiikka toimi sekä puhtasoppisesti että soveltaen	88
11.3. Montessorikokeilujen seurauksia	93
11.4. Montessoripedagogiikan teesit ovat ajankohtaisia 2000-luvun peruskoulussa	97
12. LOPPUPÄÄTELMÄT	100
13. LÄHTEET	106
14. LIITTEET	112
LIITE 1. Casa dei Bambini on edelleen toiminnassa Roomassa, San Lorenzon korttelissa.	110
LIITE 2. Teemahaastattelun kysymyslomake	111
LIITE 3. Lapsen neljä kehityskautta	119

1. JOHDANTO

1.1. Lapsen vapaan kasvatuksen puolesta

Maria Montessori oli ensimmäinen italialainen naislääkäri ja kasvatustieteen tieteellinen kehittäjä. Montessorin elämäntyö nähdään osana Comeniuksen, Pestalozzin sekä Fröbelin ideoiden jatkuvuutta kasvatustieteellisen ajattelun historiassa. Montessoria voidaan pitää yhtenä 1900-luvun tärkeimmistä kasvatustieteellisen ajattelun kehittäjistä ja erityisesti lapsen vapauden puolestapuhujana. Montessori ei ollut kuitenkaan ensimmäinen, joka esitti ajatuksen lapsen vapaasta kasvatuksesta. Hänen edeltäjiään voidaan jäljittää jo 1700-luvulle Jacques Rousseauhin, joka vaikutti esimerkiksi Edouard Seguinin kasvatuskäsitteeseen.¹ Montessori muokkasi ja kehitti opetusvälineitä ja opetustapoja juuri Seguinin ja Jean Itardin töiden pohjalta.² Maria Montessorin erotti Rousseauin, Fröbelin sekä Pestalozzista filosofioista hänen ajatuksensa lapsuudesta elämän toisena puolena. Hän ei nähnyt lapsuutta irrallisena osana kohti aikuiselämää, vaan hän näki lapsuuden ihmisyyden toisena osana.³

Yhdysvalloista levisi 1900-luvun alussa eteenpäin pyrkivä progressiivinen pedagogiikka, jonka mukaan koululaitosta tulisi muokata oppilaskeskeisemmäksi. Vapauspedagogian ideana oli kunnioitus lasta kohtaan ja aktiivisuuden hyödyntäminen oppimisessa. Aktiivisuuspedagogien mukaan lasten passiivinen istuminen ja tiedon omaksuminen opettajilta piti korvata lapsista lähtevällä oppimisella ja oma-aloitteisuudella. Suuntaus levisi myös Eurooppaan ja 1900-luvun alussa lapsen vapauttaminen ja koululaitoksen muutos oli tärkeä puheenaihe Euroopassa. Lapsen vapauttamisesta keskusteltiin yleisesti ja sen saavuttamiseksi piti muuttaa koulua aktiivisemmaksi ja vapaammaksi.⁴ Karl Bruhnin mukaan 1900-luvun alun teoreettisia aktiivisuuspedagogisia linjoja voidaan erottaa kolme: aktiivispedagoginen, sosiaalipedagoginen, sekä vapauspedagoginen, joista Maria Montessori yhtenä olennaisena henkilönä edusti vapaus- sekä aktiivisuuspedagogista

¹ Bowen 1981, 397.

² Maria Montessori vakuuttui Seguinin sekä Itardin töiden pohjalta, että jälkeenjääneiden lasten koulutus oli pedagoginen, eikä lääketieteellinen ongelma. (Flanagan 2006, 152-153 ja Hayes 1985, 13.) Jean Itard (1775-1838) oli tutkinut kuuroja lapsia ja Edouard Seguin (1812-1880) oli Itardin oppilas, joka opettajansa innoittamana alkoi tutkia psyykkisesti ja fyysisesti häiriintyneitä lapsia.

³ Lillard 1971, 29.

⁴ Bruhn 1968, 7-9.

suuntaa.⁵ Hänen rinnallaan tärkeänä henkilönä aktiivisuuspedagogiikassa voidaan pitää myös Adolphe Ferrièreä.⁶

Montessorilaisuus levisi erityisesti ensimmäisen maailmansodan jälkeen globaalisti.⁷ Montessorilaisen pedagogiikan leviämiseen on todennäköisesti vaikuttanut liikkeen varhainen kansainvälinen organisoituminen. Maria Montessori perusti vuonna 1929 Association Montessori Internationale:n (A.M.I.) jonka päämaja oli Hollannissa, Amsterdamissa. Liikkeen perustamiskirjaan oli kirjattu tavoitteeksi muun muassa ylläpitää, levittää ja kehittää eteenpäin Maria Montessorin ajatuksia.⁸ A.M.I. toimii edelleen ja päämaja on samassa paikassa.⁹ Montessoripedagogiikka saavutti Englannissa suuren suosion ja Montessori kävi vuodesta 1919 toiseen maailmansotaan Lontoossa pitämässä seminaareja. Montessori-pedagogiikka levisi myös muun muassa Skandinaviaan, Neuvostoliittoon sekä Intiaan.¹⁰

1.2. Aiempi tutkimus

Montessoripedagogiaa ja sen kehittäjää Maria Montessoria on tutkittu niin kansainvälisesti kuin Suomessakin. Virginian yliopiston psykologian professori Angeline Stoll Lillard on tutkinut montessoripedagogiaa kahdenkymmenen vuoden ajan. Vuonna 2005 ilmestyi hänen tutkimuksensa *Montessori: The Science Behind the Genius*, jossa hän perustelee montessori-pedagogiikan tieteellisen relevanssin ja selvittää montessorilaista pedagogiikkaa käytännössä. Paula Polk Lillard on amerikkalainen Montessorikoulun rehtori, joka on kirjoittanut kirjoja montessoripedagogiikasta sekä vanhemmille että opettajille. Vuonna 1977 ilmestyi hänen teoksensa *Montessori. A Modern Approach* ja vuonna 1996 ilmestynyt teos *Montessori Today. A Comprehensive Approach to Education from Birth to Young Adulthood*. Teoksessa hän käsittelee montessoripedagogiaa puolitoistavuotiaiden kasvatuksesta aina yläkouluikäisten kasvatukseen. Suomessa montessoripedagogiikasta kertovia teoksia ovat kirjoittaneet esimerkiksi montessoriopettaja Kerttu Höynälänmaa yhdessä Mary Hayesin kanssa. Heidän teoksensa *Montessoripedagogiikka* ilmestyi vuonna 1985.

⁶ Bruhn 1968, 21-22 ja 53.

⁷ Ibid.

⁸ Hayes 1985, 120-121.

⁹ ”Ulkomainen yhteistyö” *Montessori* 2006-2007, s. 8, julkaisija Suomen Montessori Yhdistys ry.

¹⁰ Katso esim. Bowen 1981 tai Lounela 1989.

Montessorilaista pedagogiikkaa on tarkasteltu Suomessa runsaasti opinnäytetöissä. Kerttu Höynälänmaa on tehnyt historian pro gradun, jossa tutkittiin Maria Montessorin historiakäsitystä.¹¹ Suomessa montessorilaisen pedagogiikan historiaa on tutkittu pääosin kasvatustieteilijöiden opinnäytetöissä. Montessorilaisuuden alkuvaiheita 1900-luvun alun Suomessa on tutkinut Marjut Lounela¹² kasvatustieteen syventävässä opinnäytetyössä *Montessorilainen pedagogiikka Suomen kasvatusalan lehdissä 1912-1953*. Lähivuosina ilmestyneet pro gradu-tutkielmat osoittavat, että pedagogiaa kohtaan tunnetaan kiinnostusta: Marja Knuutilan kasvatustieteen pro gradu vuodelta 1998 käsittelee opettajan vaihtuvuutta montessorilaisella yhdysluokalla 1-2.¹³ Montessoriopettaja Pirjo-Riitta Lehtisen kasvatustieteen pro gradu vuodelta 2008 käsittelee montessoripedagogiikan tuomista suomalaiseen peruskouluun ja sen vakiintumista suomalaiseen koulujärjestelmään. Lehtisen työ käsittelee samaa aikaa kuin osa käsillä olevasta pro gradusta, sillä Lehtinen kartoitti montessorilaisen pedagogiikan tuleamista peruskouluun ja montessoripedagogiikan vakiintumista suomalaisessa koulujärjestelmässä.¹⁴ Aija Pouru on tutkinut kasvatustieteen tutkielmassaan Maria Montessorin elämää ja hänen osaansa kasvatustieteen kehittäjänä 1981.¹⁵ Tällä hetkellä Piia Kettunen¹⁶ tekee pro gradu-työtä Tampereen yliopistossa kasvatustieteen laitokselle aiheena montessorioppilaiden sopeutuminen yläkouluun Tampereella.

On huomion arvoista, että suuri osa aiemmasta tutkimuksesta on tuotettu montessoriopettajien taholta. Tämä tutkimus eroaa aikaisemmasta siinä mielessä, että se käsittelee aihetta historiatieteen tutkimuksen metodein. Pro gradun tekijällä ei ole aiempaa käytännön kokemusta montessoripedagogiikasta tai montessoriopettajan pätevyyttä.

Montessoripedagogiikan historiasta ja sen käytännön kokeilujen aloittamisesta on paikoin ristiriitaisia tulkintoja tutkimuskirjallisuudessa ja Suomen Montessori- yhdistyksen tiedotteissa. Esimerkiksi Hayesin ja Höynälänmaan teoksen *Montessorilainen pedagogiikka* mukaan montessorilainen pedagogiikka otettiin käyttöön Suomessa Auroran

¹¹ Höynälänmaa 2005.

¹² Marjut Lounela on osallistunut montessoriohjaajien kouluttamiseen Helsingin yliopistossa. (*Montessori 1997*)

¹³ Knuutila 1998.

¹⁴ Lehtinen 2008.

¹⁵ Pouru 1981.

¹⁶ Piia Kettunen on hyväksytty opiskelemaan montessoriopettajaksi Italiaan Bergamoon lukuvuodeksi 2010-2011.

sairaalassa terapiamuotona. Ann-Katrin Hatje puolestaan viittaa vuonna 1999 ilmestyneessä tutkimuksessaan lastentarhojen historiasta montessorilaisuuden tulleen jo 1900-luvun alussa Suomeen. Montessorilaisia lastentarhoja pidetään Suomessa verrattain uutena ilmiönä, sillä ensimmäisten lastentarhojen sanotaan aloittaneen toimintansa Helsingissä ja Espoossa vuonna 1980.¹⁷ Tämän tutkimuksen puitteissa on kuitenkin löydetty viitteitä siitä, että montessorilaisia käytännön kokeiluja oli Suomessa leikkikoulun muodossa jo vuosien 1925-1937 välisenä aikana.

Montessoripedagogiikkaa ja sen historiaa sivutaan myös lastentarhan historiassa ja Maria Montessorin omat teokset *The Montessori Method* (1912) sekä *Lapsen salaisuus* (1936) avaavat montessorilaisen pedagogiikan sisältöä tutkimuksessa. Montessori kirjoitti myös muita teoksia, mutta ne eivät tuoneet varsinaisesti uusia ajatuksia montessorilaiseen pedagogiaan.

1.3. Tutkimuskysymykset ja käsitteiden määrittely

Montessorilainen pedagogiikka ei ole vain osa menneisyyttä ja lastentarhojen historiaa, vaan se on myös osa Suomen nykyaikaa. Montessoripedagogia voidaan kategorisoida osaksi reformipedagogioiden vaiheita Suomessa. Montessoripedagogian lisäksi reformipedagogisia liikkeitä ovat esimerkiksi steinerpedagogia, freinetpedagogia ja freirepedagogia. Ajallisesti steinerpedagogia on tullut Suomeen ensimmäisenä vuonna 1955 perustetun Rudolf Steiner-koulun myötä.¹⁸

Suomessa on tällä hetkellä 41 montessoripedagogialle pohjautuvaa lastentarhaa- tai leikkikouluja ja 9 montessoriluokkaa.¹⁹ Tässä tutkimuksessa käytetään termiä montessorileikkikoulu- tai lastentarha tarkoittamaan 3-6-vuotiaiden lasten hoitopaikkaa, jonka arjen toiminta perustui koulutettujen montessoriohjaajien- tai opettajien asiantuntemukselle. Montessoriohjaajalla tarkoitetaan A.M.I:n koulutuksen saanutta henkilöä, jolla oli järjestön hyväksymä koulutus 3-6-vuotiaiden lasten ohjaamisessa. Tämän lisäksi ohjaajilla oletetaan olevan kotimaan lastentarhanopettajan kelpoisuus. Montessoriopettajalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on luokanopettajan tai aineenopettajankelpoisuus kotimaassaan, sekä

¹⁷ Hayes 1985, 118.

¹⁸ Reformipedagogioilla tarkoitetaan vaihtoehtoista kasvatustapaa, josta voidaan käyttää myös nimitystä vaihtoehtopedagogia. Dahlsröm 1991, 41.

¹⁹ Suomen Montessoriyhdistyksen puheenjohtajan Kirsikka Tschaplinin sähköpostiviesti Piia Kettuselle 11.6.2010 klo 17.16.

A.M.I:n montessoriopettajan pätevyys 6-12-vuotiaiden oppilaiden opettamisessa. Montessoripedagogiikka tarkoittaa Maria Montessorin kehittämää kasvatustietoa, jossa keskiössä on lapsi ja hänen eri ikäkausien kiinnostuksen kohteet. Oppiminen tapahtuu ikäkausiin suunnitelluilla montessorivälineillä²⁰, jotka lapsi saa itse valita oman kiinnostuksensa mukaan. Opettajan asema on montessoripedagogiikassa ohjaava ja taustalla oleva havainnoitsija, jolloin oppiminen tapahtuu lapsen tekemisen kautta. Montessoripedagogiikkaa käsitellään tarkemmin luvussa kaksi.

Tutkimuksen tavoite on selvittää, minkälainen prosessi oli montessorilaisen pedagogian saapuminen Suomeen. Historiantutkimuksessa montessoripedagogiikka voidaan nähdä asettuvan osaksi ideologioiden ja innovaatioiden historian tutkimusta yksittäisen aatteen näkökulmasta. Marjatta Hietala on osoittanut historiantutkimuksella, että Helsinki oli vuosien 1875-1917 välisenä aikana kaukana periferiasta, sillä uudet keksinnöt eri aloilta kulkeutuivat Suomeen Helsingin virkamiesten matkojen ja ammatillisen kunnianhimon seurauksena.²¹ Tämä antaa viitteitä siitä, että myös montessoripedagogiikka on todennäköisesti tullut Suomeen samaan aikaan kuin muihin Pohjoismaihin.

Tärkeä tutkimuskysymys on, kuinka ammattikasvattajat suhtautuivat montessorilaiseen pedagogiaan? Näiden vastausten pohjalta voidaan pohtia, miksi montessorilaisen pedagogiikan varsinainen käytännön vakiintuminen alkoi Suomessa vasta 1980-luvulla. Montessorilaisuus levisi kuitenkin monissa Euroopan maissa jo maailman sotien välisenä aikana. Tutkimuksessa on huomioitu montessorilaisen- ja fröbeliläisen pedagogiikan keskeisiä sisältöjä, sillä tämä auttaa osaltaan selvittämään, miksi montessorilaista pedagogiikkaa ei alettu heti toteuttaa fröbeliläisissä lastentarhoissa. Montessorilainen pedagogiikka kytkeytyi nimenomaan lastentarhojen historiaan erityisesti 1900-luvun alkupuolella.

Ensimmäisessä vaiheessa suomalaiset tulivat montessoripedagogiikasta tietoisiksi vuodesta 1912 lähtien. Pohjoismaiden kansanlastentarhatyö ja kansainväliset yhteydet

²⁰ Montessorivälineistö koostuu suuresta joukosta Maria Montessorin suunnittelemissa välineistä, joita käyttäessään lapsi oppii itse tekemällä. Välineet voidaan jaotella eri kategorioihin: arkipuuhat, aistimateriaali, kielimateriaali, kulttuurimateriaali ja taito- ja tiedeaineet.

(http://www.montessorilastentalo.net/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=15 luettu 28.10.2010 klo 16.55.)

²¹ Hietala 1992.

tekivät uusien aatteiden leviämisestä helppoa ja montessoripedagogiikasta tultiin tietoisiksi kansanlastentarhanopettajien kansainvälisen yhteistyön seurauksena jo vuodesta 1912. Toisessa vaiheessa montessorilaisuudesta kiinnostuttiin Suomessa 1950-luvulla niin paljon, että päätettiin lähettää ensimmäiset lastentarhanopettajat Saksaan montessorikurssille. Ensimmäiset montessoriohjaajat saivat kurssi-diplominsa Saksassa vuonna 1954. Tämän jälkeen Suomessa oli kolme käytännön osajaa, mutta vielä ei aloitettu virallisia käytännön kokeiluja. Tähän on saattanut vaikuttaa Ebeneser-seminaari, joka oli pitkään ainoa lastentarhanopettajia kouluttava laitos Suomessa. Ebeneserin pedagogiikka perustui vahvasti fröbeliläiselle pedagogiikalle, kuten tullaan myöhemmin huomaamaan. Vuonna 1954 valmistuneiden montessoriohjaajien mielipiteet olivat vahvasti kallellaan fröbeliläisen pedagogiikan ydinajatukselle, eli lapsen vapaalle leikille.

Tutkimuksen kolmannessa taitekohdassa montessorilainen pedagogiikka aloitettiin Suomessa terapiamuotona Auroran sairaalassa vuonna 1977.²² Tästä kolme vuotta myöhemmin perustettiin ensimmäiset leikkikoulut, joiden takana toimivat aktiiviset vanhemmat ja heidän perustamansa yhdistykset. Leikkikoulut puolestaan saivat aikaan ensimmäisten kokeiluluokkien perustamisen.

Tutkimuksen kohteena ovat taitekohdat, jolloin oli mahdollista aloittaa ensimmäiset käytännön kokeilut. Lähteiden pohjalta on mahdollista pohtia ihmisten suhtautumista, miksi pedagogiikan ensimmäisiä käytännön kokeiluja lykättiin seitsemälläkymmenellä vuodella. Tutkimuskohde painottuu ammattikasvattajien näkökulmaan, eli lastentarhanopettajien ja ensimmäisten montessoriohjaajien suhtautumiseen, sillä nämä tulivat ensimmäisinä tietoisiksi pedagogiikasta. Montessorileikkikoulun perustamisessa on huomioitu myös vanhempien suhtautuminen, sillä heidän kiinnostuksena johti koululuokkien perustamiseen. Peruskoulukokeiluissa on olennaista huomioida opetusministeriön ja Kouluhallituksen virkamiesten suhtautuminen, sillä ilman heidän suostumistaan ei kokeilujen aloittamiseen olisi saatu lupaa. Virkamiehet edustavat tutkimuksessa montessoripiirien ulkopuolista tahoja, joten heidän voidaan olettaa suhtautuvan kriittisemmin montessoripedagogiaan. Sen sijaan montessoriohjaajat tulevat montessorimyönteiseltä suunnalta, joten heidän suhtautumisensa kokeiluihin ovat oletettavasti myönteisiä.

²² Kts esim. Hayes & Höynälänmaa 1985.

Tutkimuksen tärkeimmät tutkimuskysymykset ovat: Miten montessorilaisesta pedagogiikasta tultiin tietoisiksi? Mitä sellaisia aineksia montessorilainen pedagogiikka sisälsi, että sitä kannatti harjoittaa käytännössä? Miten montessorilaiseen pedagogiaan suhtauduttiin eri tahoilla, ja minkälaisia vaikutuksia tällä on ollut sen käytännön kokeilujen aloittamiselle?

1.4. Lähdeaineiston esittely ja metodi

Ensimmäisen ja toisen vaiheen lähdeaineisto perustuu 1900-luvun alusta vuoteen 1956 1) *Lastentarhalehtien* artikkeleihin 2) Ebeneser-arkiston Thyra Haneman-Gahmbergin lehtileikekokoelmaan sekä 3) Irja Marvalan matkakertomukseen. Montessorilaisesta pedagogiikasta on kirjoitettu Suomen kasvatusalan lehdissä 1900-luvun alusta lähtien, mutta sisällöllisesti tietoa löytyy vähän artikkeleista. *Lastentarhalehdessä* oli ilmestynyt kokonaisia aihetta käsitteleviä artikkeleita, joten valitsin sen yhdeksi päälehdiksi tarkasteltaessa montessoripedagogiikan alkuaikoja Suomessa ennen vuotta 1950. *Lastentarhalehteä* ovat myös toimittaneet useat Ebeneser-kodin lastentarhanopettajat, joten tarkastelunäkökulma on kasvatusalan ammattilaisten ja näin ollen on mahdollista päästä sisälle heidän suhtautumiseensa montessoripedagogiikkaa kohtaan. Tärkeäksi päälähteeksi tutkimuksen toiseen osaan muodostui Ebeneser-arkiston – lastentarha-arkiston - Irja Marvalan matkakertomukset Montessorikurssilta vuodelta 1954. Saman arkiston Thyra Haneman-Gahmbergin kokoelman lehtileikekirjoista löytyi aihetta koskevia lehtiartikkeleita, joissa käsiteltiin montessoripedagogiikkaa kokonaisuudessaan. Ebeneser-kodin pitkäaikaisen johtajan Armo-Laina Sireliuksen radiopuheet antavat mahdollisuuden vertailla fröbeliläiselle-pedagogiikalle pohjautuvia ydinajatuksia ensimmäisten montessoriohjaajien suhtautumiseen. Lähdeaineistoa täydentävät artikkelit, jotka käsittelevät kokonaisuudessaan montessorilaista pedagogiikkaa tai Ebeneseristä tehtyjä ulkomaanmatkoja, ja joilla oli tarpeeksi suuri informatiivinen arvo tutkimuksen kannalta.

Kolmas osa tutkimuksesta eli vuodet 1977-1988 perustuvat 1) Suomen Montessoriyhdistyksen arkiston lehtileikekokoelmaan, 2) Kouluhallituksen arkistossa oleviin ensimmäisten kokeiluluokkien loppuraportteihin sekä 3) Opetusministeriön arkiston Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelmassa olevaan kansioon

Montessoriopetus 1983-87, 1990, 1992-93 ja 4) henkilöhaastatteluihin. Lehtileikekokoelmasta on hyödynnetty lehtileikkeitä vuodesta 1980 vuoteen 1986 asti, jotka sisältävät tietoa ensimmäisistä montessorileikkikouluista sekä eri tahojen suhtautumisesta näihin. Artikkeleiden tietoja täydentämään on otettu mukaan muutamia Suomen Montessori-yhdistyksen julkaisuja, joissa on esiintynyt esimerkiksi vanhempien suhtautumista montessoripedagogiikkaan. Käytettäessä lehtileikekokoelmaa on pyritty huomioimaan, että Suomen Montessori-yhdistyksen arkistokokoelma on yhdistyksen hallussa ja lehtileikekokoelma on koottu heidän toimestaan. Montessoriyhdistyksen julkaisua ”*Montessori*” on käytetty täydentämään tietoja, jotka koskevat montessoripedagogiikan historiaa tai siihen suhtautumista. Useat Montessori-yhdistyksen julkaisuihin kirjoittaneet henkilöt ovat montessorilastentarhaa käyvien lasten vanhempia tai SMY:n yhdistyksen aktiivijäseniä.

Kouluhallituksen arkistossa olevat raportit Lintuvaaran ja Perkkäänpuiston kokeiluluokista ja Herttoniemen kokeilusta ovat ensimmäisten montessorikokeiluluokkien opettajien kirjoittamia. Perkkäänpuiston loppuraportin kirjoitti Kerttu Höynälänmaa vuonna 1987, kun Espoon kokeiluluokka loppui. Herttoniemen kokeiluraportti valmistui vuonna 1988 ja sen kirjoitti Paola Ragusi-Fredriksson. Kokeiluraportit kuvaavat ensimmäisten kokeiluluokkien arkipäivän toimintaa sekä niiden tavoitteita ja lopputuloksia.

Tutkimuksessa tutkittiin syvähaastatteluin²³ eri tahojen suhtautumista montessorikokeiluihin. Tutkimuksen loppuvaihe sijoittui lähihistoriaan, joten haastattelujen avulla oli mahdollista saada selville suhtautumista ensimmäisiin kokeiluluokkiin. Haastateltavina henkilöinä olivat kaksi Suomen ensimmäistä montessoriopettajaa, Paula Ragusi-Fredriksson ja Kerttu Höynälänmaa, joilla molemmilla oli pätevyys opettaa 6-12-vuotiaita oppilaita AMI:n hyväksymän pätevyyden mukaisesti ensimmäisten peruskoulukokeilujen alkaessa.²⁴ Ensimmäisten montessoriopettajien haastatteluista oli mahdollista selvittää, mikä montessori-pedagogiikassa oli sellaista, miksi sitä kannatettiin ja mitä kokeiluista seurasi. Toiset kaksi haastateltavaa henkilöä

²³ Haastatteluista kolme neljästä toteutettiin teemahaastatteluina kesäkuun 2010 aikana. Paola Ragusi-Fredriksson täytti kysymyslomakkeen, sillä tutkijan ja haastatellun aikataulut eivät sopineet yhteen. Tämän haastattelun vastauksia tarkennettiin myöhemmin puhelinkeskustelulla.

²⁴ Kerttu Höynälänmaa toimi ensimmäisen montessori-peruskoululuokan opettajana vuodesta 1984 Lintuvaarassa ja kokeilun siirtyessä Perkkäänpuiston kouluun vuoteen 1987, ja Paula Ragusi-Fredriksson aloitti Herttoniemessä vuonna 1985 vastaavassa toimessa.

olivat Jaakko Numminen opetusministeriön edustajana sekä Reijo Laukkanen silloisesta Kouluhallituksesta. Molemmat henkilöt toimivat päättävillä tahoilla montessorilaisten peruskoulukokeilujen luvan saamisessa ja kokeilujen aloittamisessa.

Lähteistä on analysoitu historiallis-kvalitatiivisesti²⁵ kahta asiaa: montessoripedagogiikan vaiheita Suomessa, kuten ketkä olivat ensimmäisinä tekemisissä montessoripedagogiikan kanssa ja miten pedagogiikka tuli Suomeen. Toiseksi on analysoitu ammattikasvattajien suhtautumista montessoripedagogiaan, sillä oli syytä olettaa, että jokin siihen suhtautumisessa hidasti ensimmäisten kokeilujen aloittamista Suomessa. Toisaalta esimerkiksi Opetusneuvos Jaakko Nummisen positiivinen suhtautuminen montessoripedagogiaan nimenomaan vauhditti Espoon kokeiluluokan aloittamista vuonna 1984.

Tämän vuoksi yhtenä aineistonkeruumenetelmänä on käytetty haastattelua tutkittaessa montessoripedagogisia peruskoululuokkia ja opettajien sekä viranomaisten suhtautumista niihin. Tutkimuksen kohteena olivat subjektiiviset mielipiteet, jolloin haastattelu sopi menetelmällisesti aineistonhankintaan. Peruskoululuokkia oli tutkittu kokonaisuudessaan vain Pirjo-Riitta Lehtisen kasvatustieteen pro gradu työssä *Montessoripedagogiikan rantautuminen perusopetukseen*.²⁶ Haastattelun funktio oli aiemman tiedon syventäminen ja aiemman tiedon argumentointi.²⁷ Esimerkiksi 1980-luvun lehtileikemateriaali antoi virkamiesten suhtautumisesta montessoripedagogiikkaan varsin positiivisen kuvan, jonka haastattelut todensivat oikeaksi. Kolme haastattelua tehtiin teemahaastatteluna.²⁸ Haastattelut olivat muodoltaan yksilöhaastatteluja, sillä tavoitteena oli saada esille subjektiivisia mielipiteitä.²⁹

Lähdeaineisto on luonteeltaan hyvin sirpaleista ja kuvaa omalta osaltaan montessoripedagogiikan marginaalista osaa historiassa. 1950-luvulle asti lähteiden löytäminen oli hyvin satunnaista ja yksittäisten lähteiden kuten lehtiartikkeleiden antama tietomäärä oli suppea. Yksittäisten lehtiartikkeleiden johtolankojen jäljittäminen saattoi

²⁵ Tutkimuksen lähdemateriaali on kirjallisessa muodossa, joten lähteitä on analysoitu historian tutkimuksen käytetyintä metodia hyväksikäyttäen eli historiallis-kvalitatiivisesti. (Kts.esim. Hietala 2001, 23.)

²⁶ Lehtinen 2008.

²⁷ Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997 s. 205.

²⁸ Kts. Liite 2.

²⁹ Teemahaastattelusta kts. esim. Hirsjärvi ja Hurme 1991.

tuottaa useasti tuottaa tyhjän lopputuloksen. Lähteiden määrä parani 1980-luvulle tultaessa, mutta edelleen aineistosta tulivat esille pääosin montessoripedagogiaan myönteisesti suhtautuvat henkilöt. Tämän vuoksi tämän pro gradun näkökulma on siirryttäessä 1980-luvulle pääosin niiden henkilöiden, jotka ovat antaneet myönteisiä lausuntoja aikansa lehdistölle.

2. MONTESSORIPEDAGOGIIKKA

2.1. Maria Montessori

Maria Montessori (1870-1952) syntyi Italiassa, Chiaravallassa italialaiseen keskiluokkaiseen perheeseen. Montessorin ollessa kaksitoistavuotias perhe muutti Roomaan, jolloin Montessori aloitti koulun Via di San Nicola da Tolentinossa, jossa hän kiinnostui erityisesti matematiikasta.³⁰ Tämän lisäksi hän oli myös kiinnostunut biologiasta, ihmisestä sekä lääketieteestä. Montessorin suunnitelmat muuttuivat ja hän päätti suuntautua opinnoissaan lääketieteelliselle uralle. Hän kirjautui Rooman yliopistoon vuonna 1890, jossa opiskeltuaan ensin matemaattisia aineita. Kaksi vuotta myöhemmin hän läpäisi kokeen, joka oikeutti opiskeluun lääketieteellisessä tiedekunnassa. Montessorin opiskelu nostatti konservatiivisissa piireissä vastustusta ja hänen tuli hankkia erityislupa opiskelujaan varten. Tämä kuitenkin onnistui perheen hyvien suhteiden ansiosta. Maria Montessori valmistui 10.7.1896 ensimmäiseksi Italian naispuoliseksi lääketieteen tohtoriksi.³¹

Valmistumisensa jälkeen Maria Montessori työskenteli kaksi vuotta hermosto - ja mielenhäiriöiden parissa. Näiden vuosien aikana hän tutustui myös psyykkisesti ja fyysisesti häiriintyneisiin lapsiin tehdessään käyntejä Rooman mielisairaaloissa. Hän alkoi lukea kasvatustiedettä ja osallistui yliopiston luennoille. Montessori tutustui kasvatustieteen teoksiin, kuten Jean Jacques Rousseauin, Pestalozzin sekä Fröbelin teoksiin lastentarhoista. Montessorin ajattelun taustalla oli useita henkilöitä, kun hän kehitti jälkeenjääneille lapsille tarkoitetun pedagogiikan. Myöhemmin Montessori totesi, että

³⁰ Hayes 1985, 11- 12.

³¹ Katso esim. Bowen 1981 tai Lillard 2005.

samoja menetelmiä kuten aistien stimulointia ja opetusta voisi soveltaa myös normaalilapsiin, jolloin lasten persoonallisuus vapautuisi.³²

Vuonna 1907 Montessorille tarjoutui tilaisuus osallistua normaalilasten kasvatukseen konkreettisessa mielessä. Häntä pyydettiin johtamaan vastaperustettua lastentaloa Roomaan, San Lorenzon kortteliin. Tämän nimeksi tuli Casa dei Bambini³³, eli Lasten talo, ja sinne kokoontui päivittäin 50-60 lasta alueen vähävaraisista perheistä. Montessori otti käyttöön saman materiaalin, jota oli aikaisemmin käyttänyt vammautuneilla lapsilla. Hän ei itse toiminut lastenhoitajana, vaan työhön oli palkattu portinvartijan tytär. Montessori kävi säännöllisesti kuuntelemassa raportteja lasten edistymisestä. Näiden havaintojen pohjalta hän kehitti montessorimateriaalin.³⁴ Lapsen valinnan vapaus, hiljaisuusleikki, lastenkokoiset huonekalut ja lelujen sekä palkkioiden ja rangaistusten puuttuminen montessorivälineistöstä olivat kaikki peräisin Casa dei Bambinin käytäntöön perustuvista kokeiluista. Casa dei Bambinin perustamisen jälkeen perustettiin toinen lastentalo San Lorenzon kortteliin. Nämä lastentalot herättivät kiinnostusta myös ulkomailla ja tieto montessorimenetelmästä alkoi leviää. Vuonna 1912 ilmestyi myös Maria Montessorin kirja *Montessori metodi*. Montessorin lastentalon ydin oli siis ohjaaja, montessorimateriaali sekä lasten kokoinen ympäristö, jotka mahdollistivat vapauden, oma-aloitteisen tekemisen sekä itsenäisyyden.³⁵

2.2. Montessorilainen pedagogiikka perustuu lapsen herkkiin kausiin

Montessori kunnioitti lasta jo lapsen syntyessä ja hänen ajattelunsa lähtökohta on lapsi. Montessori perusti ajatuksen lapsen vapaudesta lapsen sisällä piileviin vapaan toiminnan mahdollisuuksiin. Hänen teorian mukaan lapsen sisäinen elämä saattaa sijaita niin syvällä, että tarvitaan vapaata toimintaa, joka puolestaan edellyttää erityistä valmistelua ja luovuutta. Hän perusteli lapsen sisäistä potentiaalia eläimen kehityksellä, jolla oli vaistomaiset liikkeet valmiiksi perittynä. Ihmislapsesta puuttuvat vastaavat vaistot mahdollistavat Montessorin mukaan lapsen sisäisen henkisen elämän, joka pääsee oikeuksiinsa oikeassa ympäristössä. Oikea ympäristö on tärkeitä lapsen

³² Hayes 1985, 11-15.

³³ Casa dei Bambini on edelleen olemassa Roomassa ja siellä toimii montessorileikkikoulu. Kts. Liite 1.

³⁴ Hayes 1985, 17-18.

³⁵ Gustafsson 1979, 86-88.

häiriintymättömälle kehitykselle, sillä lapsen tuleva persoonallisuus saa määräävät piirteensä luovan kehityksen kautena.³⁶

Montessorin mukaan lapsi oppii asiat helpoiten herkkinä kausina³⁷, jolloin lapsi suhtautuu ulkomaailmaan intensiivisesti. Hän perusti ajatuksensa De Vriesin havaintoihin hyönteisten vastaavanlaisista herkistä kausista, joiden kehitystä oli mahdollista tutkia laboratorioissa. Lapsen oppiminen herkkinä kausina käy huomaamatta, kun myös ympäristö tukee tätä prosessia.³⁸ Esimerkkinä herkistä kausista voi mainita mieltymyksen järjestykseen, jota lapsi alkaa harrastaa 1-2-vuotiaana. Montessoripäiväkodeissa on esimerkiksi hyllyt niin alhaalla että lapset ulottuvat laittamaan tavarat oikeille paikoilleen. Älyllinen herkkyyskausi ulottuu pitkälle kuuteen ikävuoteen, jolloin lapsi aistejaan hyväksikäyttäen aktiivisesti omaksuu havaintokuvia.³⁹

Herkät kaudet kuuluvat lapsen kehitykseen, jonka aikana hänessä ilmenee erityistä herkkyyttä oppia tietty asia helposti. Herkkyyskausi kestää siihen asti, kunnes jokin asia on opittu. Tämän jälkeen saman asian oppiminen hankaloituu ja lapsen mielenkiinto suuntautuu muualle. Lapsen kehitystä määräävät herkät kaudet siten, että ne motivoivat yksilöä tiettyyn toimintaan tietynä kehityksen aikakautena. Esimerkiksi kielen oppiminen on helppoa näinä kausina. Montessorin teorian mukaan lapsen suhtautuminen uusiin asioihin on hyvin innokasta ja motivoitunutta. Yhden asian opittuaan lapsi suuntaa mielenkiintonsa luonnollisesti seuraavaan asiaan. Oppimiseen kuuluu elämänilo ja oppimisen riemu, jota lapsi tuntee tutustuessaan uusiin asioihin oikeaan aikaan. Herkän kauden mentyä ohitse oppiminen tapahtuu tietoisesti ponnistellen. Lapsen kokiessa häiriötä herkän kauden aikana, saattaa hänessä ilmetä oikuttelua. Montessori tarjoaa siis lapsen kiukuttelun yhdeksi syyksi lapsen herkkien kausien keskeyttämistä.⁴⁰

Herkistä kausista ensimmäinen ja tärkein sijoittuu yhden ja kahden ikävuoden väliin. Tuona aikana lapsessa herää halu järjestykseen. Kahden vuoden iässä järjestyksen tarve saavuttaa maltillisemmän luonteen ja alkaa järjestyksen tarpeen maltillinen kausi, mutta myös kolme- ja neljävuotiaat lapset pitävät järjestyksestä ja osallistuvat mielellään sen

³⁶ Montessori 1983c, 20-21 ja 25.

³⁷ Kts. Liite 3. Lapsen neljä kehityskautta.

³⁸ Montessori, 1950b, 26-31.

³⁹ Montessori 1950b, 45.

⁴⁰ Montessori 1983c, 25-28 ja 32.

ylläpitoon. Järjestysvaistoa on kahta erilaatua, sillä halu järjestykseen kohdistuu ulkoisten asioiden lisäksi sisäiseen järjestykseen, joka käsittää liikkumisen ja ruumiinasennot. Älyllinen herkkyyksikausi ulottuu kuudenteen ikävuoteen. Tänä aikana lapsi havainnoi ja omaksuu ympäristöstä havaintokuvia aistejaan hyväksikäyttäen.⁴¹

Montessorin mukaan lapsi tulee nähdä persoonana ja näin ollen vapauttaa lapsi auktoriteettien määräysvallasta. Lapsen persoonaa tukevaa kehitystä varten lapselle piti valmistaa ympäristö, jossa hän sai itsenäisesti puuhailla ja joka kannusti aktiivisuuteen. Aikuisen rooli ympäristössä on tukea lapsen kehitystä ja kannustaa itsenäisyyteen. Lapsille soveltuva ympäristö on kodinomainen, joka näkyi myös lastentaloissa. Käytännössä tämä tarkoittaa valoisia huoneita suurine ikkunoineen, pieniä lastenkokoisia kalusteita, verhoja ja lastentasolla olevia hyllyjä.⁴²

Montessori-pedagogiikassa opettajan rooli on ohjaava, jolloin hän ohjaa lapsen spontaania työtä. Lapset työskentelevät kukin omilla tahoillaan eri töissä, jolloin ohjaaja tarkkailee heitä tehden samalla psykologisia havaintoja. Näin lapsista kasvaa oma-aloitteisia. Pedagoginen tarkkailu perustuu lapsen vapauteen ja vapaus on aktiivisuutta Montessorin mukaan. Kurinpito puolestaan perustuu ajatukselle, että se muodostuu vapauden kautta ja lapset harjaantuvat itsekuriin. Yksilöllinen vapaus syntyy ihmisen ollessa itsensä herra. Liikkuvuus ja aktiivisuus valmistavat lasta elämään yhteiskunnassa, toisin kuin hiljaa paikallaan istuminen opettaa sopeutumaan vain koulumaailmaan. Lapsi löytää oman kokemuksensa kautta ilon oppia ja tehdä, eikä opettajan tule viedä lapselta tätä iloa. Oppitunnit perustuvat siis kokemukseen ja opettajat pitävät harvoin kollektiivisia luentoja.

43

Lapsilta tulee kuitenkin vaatia myös hyvän ja pahan välisen eron tunnistamista. Ohjaajan tulee olla lapsen apuna, jotta hyvää ei korvata liikkumattomuudella ja pahaa aktiivisuudella. Samalla opettajan täytyy kuitenkin omaksua rooli lapsen tarkkailijana. Mikäli joku lapsista häiriköi muiden työtä, hänet eristetään nurkkaan istumaan paikoilleen. Tämä paikallaan oleminen ja muiden lasten puuhailemisen katseleminen saa lapsen usein rauhoittumaan. Montessorin metodin mukaan vapautta ei ole ilman itsenäisyyttä. Tämän

⁴¹ Montessori 1983c, 32, 37-38, 40 ja 45.

⁴² Montessori 1983c, 77-79.

⁴³ Montessori 1964a, 86-107, 370.

vuoksi lapsi täytyy johdattaa individualistiseen vapauteen siten, että aktiivisuuden kautta hän voi saavuttaa itsenäisyyden. Tämän lapsi on Montessorin mukaan valmis aloittamaan kolmi-vuotiaana. Ohjaajan tulee tukea lapsia kasvamaan itsenäisiksi ja pyrkiä auttamaan heitä esimerkiksi kävelemään ilman apua tai pukemaan ja riisumaan itsensä. Lasta täytyy siis auttaa oppimaan tekemään itse asiat ja mieluiten lapsen ehdoilla.⁴⁴

3. SUOMALAISEN LASTENTARHATYÖN JUURET

3.1. Fröbeliläisyys yhdisti pohjoismaita

Suomalainen lastenhoito oli edellä aikaansa 1900-luvun alussa. Tämä huomattiin myös ulkomailla, kun brittiläinen kirjailija Kay Gilmour tutustui Ebeneser - seminaarin toimintaan ja vertasi sen toimintaa ”lapsen paratiisiin”. Tätä edelsivät jo 1800-luvun lopulla aloitetut ennaltaehkäisevät koulun terveystalvet kuten kesäleirit kaupunkilaislapsille, joilla ei ollut mahdollisuutta päästä maaseudulle muutoin nauttimaan terveellisistä oloista. Vuoteen 1910 mennessä lapsille omistettuja hyväntekeväisyysjärjestöjä oli yli kolmekymmentä. Lisäksi vuonna 1920 perustettiin Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Ester Ståhlberg perusti alkuvuodesta 1922 Koteja kodittomille lapsille – järjestön (vuodesta 1945 Pelastakaa lapset ry). Toukokuussa 1919 perustettiin Helsingissä Lasten hyväntekeväisyyskomitea, jonka suosituksesta vuoden 1922 alussa Itsenäisen lasten hyvinvointilautakunta aloitti toimintansa. Tästä puolestaan alkoi laajalle ulottunut lasten hyvinvointisuunnitelma, jossa suomalaiset olivat edellä muita pohjoismaita ja toteuttivat kansainvälisiä uusia käytäntöjä.⁴⁵

Pohjoismaiden⁴⁶ ensimmäiset lastentarhat perustuivat kaikki saksalaisen Friedrich Fröbelin (1782-1852) pedagogiikalle. Tämän pohjalle syntyi tärkeä pohjoismaita yhdistävä tekijä eli kansanlastentarhat, joita kehittivät keskiluokan naiset 1850-luvulta lähtien.⁴⁷ Tämän vuoksi on tärkeää hieman lähemmin tarkastella, mitä Fröbelin pedagogiikkaan kuuluu, sillä se antoi pohjan luonnollisesti myös suomalaiselle lastentarha-aatteelle.

⁴⁴ Montessori 1964a, 95-96, 103.

⁴⁵ Bell&Hietala 2002, 175-179.

⁴⁶ Suomi, Tanska, Ruotsi ja Norja.

⁴⁷ Hatje 1999, 32.

Fröbeliläisten lastentarhojen yhteistyö puolestaan antoi montessorilaiselle pedagogiikalle mahdollisuuden levittäytyä Suomeen.

3.2. Fröbeliläinen pedagogiikka

Friedrich Fröbeliä pidetään lastentarha-aatteen perustajana. Hän otti kasvatuksen näkökulmaksi lapsen ja lapsen kehityksen tämän omilla ehdoilla. Fröbel piti lasta erilaisena kuin aikuista, joka 1800-luvulla poikkesi yleisestä käsityksestä, jonka mukaan lapsi on samanlainen kuin aikuinen. Fröbel oli myös ensimmäinen, joka suunnitteli lasta kehittävän järjestelmällisen oppimis- ja leikkimateriaalin muun muassa kotien ja pikkulastenlaitosten käyttöön, jolloin vanhemmat saivat pedagogiset ohjeet näiden käyttämiseen.⁴⁸ Fröbelin kirjallisen tuotannon toinen pääteos on Mutter - und Koselieder, joka ilmestyi vuonna 1826. Kirja oli suunniteltu niin, että äidit ja lapset voivat tutkia sitä yhdessä ja kirjaa käytettiin myös lastentarhoissa päivittäin. Fröbel perusti ensimmäisen varsinaisen lastentarhan Berliiniin Blandenburgin Leikki- ja askartelulaitoksen yhteyteen vuonna 1840. Osa lastentarhan periaatteista kuului Pestalozzin koulun periaatteille. Toiminta perustui luonnonläheisyydelle, yksinkertaisuudelle, sekä konkreettisuudelle ja havainnollisuudelle.⁴⁹

Fröbel korosti erityisesti leikkiä ja toiminnallisuutta tärkeänä osana lapsen kasvamista. Hänen mukaansa leikki on lapsen elämän pääsisältö ja tärkein oppimisväline. Aikuisen tehtävänä oli auttaa lasta kasvamaan. Fröbelin mielestä vanhemmat tarvitsivat apua kasvattamisessa ja hän yritti kehittää metodia tätä varten. Fröbel halusi näin ollen lastentarhojen avulla auttaa naisia kasvatustyössään ja korostaa perheen merkitystä. Hän korosti että perheessä annetun kasvatuksen tuli olla perusta lapsen myöhemmälle kehitykselle. Lastentarhan perustaminen ei ollut siis ensisijainen päämäärä, vaan keino auttaa vanhempia lasten kasvattamisessa. Toiminta piti suunnitella lapsen ehdoilla ja kasvamista tukevalla tavalla, jolloin lapsessa heräisi aito kiinnostus oppimiseen. Samanlainen ajatus voidaan löytää myös montessorilaisesta pedagogiikasta. Fröbelin filosofiaan kuului luonnonläheisyys, johon kuului välittömästi uskonnollisuus, sillä luonto ja jumaluus olivat välittömässä yhteydessä toisiinsa. Fröbelin pedagogiikan päämäärä oli

⁴⁸ Hänninen ja Valli 1986, 41.

⁴⁹ Salminen 1986, 20.

harmonian saavuttaminen kasvatettavassa: yhteys jumalaan, rakkaus luontoon ja ihmiskuntaan. Nämä kolme asiaa, jumala, ihminen ja luonto, muodostavat elämänyhteyden. Esimerkiksi erilaiset retket luotoon tähtäsivät juuri tämän yhteyden muodostamiseen.⁵⁰

Fröbelin kansanlastentarha-aatetta veivät eteenpäin hänen oppilaansa. Yksi näistä oli Henriette Schrader-Breyman, joka toteutti omaa näkemystään fröbeliläisestä pedagogiikkaasta ja jonka opit tulivat myös Suomeen. Schrader-Breyman perusti Berliiniin vuonna 1866 Pestalozzi-Fröbel – Hausin, josta tuli merkittävä kasvatuksen keskus Saksassa. Laitokseen kului monia eri osastoja ja toimintamuotoja ja siihen tunnettiin laajaa kiinnostusta ulkomaiden taholta. Yksi osasto oli kansanlastentarha, jossa saivat hoitoa ja kasvatusta työssäkäyvien lapset. Tämä tarjosi myös mahdollisuuden ylemmän luokan naisille olla tekemisissä alempien kansanluokkien kanssa. Tällä osastolla toteutui myös lastentarhakoulutus.⁵¹

Kansanlastentarhan konkreettista toimintaa oli tärkeimpänä vapaa leikki, liikunta ja voimistelu sekä erilainen työskentely, johon saattoi kuulua esimerkiksi askartelua. Lasten kanssa tehtiin myös useita retkiä ja tutustuttiin ympäristöön. Toiminta pohjautui kuukausiaiheiden ympärille, joka oli lastentarhan pedagoginen kehys. Aiheena saattoi olla esimerkiksi leipä, jolloin asiaan tutustuttiin tekemällä retkiä viljapelloille ja tutustumalla myllyyn ja leipomoon. Samasta aiheesta saatettiin askarrella, leikkiä ja laulaa. Lastentarhaan kuului myös puutarha, jossa lapset saivat hoitaa kasveja ja nähdä käytännössä työnsä tuloksen.⁵²

Uno Cygnaeuksen kehotuksen myötä 1860-luvun alussa Breymanin oppilaitoksessa opiskelivat esimerkiksi suomalaiset Fanny John sekä Ida Lindroos. Hieman myöhemmin Breymanin oppilaina olivat Berliinin Pestalozzi-Fröbel Hausissa Hannah Rothman sekä Elisabeth Alander, joista tuli suomalaisen lastentarhatyön pioneereja.⁵³

3.3. Suomen ensimmäiset lastentarhat

⁵⁰ Salminen 1986, 18-49.

⁵¹ Salminen 1986, 80, 84-85.

⁵² Salminen 1986, 86-87.

⁵³ Salminen 1986, 89.

Uno Cygnaeus (1810-1888) vaikutti kansakouluaatteen lisäksi myös lastentarha-aatteen tuomiseen Suomeen. Hän tutustui tutkimusmatkoillaan vuosina 1858-1859 muun muassa Saksan ja Ruotsin kasvatusta- ja koulujärjestelmiin, jolloin myös Fröbelin ajatukset tulivat hänelle käytännössä tutuksi. Cygnaeus kannatti lastenseimiä sekä lastentarhojen perustamista ja piti niiden perustamista Suomeen relevanttina.⁵⁴ Cygnaeuksen ja Fröbelin kasvatuseriaatteet sopivat hyvin yksiin Salmisen mukaan, sillä molemmilla keskiössä oli koti, uskonto sekä äidin rakkaus lapsen henkiseksi kehitykselle.

Uno Cygnaeuksen kehotuksesta lähtivät muutamat nuoret naiset opiskelemaan Saksaan lastentarhan hoitoa, jotta voisivat myös toteuttaa tätä työtä kotimaassaan. Ebba Böcher oli yksi näistä naisista ja hän perusti vuonna 1861 ensimmäisen lastentarhan eli pikkulasten koulun Tammisaareen. Tätä olivat edeltäneet ulkomailta vaikutteita saaneet pikkulasten laitokset. Näistä ensimmäinen perustettiin vuonna 1839 Kokkolaan ja toinen seuraavana vuonna Helsinkiin. Tällaisia laitoksia perustettiin myös muihin kaupunkeihin, mutta niiden toiminta oli usein lyhytaikaista.⁵⁵

Suuri käänne lastentarhojen historiassa tapahtui Suomessa vuonna 1888, jolloin Hannah Rothman (1856-1920) perusti ensimmäisen kansanlastentarhan Helsinkiin, Unioninkatu kahteenkymmeneen.⁵⁶ Hän oli suomalaisen kansanlastentarhan perustaja ja samalla koko pohjoismaiden pioneeri lastentarhatyössä. Pian Rothman sai toiminnan laajennettua seurakseen opiskelukaverinsa Elisabeth Alanderin (1859-1940), joka ryhtyi jakamaan Rothmanin työtä.⁵⁷ Rothman sekä Alander olivat molemmat saaneet koulutuksen Berliinissä, Pestalozzi-Fröbel-Hausissa, jossa heitä oli opettamassa Fröbelin työn jatkaja Henriette Schrader-Breyman (1827-1899). Fröbeliläisyys sai erilaisia korostuksia riippuen siitä, mitä asioita työn jatkaja piti tärkeänä ja Schrader-Breymanin on osaltaan vaikuttanut uskonnollisuuteen suomalaisessa lastentarhatyössä, sillä hän painotti kristillistä elämäntapaa.⁵⁸ Rothman ja Alander sovelsivat Saksassa oppimiaan kasvatuseriaatteita kehittämällä niitä Suomen oloihin sopiviksi. Vuodesta 1908 laitos muutti nimensä Ebeneserkodiksi.⁵⁹

⁵⁴ Salminen 1986, 91.

⁵⁵ -el. ”Suomen ensimmäisiä lastentarhanopettajia tapaamassa”, *Lastentarha* no.5 11.vuosikerta 1948.

⁵⁶ Hänninen ja Valli 1986, 62.

⁵⁷ Hatje 1999, 32.

⁵⁸ Salminen 1986, 79-89.

⁵⁹ -el. ”Suomen ensimmäisiä lastentarhanopettajia tapaamassa”, *Lastentarha* no.5 11.vuosikerta 1948.

Friedrich Fröbelin pedagogiikka saapui siis Suomeen Uno Cygnaeuksen myötävaikutuksella, joka kannusti suomalaisia naisia lähtemään opiskelemaan Saksaan. Fröbelin entisen oppilaan Henriette Schrader-Breymannin fröbeliläisen pedagogiikkaan perustuvat opetukset toimivat Hannah Rothmanin sekä Elisabeth Alanderin metodeina heidän aloittaessaan ensimmäistä lastentarhaa Suomessa. Tälle pedagogiikalle perustuvat myös nykyajan lastentarhat, sillä lapsi on edelleen keskiössä lastentarhatoiminnassa ja lastentarhoissa toteutetaan edelleen vanhempainiltoja sekä pidetään yhteyttä vanhempiin.⁶⁰

4. MONTESSORILAINEN PEDAGOGIIKKA TULEE POHJOISMAIHIN

4.1. Ruotsi ja Tanska

Hannah Rothman, Elisabeth Alander, sekä Elsa Borenius olivat tiiviissä yhteistyössä muihin pohjoismaalaisiin 1900-luvun alussa.⁶¹ Myös Ruotsissa ja Tanskassa työskentelivät lastentarhojen ensimmäiset perustajat samaan aikaan: Ruotsissa Ellen (1875-1955) sekä Maria (1876-1948) Moberg ja Tanskassa Anna (1874-1935) sekä Bertha (1877-1975) Wulff.⁶² Ruotsalaista Fröbel - yhdistystä kiinnosti montessoripedagogiikka, kuten myös tanskalaisia. Molempiin maihin se myös rantautui hieman aikaisemmin kuin Suomeen. Mobergien sekä Wulffin sisarusten yhteydet suomalaisten kanssa ovat osaltaan saaneet suomalaiset lastentarhanopettajat tietoisiksi montessori-pedagogiikasta.⁶³

Ruotsalaisen lastentarhatyön pioneerina pidetty Agnes Peterson esitteli montessorilaisen pedagogiikan ensimmäisenä Tukholmassa järjestetyssä Fröbel-yhdistyksen kokouksessa. Petersonin esitelmän ajankohdasta on ristiriitaista tietoa, sillä Hatje ajoittaa esitelmän vuoteen 1919, kun taas Lounela vuoteen 1912.⁶⁴ Petersonin esitelmä sai aikaan kiivasta

⁶⁰ Salminen 1986, 8.

⁶¹ Katso esim. Hatje tai Hänninen.

⁶² Hatje 1999, 32.

⁶³ Hatje 1999, 170-171.

⁶⁴ Ann-Katrin Hatjen tutkimuksen ajanmääre voi olla lähempänä totuutta, sillä kyseessä on yliopiston historiantutkijan tutkimus, kun taas Marjut Lounelan tutkimus on kasvatustieteen opinnäytetyö. Lounelan mukaan ensimmäinen maininta montessori-pedagogiikasta oli Suomessa vuonna 1912 Kansakoulu- ja koti-lehdessä. Montessoripedagogiikasta ei

keskustelua montessori-pedagogiikasta. Tämä myös jatkui seuraavana vuonna samassa kokouksessa Norrköpingissä. Perustavanlaatuisen ero fröbel-pedagogiikan sekä montessori-pedagogiikan välillä löydettiin kokouksen keskusteluissa tekemisestä: montessorilaisuus korosti lapsen omaa tekemistä, kun fröbeliläisyys puolestaan keskittyi tiedon löytämiseen tekemisen kautta.⁶⁵

Anna Pallin oli ensimmäinen ruotsalainen, joka osallistui Montessori-kurssille Lontooseen vuonna 1919. Tämän jälkeen hän ja Conny William-Olsson perustivat montessoriluokan pienille lapsille. Vuonna 1920 Ellen Moberg kirjoitti vertailevan artikkelin Fröbelistä ja Montessorista *Barnträdgården* lehteen. Hän oli enemmän fröbeliläisyyden kannalla, mutta hänestä montessorimenetelmän itsekurista, omatoimisuudesta ja vapaudesta oli paljon opittavaa. Hänen sisarensa Maria Moberg sai kaupungin stipendin osallistuakseen Maria Montessorin kurssille Lontooseen vuonna 1921. Seuraavana vuonna aloitettiin vuoden mittainen kokeilu Fröbel-instituutissa Norrköpingin lastentarhassa, jossa opetettiin osittain montessorimenetelmien mukaisesti. Käännekohta Ruotsissa tapahtui Connie af Malmborgin toimesta, sillä osallistuttuaan Montessori-kurssille vuonna 1922, hän perusti pienten lasten ensimmäisen Montessori-lastentarhan Tukholmaan. Tämä laajeni aikaa myöten pienten lasten kouluksi.⁶⁶

Montessorimenetelmä kehitettiin metodiksi lapsen psykologiseen tunne-elämää ja lisättiin näin osaksi fröbel-pedagogiikkaa. Kokonaisuudessaan ruotsalaiset näyttävät pitäneen fröbeliläisyyttä kuitenkin parempana metodina kuin montessori-menetelmää.⁶⁷ Montessoripedagogiikka sai enemmän kannatusta sotien välisenä aikana Tanskassa kuin Ruotsissa. Sisarukset Bertha ja Anna Wulff toteuttivat montessoripedagogiikkaa tarkemmin kuin ruotsalaiset kollegansa. Mobergin sisarukset sisällyttivät opetukseen nimittäin muitakin metodeja, joita he saivat Fröbel- instituutiosta vierailevilta luennoitsijalta.⁶⁸

todennäköisesti ollut kovin syvällistä tai laajalle levinnyttä tietoa, sillä esimerkiksi Thyra Gahmberg ei viitannut sanallakaan vuoden 1913 tutustumismatkan matkakertomuksessaan eurooppalaisista lastentarhoista montessoripedagogiikkaan. (Thyra Hanemanin matkakertomus. Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat N:o 63 1913. HKA.)

⁶⁵ Hatje 1999, 170-171.

⁶⁶ Lounela 1989, 25-26.

⁶⁷ Lounela 1989, 25-26.

⁶⁸ Hatje 1999, 171-172.

4.2. Pohjoismaiden lastentarhanopettajien yhteistyö

Suomalaiset olivat kiinnostuneita eri ammattialojen kehittamisestä jo 1800- ja 1900-lukujen taitteessa. Kansainvälinen yhteistyö katsottiin tärkeäksi ja sitä tuettiin Helsingin kaupungin apurahoilla. Myös lastentarhoja ja niiden kehittämistä varten matkusteltiin ympäri Eurooppaa. Thyra-Haneman-Gahmbergista tuli lastentarhojen tarkastaja vuonna 1912 ja hän teki vuonna 1913 matkan Eurooppaan tutustumaan muiden maiden oloihin lastentarhoissa.⁶⁹

Suomalaiset lastentarhanopettajat olivat 1920 -1930-luvuilla aktiivisesti tekemisissä muiden pohjoismaalaisten lastentarhanopettajien kanssa. Suomalaiset olivat myös tämän pohjoismaisen yhteistyön alullepanijoita, sillä he ehdottivat ensimmäisenä kirjeenvaihtoa Tanskaan ja Ruotsiin. Kansainvälisiä yhteyksiä pidettiin yllä kirjeiden välityksellä, vierailuilla, sekä kokoontumalla Pohjoismaisiin lastentarhanopettajien kokoukseen.⁷⁰

Armo-Laina Sirelius piti pohjoismaista yhteistyötä tärkeänä, sillä Ebeneser-seminaari oli vuoteen 1954 ainoa paikka, joka koulutti suomalaisia lastentarhanopettajia. Pohjoismaisten seminaarien ja kokousten kautta saatiin tärkeää tietoa, mitä muissa maissa tapahtui ja tämä lisäsi varmuutta suomalaisten lastentarhanopettajien mielissä. Henkilökohtaisella tasolla solmitut ystävyysuhteet olivat myös tärkeitä.⁷¹ Suomalaiset lastentarhanopettajat kuuluivat pohjoismaiseen verkostoon, joka antoi heille turvallisuudentunnetta työssä, johon tuohon aikaan ei saanut muualta Suomesta ammatillista tukea.

Pohjoismaiden lastentarhanopettajien Fröbel-kongressi pidettiin Kööpenhaminassa 26.8.-3.9.1925. Kongressiin oli ilmoittautunut yhteensä kaksisataaviisikymmentä lastentarhanopettajaa, joista suomalaisia oli neljäkymmentäkuusi.⁷²

Ensimmäisenä kokouspäivänä kävi ilmi että suomalaiset lastentarhat, joista ensimmäinen perustettiin vuonna 1888, olivat ensimmäisiä koko Pohjoismaissa. Tässä Kööpenhaminan kokouksessa käsiteltiin myös montessoripedagogiikkaa, sillä aamupäivällä 28.8. tehtiin

⁶⁹ Hietala 1992 ja Thyra Gahmbergin matkakertomus. Helsingin kaupunginvaltuuston painetut asiakirjat N:o 63 1913. HKA.

⁷⁰ Katso esim. Hänninen.

⁷¹ Anneli Aro ja Leena Voipio: "Lasten hyväksi- för barnens väl" Lastentarha 16/197. Ebeneser-arkisto.

⁷² Hänninen, Valli 1986, 114 ja Hänninen 1986, 214.

vierailuja, joiden joukossa oli myös ”Montessoriosasto”. Saman päivän iltapäivällä pidettiin kokous, jossa tanskalainen rouva Arnfred piti alustuksen Montessorikysymyksestä ja Maria Moberg kertoi montessorilastentarhoista. Rouva Arnfred oli käyttänyt osaksi montessorimetodia oman lapsensa kasvatuksessa. Maria Moberg totesi myös -ilmeisesti omiin kokemuksiinsa vedoten, että montessorimenetelmää voitiin käyttää rinnakkain fröbeliläisen pedagogiikan kanssa.⁷³ Seuraava pohjoismaiden Fröbel-kokous järjestettiin Helsingissä 29.5.-7.6.1928. Näissä kokouksissa on käyty keskusteluja myös montessoripedagogiikasta.⁷⁴

Rouva Arnfredin ja Maria Mobergin avausta seuranneesta diskurssista nousi esiin muutamia huomioita montessori-pedagogiikasta: ensimmäiseksi arveltiin, että montessorilaista vapautta ei voitu pitää absoluuttisena vapautena. Tätä argumentoitiin siten, että lapsella oli vapaus toteuttaa valintaansa montessorivälineiden sisällä ja välineitä tuli käyttää ainoastaan tietyllä tavalla. Toinen merkittävä huomio, joka toistuu myöhemmissäkin montessoripedagogiikkaa kritisoivissa argumenteissa, on että lapsen mielikuvitukselle ei anneta tarpeeksi tilaa montessorilaisessa pedagogiikassa. Positiivisia seikkoja puolestaan löydettiin myös, sillä Maria Montessori oli onnistunut tekemään Fröbelin työtä paremmin ymmärrettäväksi ja selkeämmäksi. Yleisesti ajateltiin kuitenkin, että Montessori ei voinut tuoda paljoakaan uutta asiaa, mitä Fröbel ei aikaisemmin ollut onnistunut kehittämään.⁷⁵

Sotavuodet 1939-1945 toivat hiljaisen kauden Ebeneserkodin ulkomaanyhteyksiin. Ebeneser koti oli myös osittain suljettu tuona aikana. Sodan jälkeen alkoivat yhteydet ulkomaille toimia ja matkustaminen oli helpompaa. Haluttiin saada selville, mitä ulkomailla oli tapahtunut sotien aikana.⁷⁶ Armo-Laina Sirelius, joka oli Ebeneserin johtaja vuosilta 1938-1959, osallistui vuonna 1945 Tukholmassa pidettyihin Pohjoismaisen lastentarhaseminaarin neuvottelupäiviin. Sirelius teki opintomatkoja joka kesä eri puolille Eurooppaan. Näillä matkoilla hän tutustui myös montessoripedagogiikkaan käydessään Italiassa. Sirelius tapasi muun muassa Maria Montessorin pojan Mario Montessorin, jonka

⁷³ ”Fröbel-kongressi Helsingissä” *Helsingin sanomat* 8/9 1925.

⁷⁴ Hänninen 1986, 214.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Hänninen 1986, 214-215.

luokse sai päivälliskutsun. Sirelius ei ollut kuitenkaan erityisen otettu montessorilaisesta pedagogiikasta, sillä hänen mielestään se vaikutti yksipuoleiselta.⁷⁷

4.3. Aino Aalto oli kiinnostunut montessoripedagogiikasta

Aino ja Alvar Aalto tunsivat montessori-pedagogiikan ja erityisesti Aino Aalto oli siitä kiinnostunut. Hamilkar Aallon mukaan hänen vanhempansa eivät noudattaneet montessori-pedagogisia oppeja kotikasvatuksessa. Aaltojen perheessä lapsia kasvatettiin kuitenkin ilman tiukkaa valvontaa.⁷⁸ Aino Aalto tutustui todennäköisesti montessoripedagogiaan Viola Markeliuksen kautta, joka oli hänen tuttavansa Ruotsista. Rouvat kävivät kirjeenvaihtoa keskenään ja he pitivät tärkeinä kansainvälisiä yhteyksiä, joiden avulla he tutustuivat uusiin asioihin.⁷⁹

Aino Aallon suunnittelemat lastenhuonekalut ovat saaneet vaikutteita mitä todennäköisimmin montessoripedagogiasta. Hän suunnitteli Artekissa työskennellessään sairaaloita, lastentarhoja ja lastenneuvoloita, joiden piirtäminen vaati sisustuskohteiden erityistuntemusta. Aino Aalto myös vaikutti näiden kohteiden valintaan Artekissa. Aino Aalto oli harkinnut myös lastentarhanopettajan ammattia ennen arkkitehdiksi ryhtymistä. Hänen arkkitehdin lopputyönsä oli suunnitelma lastentarhasta. Lasten huomioiminen sisustamisessa oli harvinaista vielä vuonna 1929, jolloin Aino Aalto suunnitteli ensimmäiset lastenhuonekalut. Tätä aikaisemmin vain herrasväen lapset saivat nauttia oman lastenkokoisista huonekaluista. Aino Aallon lastenhuoneen sisustus oli esillä Taideteollisuusyhdistyksen vuosinäyttelyssä vuonna 1929. Hän suunnitteli myös muita huonekaluja lapsille, kuten vuonna 1938 Karhulan lastentaloon telttavuoteen, joka oli pitkään tuotannossa. Sänky oli Artekin vakiokalusteissa 1950-luvulle asti. Karhulan lastentalo suunniteltiin lasten hyvinvointia ja oppimista ajatellen.⁸⁰

4.4 Ensimmäinen montessorilastentarha Helsinkiin 1900-luvun alussa

Thyra Haneman-Gahmbergin lehtileikekirja kokoelmasta löytyneen artikkelin perusteella Helsinki sai oman ensimmäisen montessorimetodille perustuneen lastentarhan vuosien 1925-1937 välisenä aikana. Lastentarhan perusti Astrid Wång-Mariani, joka oli

⁷⁷ Mikki Tapaninen ”Kahden rehtorin kohtaaminen” *Lastentarha* no. 15 51. vuosikerta 1988.

⁷⁸ Heporauta 2004, 24.

⁷⁹ Mikonranta 2004, 138-140. Tiedonanto sähköpostilla Alvar Aallon museon tiedottajalta Mirkka Vigreniltä Minna Karttuselle 22.6.2010.

⁸⁰ Mikonranta 2004, 138-140.

auskultoinut Tukholman montessorikoulussa. Tämä ajankohta sopii yhteen ensimmäisen Tukholmaan perustetun Montessori-lastentarhan kanssa, sillä kuten edellä on todettu, Connie af Malmborgin oli perustanut Tukholmaan kouluksi laajentuneen Montessori-lastentarhan vuonna 1922.⁸¹

Wång-Marianin koulussa oli kaksikymmentäviisi oppilasta ja hän käytti koulussaan montessorimenetelmiin perustuvaa välineistöä. Koulun pääperiaatteet olivat vapaus, järjestys sekä oma-aloitteisuus. Lapsen oma tahto oli koulussa tärkeää, eikä heitä pakotettu mihinkään. Nämä artikkelista löytyneet tiedot sopivan täysin montessorilastentarhan toiminnan kuvaan ja yhdessä artikkeliin liittyvän kuvan kanssa, jossa poseeraavat Wång-Mariani sekä lastentarhan lapset, mahdollistavat kyseisen lastentarhan olemassaolon.⁸² Lisäksi artikkelin löytyminen Haneman-Gahmbergin leikekirjasta todistavat, että tällainen montessorilastentarha on voinut olla olemassa Helsingissä 1900-luvun alussa.

Montessorikoulun toiminta on voinut tyrehtyä yksinkertaisesti sotavuosiin tai varojen puutteeseen. On voinut käydä kuten Ruotsissa, jossa montessorikokeilut ensimmäiset montessorikokeilut tapahtuivat kokeiluluokissa kestäen esimerkiksi vuoden verran.

4.5. Lapsen salaisuus ilmestyy suomeksi vuonna 1940

Maria Montessorin kirja *Lapsen salaisuus* ilmestyi Suomessa vuonna 1940 J.A. Hollon suomentamana. Kasvatusopillisen aikakauskirjan Kirjallisuus-osion nimimerkki N.M-i esitteli kirjan hyvin tervetulleena uutuuksena Suomeen. Myös Huoltajan kirjallisuus osio arvioi teosta myönteisellä otteella, suositellen sitä hyvin painokkaasti kasvattajien sekä vanhempien luettavaksi. Kirjasta voisi löytää uusia menetelmiä kasvatukseen.⁸³ Kasvatusopillisen aikakauskirjan artikkelin mukaan *Lapsen salaisuuden* ilmestyminen sai hyvän täydennyksen suomalaisen kasvatustieteelliseen kirjallisuuteen. Näin suomalaiset pääsivät tutustumaan lähemmin Maria Montessorin jo kaksikymmentä vuotta vanhempiin ajatuksiin. Kirjaa pidettiin ajankohtaisena ja se sai kiitoksia myös herkkyyden ja

⁸¹ Patricia. ”I barndomens och lekens rike” Thyra Haneman-Gahmbergin lehtileikekirja 1925-1937 s. 77. Ebeneser-arkisto.

⁸² Perustamis-ajankohdan epätarkkuus johtuu siitä, että artikkelista puuttui ilmestymisvuosi ja julkaisutiedot. Leikekirja oli arkistoitu vuosien 1925-1937 välille, joten todennäköisesti montessorileikkikoulun olemassaolo sijoittui näihin aikoihin. Ibid.

⁸³ A. L:e. ”Lapsen salaisuus” *Huoltaja* 1940, s. 329.

kauneuden takia. Lapsen salaisuutta pidettiin merkittävänä Montessorin ajatusten edustajana, sillä se sisälsi yhteenvedon hänen lapsipsykologisista peruskäsityksistään ja kasvatusta- ja opetusohjelmistaan.⁸⁴

Kritiikkiä *Lapsen salaisuus* sai siitä, että Montessorin ajatuksia pitäisi suhteuttaa omien ilmestymisajankohdan muihin kasvatustieteellisiin ajatuksiin. Lisäksi kirjaan kaivattiin tieteellisyyttä lapsipsykologiaa käsittelevään osioon, vaikka sen myös todettiin sisältävän hienoja kauaskantavia huomioita. Ensisijaisesti Montessoria pidettiin kasvatustieteen uudistajana, joka halusi lapsen omalaatuisuuden tunnustamista. Tämän vuoksi tieteellisyyden vaatimukset kariutuivat, sillä artikkelin kirjoittajan mukaan Montessori ei ollut systemaattinen tutkija. Hänen ajatuksena eivät vaikuttaneet niin radikaaleilta, kuin ilmestyessään kaksikymmentä vuotta sitten. Maria Montessorin ajatuksista kuitenkin tiedettiin Suomessa jo ennen kirjan ilmestymistä. Tämä on voinut vaikuttaa arvostelussa *Lapsen Salaisuuden* saamiin hyvin maltilliseen ja kiittävään arvosteluun *Kasvatusopillisessa aikakauskirjassa*.⁸⁵ Huomattavaa on, että *Huoltajan* artikkeli ei sisältänyt minkäänlaista kritiikkiä *Lapsen salaisuutta* kohtaan.

5. TUTUSTUMISMATKAT MUIHIN MAIHIN 1928-1956

5.1. Intensiivinen työilmapiiri ja opettajan erikoisasema

Ensimmäinen Maria Montessorin ajatusten pohjalta toimiva koulu perustettiin vuonna 1907 Italiaan. Koulujärjestelmä sai erityisesti Englannissa paljon kannatusta, jonne perustettiin esimekiksi Letchwordhiin montessorikoulu lähes samaan aikaan kuin Italiaankin. Letchwordhin koulu toimi valmistavana kouluna St.Christopher-Schoolin yhteydessä. Lastentarhanopettaja Helmi Jalovaara kävi tutustumassa vuonna 1928 kyseiseen kouluun. Koulussa oli kaksi osastoa, ensimmäinen kolmevuotiaista ylöspäin vasta-alkavia varten ja toinen hieman kehittyneemmille. Letchwordhin koulu antoi siis alkeisopetusta montessorimenetelmällä, ja valmisti lapset oppikouluun.⁸⁶ Lastentarhanopettajat Inga Nyman ja Synnöve Siven tutustuivat myös tahoillaan

⁸⁴ N. M-i ”Lapsen salaisuus” *Kasvatusopillinen aikakauskirja* 1941, s. 34.

⁸⁵ N. M-i ”Lapsen salaisuus” *Kasvatusopillinen aikakauskirja* 1941, s. 34.

⁸⁶ Helmi Jalovaara ”Montessorilaisessa koulussa” 11.11.1928. Thyra Haneman-Gahmbergin lehtileikekirja 1928-1937. Ebeneser-arkisto.

ulkomaisiin montessorilastentarhoihin vuosien 1947-1948 aikana: Nyman Hollannissa ja Siven Amerikassa.

Helmi Jalovaara kuivailee montessorikoulun ilmapiiriä ja opetusta hyvin myönteisestä näkökulmasta. Koulun sisätilat olivat valoisa ja avarat, sekä huonekalut pienille lapsille sopivia. Kaikki lapset olivat syventyneet kukin omille tahoilleen tekemään käsitöitä, piirtelemään, askartelemaan tai lukemaan. Jalovaara laittoi erityisesti merkille suuren lapsiryhmän intensiivisen työnteon ja hiljaisuuden, joka kolmenkymmenen lapsen luokassa vallitsi. Opettaja liikkui hiljaa oppilaiden taustalla ja antoi apuaan lasten sitä pyytäessä. Ruokahetken tullessa lastentarhan lapset hoitivat ruokailun tarjoilun auttaen toinen toistaan, kattaen pöytää ja tarjoillen ruokaa. Ruokatunnin jälkeen oli päiväunien aika, jonka jälkeen jatkettiin päivän töitä. Idea oli, että lapset oppivat mahdollisimman varhain huolehtimaan itse itsestään, ja he opettelivat esimerkiksi tuntien aikana solmimaan kengännauhoja.

Olennaista oli, että montessorikouluissa käytettiin Maria Montessorin tutkimusten perusteella kehittämiä opetusvälineitä. Yksi esimerkki näistä opetusvälineistä ovat eri paksuiset, pienet sylinterit, joita sijoitellaan puualustalla oleviin vastaaviin reikiin. Tarkoitus oli, että lapsi itse osaisi harjautua katsomaan, mikä on tehtävän päämäärä ja hän osaisi erehdysten kautta laittaa oikeat sylinterit omille paikoilleen. Tehtävän sisäinen tarkoitus on saada lapsi tekemään vertailuja eri esineiden välillä, sekä harjaannuttaa päättelykykyä ja punnitsemista. Näiden käyttäminen on Montessorin mukaan omiaan herättämään lapsessa nukkuvaa tajunnan ymmärtämistä maailmaa kohtaan sekä kehittämään hänen aistejaan. Lapset tekevät myös värien tuntemista koskevia harjoituksia, jolloin tarkoituksena on sommitella eri värisävyt oikeille paikoilleen väriasteikoissa. Erilaisten muotojen tunnistamisharjoitukset tähtäävät myöhemmin kirjoitus- ja piirustustaidoille. Näissä harjoituksissa ovat lasten silmät peitetyt ja he koskettelevat erimuotoisia mittausopillisia puu- tai metallilaitteita, jotka ovat esimerkiksi ympyröitä, neliöitä tai suorakulmioita.

Jalovaara piti montessorilaisen koulun vapaudelle perustuvaa opetusta erittäin hyvänä asiana ja hyvin toteutettuna käytännössä – niin kuin monet muutkin tuona aikana

ajattelivat Jalovaaran mukaan, sillä esimerkiksi hänen vierailemassaan koulussa oppilasluku oli suuri ja kasvamaan päin. Jalovaaran mielestä montessorilainen kasvatusmetodi vastasi tuon ajan vaatimukseen lapsen vapaasta kasvattamisesta ja ulkonaisesta pakosta vapautumisesta. Jalovaara oli vakuuttunut lasten individualisesta valinnan vapaudesta, sillä hänen mielestään määrätty työskentelyvälineet olivat niin lähellä lasten luonnollisia harrastuksia, että ne herättävät innostusta luonnostaan ja saavat lapsessa aikaan innostuksen tekemisen jälkeen.⁸⁷

Lastentarhanopettaja Inga Nyman lähti Hollantiin vuonna 1947 tutustumaan paikallisiin lastentarhan oloihin. Hänen matkansa kesti kaksi kuukautta, jonka aikana hän ehti tutustua useiden eri lastentarhojen toimintaan sekä hollantilaiseen yhteiskuntaan. Nymanin mukaan Hollannin lastentarhoista montessorilastentarhoja oli vuonna 1947 kaksikymmentä prosenttia. Loput kahdeksankymmentä prosenttia olivat Fröbel-lastentarhoja. Montessorilastentarhanopettajien seminaareja oli Hollannissa kolme: Rotterdamissa oli sekä katolinen että kunnallinen Montessori-seminaari ja Haagissa ja Amsterdamissa kunnallinen. Näiden yhteydessä toimi myös Fröbel-seminaari, joita oli myös Leydenissä sekä Rotterdamissa protestanttinen Fröbel-seminaari. Tavallisen lastentarhanopettajan pätevyyteen tarvittiin kahden vuoden opiskelu, mutta montessoriopettajat opiskelivat vielä tämän jälkeen kaksi vuotta erikoiskoulutuksessa. Ilman tätä ei ollut mahdollisuutta saada pätevyyttä montessorikouluissa. Montessorilastentarhoista lapsi jatkoi yleensä montessorikouluun, joissa opiskeltiin ylioppilastutkintoon asti. Lapsilla oli mahdollisuus työskennellä omalle iälleen sopivalla materiaalilla, mutta heillä on mahdollisuus myös opetella lukemaan ja laskemaan jo neljän vuoden iässä.⁸⁸

Nyman pani merkille intensiivisen keskittymisilmapiirin, joka Hollannin montessorilastentarhoissa vallitsi. Lapset työskentelivät itsekseen omassa tahdissa. Opettajalta vaadittiin Nymanin mielestä erikoisia pedagogisia lahjoja, jotta hänellä olisi valmiuksia seurata yksilöllisesti yli neljänkymmenen lapsen ryhmää. Lasten siirtyessä ylemmän tason kouluun, he jatkavat eteenpäin siitä mihin edellisessä koulussa jäivät. Nymanin mielestä neljä- ja viisi -vuotiaat montessoritarhan lapset osasivat hämmästyttävän vaativia matemaattisia laskutoimituksia ja vaikuttivat hyvin kypsiltä ikäisikseen. Sen sijaan

⁸⁷ Helmi Jalovaara ”Montessorilaisessa koulussa” 11.11.1928. Thyra Haneman-Gahmbergin lehtileikekirja 1928-1937. Ebeneser-arkisto.

⁸⁸ Inga Nyman ”Hollanti – lasten ja vastakohtaisuuksien maa.” *Lastentarha* no.4 10-vuosikerta 1947.

suomalaislapsilla oli Nymanin mielestä enemmän mielikuvitusta ja luovuutta, jota puolestaan montessoritarhalaisilta puuttui.⁸⁹

Lastentarhanopettaja Synnöve Sivenin mukaan - jolla oli mahdollisuus tutustua Amerikan lastentarhojen oloihin vuonna 1947-1948- Amerikassa oli painopiste siirtymässä Fröbelin pedagogiikasta vapaampaan suuntaan. Sivenin mukaan erityisesti John Deweyn aatteet ovat vallitsevia ja Maria Montessorin menetelmiä käytetään myös osittain.⁹⁰ Myös Ebeneser-seminaarin ruotsinkielinen kurssi teki marraskuussa vuonna 1948 opintomatkan Tukholmaa. Huomattavaa tuossa matkassa oli, että he panivat merkille Sosialpedagogiska Institutin oman Montessori-opettajan.⁹¹

Suomalaiset pääsivät tutustumaan Hollannin montessorilastentarhoihin toiseen kertaan vuonna 1956, kun Ebeneser-seminaarin II vuosikurssi teki opintomatkan Hollantiin 28.9.-14.10. Matkan johtajina toimivat silloinen rehtori Armo-Laina Sirelius ja lastentarhanopettaja Pirkko Salpakivi. Salpakiven mukaan montessorilaisuus oli todella leimaa antava piirre hollantilaisissa lastentarhoissa ja sitä käytettiin toisinaan rinnakkain fröbeliläisissä lastentarhoissa.⁹²

5.2. Ensimmäiset suomalaiset montessorikursseilla vuonna 1954

Saksassa oli montessorilastentarhoja - ja kouluja useissa kaupungeissa 1950-luvulla.⁹³ Ebeneser-seminaarista lähti vuonna 1954 kolme opettajaa montessoriopettajakurssille Frankfurt am Mainiin. Nämä henkilöt olivat Eva Snellman, Irja Marvala sekä Helena Vuorela-Oseroff. Kurssin järjesti 33. kertaa Association Montessori Internationale 24.4. - 17.8.1954. Tavallisesti kurssi kesti vuoden, mutta tällä kertaa se oli neljän kuukauden mittainen.⁹⁴ Lisäksi Maria Montessorin tilalle pääluennoitsijaksi oli tullut hänen kuolemansa jälkeen vuonna 1952 hänen poikansa Mario Montessori. Muita luennoitsijoita olivat eri maista tulleet lastenpedagogit. Vastaavanlaisia kursseja oli aikaisemmin järjestetty ympäri maailmaa: Englannissa, Italiassa, Espanjassa, Intiassa, sekä Afrikassa.⁹⁵

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ ”Olin vuoden Amerikassa” *Lastentarha* no.2 11. vuosikerta 1948.

⁹¹ M.N ”Opintomatka Tukholmaan” *Lastentarha* no.2 11.vuosikerta 1948.

⁹² Pirkko Salpakivi ”Mitä saisimme Hollannista”? *Lastentarha* no.1 20.vuosikerta 1957.

⁹³ H. ”Leikki puuttuu montessorilastentarhoista” *U.S.* 1954 Irja Marvalan kokoelma. Ebeneser-arkisto.

⁹⁴ Irja Marvalan matkakertomus 1954. Irja Marvalan kokoelma. Ebeneser-arkisto.

⁹⁵ H. ”Leikki puuttuu montessorilastentarhosta” *U.S.* 1954 Irja Marvalan kokoelma. Ebeneser-arkisto

Intiaan nämä kurssit olivat saapuneet todennäköisesti Maria Montessorin paetessa toisen maailmansodan aikana Mussolinin vainoa, sillä Montessori ei suostunut yhteistyöhön fasistien kanssa.

Kurssin 130 henkinen osanottajakunta koostui kansakoulun- sekä lastentarhanopettajista, psykologeista, sekä huoltotyöntekijöistä. Kurssi sisälsi noin seitsemänkymmentä luentoa Montessori-metodista, psykologiasta sekä käytännöllisestä kasvatustieteestä. Osanottajat tekivät luennoista tarkat muistiinpanot, jotka tarkastettiin kurssin loppukuulustelujen yhteydessä. Lisäksi kurssiin kuului opetustuntien seuraamista kolmessa eri Montessori-koulussa. Osallistujat tekivät myös paljon kotitehtäviä, esimerkiksi 150-sivuisen Materialbuch- Montessoriopettajan käsikirjan. Teos oli käsinkirjoitettu ja siihen kuului myös selventäviä piirroksia. Kurssin lopuksi pidettiin kahdeksan tuntia kestävätkä kirjalliset kokeet, sekä koetta seuraavana päivänä tunnin mittainen käytännön koe, jolloin osallistujat todistivat olevansa päteviä käyttämään montessori-välineistöä. Kurssilaiset suorittivat loppututkinnon Montessori-opettajakurssilta ja saivat montessoridiplomin 17.8.1954.⁹⁶

6. MITEN MONTESSORILAISEEN PEDAGOGIIKKAAN SUHTAUDUTTIIN?

6.1 Leikkikalut ja luovuus kadoksissa montessoritarhoissa

Irja Marvala piti Montessorin lastentalon työskentelyä itsenäisenä käydessään tutustumassa taloon. Lapset valitsivat itse työnsä, mihin kulloinkin paneutuivat. Askartelun jälkeen he siivosivat oma-aloitteisesti ilman opettajan kehotusta välineet ja roskat pois. Töiden tuloksiin ei kiinnitetty mitään huomiota, sen sijaan mielenkiinnon kohteena oli itse valmistusprosessi ja siitä saatu tekemisen ilo. Lisäksi hän luonnehti työskentelyilmapiiriä rauhalliseksi ja hiljaiseksi. Lapset liikkuiivat hiljaa eivätkä häirinneet toisiaan.

Marvala kritisoi Montessori- työssä valinnan vapautta, joka lapsille suotiin ainoastaan tiettyjen materiaalien puitteissa. Lisäksi Marvalan mielestä montessorileikkikouluista puuttui luova työ. Hän huomioi lapsen leikin puuttumisen kuten maalailun tai piirtelyn, jota suomalaisissa fröbeliläisissä lastentarhoissa erityisesti arvostettiin. Marvala pohti

⁹⁶ Irja Marvalan matkakertomus 1954, Irja Marvalan kokoelma, montessoriluennot ym. Ebeneser-arkisto.

erityisesti sitä, mitä luovien harjoitusten puuttuminen tekee lapsen tunne-elämälle ja luovuudelle. Sen sijaan matemaattisten välineiden havaintovälineitä Marvala piti sopivana kuusivuotiaille, ja suositteli näiden sovittamista myös Suomen lastentarhaan. Hänen mielestään näitä voisi alkaa valmistaa myös Suomessa, mikäli Montessori-yhdistys antaisi luvan. Hän perusteli tätä sillä, että kohta kouluun menevät lapset kaipasivat vaativampia askartelujä. Marvala ei halunnut perustaa puhtasoppista montessorikoulua Suomeen, sillä hänen ajatuksena poikkesivat olennaisista fröbeliläisistä asioista, kuten leikistä.⁹⁷ Saman huomion leikin puuttumisesta tekivät myös samalle kurssille osallistuneet Helena Vuorela-Oseroff sekä Eva Snellman.⁹⁸

Irja Marvala ryhtyi sanoista tekoihin ja alkoi hyödyntää kurssin antia myöhemmin käytännössä työssään Ruskeasuon lastentarhassa. Hän teki itse kurssin oppeja hyödyntäen montessorivälineet lastentarhan lapsille. Näitä käytettiin lastentarhan muun toiminnan ohessa ja erityisesti matematiikan opettamisessa. Montessoriohjaajan pätevyyden saatuaan Irja Marvala levitti tietoa montessoripedagogiikasta lastentarhanopettajien keskuuteen, sillä hän oli työssä lastentarhanopettajaseminaarin opettajana vuosina 1950-1970 ja luennoi vuoden 1954 jälkeen fröbeliläisen pedagogiikan ohella montessoripedagogiikasta.⁹⁹

Yleisesti ottaen Vuorela-Oseroff sekä Snellman pitivät kurssien opetuksen kannalta suomalaisia lastentarhoja hyvinä. Lisäksi he myös löysivät useita yhtymäkohtia suomalaisten sekä saksalaisten lastentarhojen osalta.¹⁰⁰ Eva Snellman¹⁰¹ ei ryhtynyt lastentarhanopettajan uralle, vaan hänestä tuli taidemaalari. Hän ei käyttänyt siis montessoriohjaajan kokemusta käytännössä hyödykseen lastentarhanopettajana.¹⁰²

6.2 Lapsen oma leikki meni kaiken muun edelle

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ H. ”Leikki puuttuu montessorilastentarhosta” *US* Irja Marvalan kokoelmat. Ebeneser-arkisto.

⁹⁹ Riika Kotka ”Ketkä olivat montessoripioneerit maassamme?” *Montessori* s.26. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu 1999.

¹⁰⁰ N. ”Matemaattinen lastentarha Montessorin kursseilla” *US*. II. Irja Marvalan kokoelma 1954, Ebeneser arkisto.

¹⁰¹ Eva Snellman on ilmeisesti Eva Jonssonin tyttönimi, sillä hänestä puhutaan Jonssonina Riika Kotkan artikkelissa vuodelta 1999. Riika Kotka ”Ketkä olivat montessoripioneerit maassamme?” *Montessori* s.26. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu 1999.

¹⁰² Riika Kotka ”Ketkä olivat montessoripioneerit maassamme?” *Montessori* s.26. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu 1999.

" Lapsen toiminnan voi jakaa kolmeen ryhmään. Leikki, askartelu ja työ. - Leikin tärkeys lapsen kehitykselle ymmärretään nykyään onneksi jo laajoissa piireissä. Leikkiminen on lapselle elinehto."¹⁰³

Edellinen sitaatti on Armo-Laina Sireliuksen radioesitelmästä vuodelta 1947. Hän toimi Ebeneserin johtajan kaksikymmentä vuotta, jota edeltävinä kolmenakymmenenä vuotena hän oli Ebeneserissä töissä lastentarhanopettajana.¹⁰⁴ Häntä voidaan siis pitää aikansa mielipidevaikuttajana ja asiantuntijana kasvatuksellisissa kysymyksissä. Sireliuksen sitaatista korostuu edelleen vahva painotus lapsen omalle vapaalle leikille, johon hänen radioesitelmänsä painottuvat vuosien 1943-1947 väliseltä ajalta. Hän antoi ohjeita vanhemmille, kuinka he voisivat luoda oikeanlaiset olosuhteet lapsille antamalla heidän vapaasti leikkiä omassa nurkkauksessaan. Yhden esitelmän hän oli omistanut kokonaan oikeanlaisille leikkikaluille, joista sopivimpina hän piti yksinkertaisia ja kestävimpiä, jotka kehittivät lapsen omaa aktiivisuutta ja luovuutta. Lapsen työllä hän tarkoitti pieniä kodin askareita, joihin viisi-kuusi-vuotiailla lapsilla oli luontaista kiinnostusta kuten pölyjen pyyhkimiseen tai kukkien kasteluun. Näiden hän totesi kehittävän lapsen havaintokykyä ja järjestysvaistoa. Lapsille tärkeitä olivat myös ne hetket, jolloin he saivat kuunnella satuja ja tarinoita äideiltään.¹⁰⁵

Ebeneser-kodin johtaja Armo-Laina Sirelius kirjoitti artikkelin Maria Montessorin kuoleman jälkeen vuonna 1952 Lastentarhalehteen Montessorin elämästä ja saavutuksista. Artikkelin mukaan montessori-menetelmä ei saanut Suomessa kannatusta sen yksipuoleisuuden takia. Yleisesti arvostelun kohteena oli aistien ja älyn kehittäminen tunne-elämän kehitystä aliarvioimalla. Sirelius piti montessori-menetelmää tärkeänä kuitenkin suomalaiselle lastentarhatyölle, sillä menetelmällä on ollut välillisiä seurauksia suomalaiselle lastentarhatyölle. Montessorimenetelmän ansiosta Suomessa alettiin esimerkiksi korostaa lasten omatoimisuutta.¹⁰⁶

Toisin kuin Irja Marvala vuonna 1954, Helmi Jalovaara suhtautui vuonna 1928 lapsen valinnan vapauteen hyvänä asiana, eikä kritisoinut montessorilaista pedagogiikkaa

¹⁰³ Rehtori Sirelius Armon esityksiä, Armo Laina Sirelius 2 (Kirjeenvaihtoa 1980-1990) Ebeneser-arkisto.

¹⁰⁴ Anneli Aro ja Leena Voipio: "Lasten hyväksi- för barnens väl" Lastentarha 16/197. Ebeneser-arkisto.

¹⁰⁵ Rehtori Sirelius Armon esityksiä, Armo-Laina Sirelius 2 (Kirjeenvaihtoa 1980-1990) Ebeneser-arkisto.

¹⁰⁶ Armo-Laina Sirelius, "Maria Montessori kuollut", *Lastentarha* nro.3 15. vuosikerta 1952.

Englannissa käynnin jälkeen. Myös Inga Nyman piti – kuten myös Irja Marvala - keskittyntä ilmapiiriä positiivisena seikkana Hollannin montessorilastentarhoissa vuonna 1947. Hänen mielestään suomalaisten lastentarhojen vahvuus piili mielikuvituksessa ja vapaassa leikissä.

Eva Snellman puolestaan ihmetteli nukkien puuttumista montessorileikkikouluista. Niistä ei löytynyt myöskään leikkiautoja tai satukirjoja, joita fröbeliläisissä lastentarhoissa oli totuttu näkemään. Lelut ja leikki eivät ole olennainen osa montessoripedagogiikkaa, sillä esimerkiksi Mario Montessori¹⁰⁷ sanoi niiden olevan lapsille pahasta. Tätä hän perusteli sillä, että ne ”johdattavat lapsen keskittymisen pois olennaisimmasta, eli reaali maailmasta”.¹⁰⁸ Snellman piti hyvänä leikkinä suomalaisiin lastentarhoihin veden kanssa askartelua, jossa lapsen käden ja silmän tarkkuus pääsi harjaantumaan. Lapset harjoittelivat siirtämään vettä suuremmasta vadiasta pienempiin astioihin, ilman että vettä pääsi kaatumaan pöydälle. Snellmanin huomioiden mukaan lapset todella pitivät tästä leikistä ja saattoivat uppoutua siihen pitkiksi ajoiksi.¹⁰⁹ Eva Snellman koki 1950-luvun kasvatusilmapiirin olleen verrattain konservatiivisen, joka aiheutti sen, että montessorimenetelmään ei tunnettu mielenkiintoa. Hän koki monien muiden tavoin, että lasten montessorivälineillä työskentely vaikutti liian mekaaniselta.¹¹⁰

Irja Marvala oli sitä mieltä, että montessoripedagogiikka sisälsi käyttökelpoisia psykologis-pedagogisia oivalluksia, joita voisi kokeilla jonkinlaisessa muodossa myös suomalaisessa lastentarhatyössä. Suurimmat erot verrattaessa montessorilastentarhoja fröbeliläisiin olivat montessorivälineet. Lisäksi montessorimenetelmä antoi enemmän painoarvoa lapsen yksilölliselle persoonan kehitykselle, kun taas fröbeliläisyydessä painotettiin enemmän kollektiivisuutta.¹¹¹ Myös opiskelu – tai omaksuminen kuten montessorilaisuus painottaa - aloitettiin jo varhaisessa vaiheessa perustuen lapsen herkkiin kausiin. Lapset oppivat värien avulla lukemaan ja kirjoittamaan, esimerkiksi punainen on kaksi, vaaleanpunainen on kolme ja niin edelleen.

¹⁰⁷ Mario Montessori oli Maria Montesorin poika, joka jatkoi äitinsä elämäntyötä.

¹⁰⁸ Eva Snellman, ”Terveisiä Montessorikurssilta”, *Lastentarha* no.1 18. vuosikerta 1955.

¹⁰⁹ Eva Snellman ”Terveisiä Montessorikurssilta” *Lastentarha* no.1 18. vuosikerta 1955.

¹¹⁰ Riika Kotka ”Ketkä olivat montessoripioneerit maassamme?” *Montessori* s.26. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu 1999.

¹¹¹ Eva Snellman, ”Terveisiä Montessorikurssilta”, *Lastentarha* no.1 18. vuosikerta 1955 ja Irja Marvalan matkakertomus 1954. Ebeneser-arkisto.

Yhtymäkohtia fröbeliläisyyteen löytyi eniten Snellmanin mukaan käytännöllisistä töistä, sillä molemmissa lastentarhoissa keskityttiin hoitamaan kukkia, eläimiä, ja ympäristöä. Vuorela-Oresoff sekä Snellman pitivät kurssien opetuksen kannalta suomalaisia lastentarhoja hyvinä. Lisäksi he myös löysivät useita yhtymäkohtia suomalaisten sekä saksalaisten lastentarhojen osalta. Elsa Borenius puolestaan toteaa, että tärkeintä lapselle on leikki ja vapaa askartelu. Sillä puolestaan, onko tämä sitten Fröbelin tai Montessorin metodein toteutettua, ei ole merkitystä.¹¹²

Salpakiven mukaan montessorilastentarhojen tunnelma vaikutti ensi näkemältä jäykältä ja koulumaiselta verrattuna suomalaisiin kotoisiin lastentarhoihin. Keskittynyt ilmapiiri ei siis ollut kaikkien lastentarhanopettajien mieleen. Lastentarhan lapset istuivat hiljaa kukin omilla paikoillaan ja tekivät itsenäisesti töitä. Opettajien käsien taputus hiljaisuuden saamiseksi lisäsi kolkkoa tunnelmaa luokissa. Kuitenkin paremmin asiaan perehdyttyään Salpakivi löysi mallista myös hyviä, Suomessa toteutettavia puolia. Esimerkiksi voimistelutunnit, musiikki sekä rytmitajun kehittäminen olivat hyviä asioita Hollannin montessorilastentarhoissa. Samoin hän ihaili pienten lasten oma-aloitteisuutta ja kykyä itsenäiseen, hiljaiseen työhön.¹¹³

6.3. Kansainvälisyys teki montessorilaisuuden tunnetuksi vuoteen 1956 mennessä

Suomalaiset lastentarhanopettajat tulivat tietoisiksi montessorilaisesta pedagogiikasta paitsi lehtien, myös pohjoismaisten yhteistyökumppaneiden välityksellä jo vuodesta 1912. Pohjoismaiden lastentarhanopettajien yhteistyö käynnistyi virallisesti vuonna 1925. Tästä eteenpäin yhteyttä pidettiin pohjoismaisten lastentarhanopettajien kokouksissa, vierailuja tekemällä sekä kirjeenvaihdolla. Ruotsalaiset Ellen ja Maria Moberg sekä tanskalaiset Bertha ja Anna Wulff olivat hyvin tietoisia montessorilaisesta pedagogiikasta ja olivat tiiviissä yhteydessä Ebeneserkodin lastentarhanopettajiin: Elisabeth Alanderiin, Hannah Rothmaniin, Elsa Boreniukseen sekä Thyra Haneman-Gahmbergiin. Myös Elin Waris on ollut kosketuksissa montessorilaiseen pedagogiikkaan varhaisessa vaiheessa 1900-luvun alussa. Heidän lisäksi monia kymmeniä suomalaisia lastentarhanopettajia osallistui Pohjoismaisiin lastentarhanopettajien kongresseihin vuodesta 1925 lähtien. Näin ollen on

¹¹² Elsa Borenius, ”Lasten kasvattamisesta ensimmäisinä ikävuosina”, *Kotiliesi* 11/elokuu 1928.

¹¹³ Pirkko Salpakivi ”Mitä saisimme Hollannista?” *Lastentarha* no.1 20.vuosikerta 1967.

hyvin todennäköistä, että montessorilainen pedagogiikka on ollut yleisesti tiedossa lastentarhanopettajien keskuudessa.

Seuraavaa taulukosta näkyy, kuinka suomalaiset lastentarhanopettajat ovat olleet tekemisissä montessori-pedagogiikan kanssa samaan aikaan kuin pohjoismaiset kollegansa. Asiasta on myös käyty keskustelua sivistyneistön keskuudessa, josta osoituksena Aino Aallon ja Viola Markeliuksen kirjeenvaihto. Suomalaiset olivat siis tekemisissä montessori-pedagogiikan kanssa 1920-luvulla, jolloin pedagogia teki tuloaan muissa Euroopan maissa voimallisesti. Sen sijaan 1930-luvulla näyttää olleen hiljaisempi kausi montessoritietouden leviämisessä Suomeen. 1940-luvulta lähtien alkoi jälleen aktiivisempi kausi montessoripedagogian suhteen: julkaistiin Montessorin teos *Lapsen salaisuus* ja matkoilla tutustuttiin montessoripedagogisiin lastentarhoihin. 1940-luvun lopun kiinnostus kulminoitui kolmen lastentarhanopettajan koulutukseen, jotka lähetettiin vuonna 1954 Saksaan montessori-ohjaajakurssille. Jatkotutkimuksessa olisi relevanttia selvittää, miksi ensimmäiset lastentarhanopettajat lähtivät kouluttautumaan montessoriohjaajiksi? Oliko syynä kenties sota-ajan jälkeinen talouden elpyminen vai pidempiaikainen yleisen kiinnostuksen herääminen?

Taulukosta näkyvät suomalaiset henkilöt sekä heidän ajallinen yhteytensä montessoripedagogiikkaan vuosien 1925-1956 välisenä aikana.

AIKA	HENKILÖT	PAIKKA JA TAPAHTUMA
26.8.-3.9.1925	Lastentarhanopettaja Elin Waris ja Thyra Gahmberg, sekä Ebeneser-seminaarin 46 lastentarhanopettajaa	Pohjoismaiden lastentarhanopettajien Fröbel-Kongressi Kööpenhaminassa.
29.5.-7.6.1928	Ebeneser-kodin lastentarhanopettajat	Pohjoismaiden lastentarhanopettajien Fröbel-kongressi Helsingissä.
Vuosien 1925-1937 välillä	Astrid Wång-Mariani ja montessoriopetusta saaneet lapset ja heidän perheensä	Helsinkiin perustettu Montessori-koulu, jota edeltää Wång-Marianin opiskelu Tukholman montessori-lastentarhassa.
11.4.1928	Lastentarhanopettaja Helmi Jalovaara	Tutustumismatka Englantiin, jossa tutustui Letchworthin koulun montessori-aikeisosastolle.

Vuoteen 1929 mennessä	Aino ja Alvar Aallon perhe	Tutustuvat montessoripedagogiaan todennäköisesti Viola Markeliuksen perheen tuttavuuden kautta.
23.4.1940	Suomalaiset	J.A.Hollon suomentama Maria Montessorin kirja <i>Lapsen salaisuus</i> ilmestyy suomeksi.
30.4.1947	Lastentarhanopettaja Inga Nyman	Tutustuu Hollannissa montessorilastentarhoihin.
1947-1948	Lastentarhanopettaja Synnöve Siven	Tutustuu Amerikassa asuessaan lastentarhojen montessori-osastoihin.
Marraskuu 1948	Ebeneser-seminaarin ruotsinkielinen osasto	Matka Tukholman Socialpedagogiska Instituttiin, jossa montessoriopettaja.
24.4.-17.8.1954	Irja Marvala, Helena Vuorela-Seroff sekä Eva Snellmann	Saksassa, Frankfurt am Mainissa opiskelevat montessoriohjaajan varhaiskasvattajan pätevyyden.
28.9.-14.10.1956	Armo-Laina Sirelius ja Pirkko Salpakivi sekä Ebeneser-seminaarin II-vuosikurssi	Opintomatka Hollantiin, jossa tutustutaan myös montessorilastentarhoihin.

Ensimmäinen montessorilastentarha perustettiin Suomeen vuosien 1925- 1937 välisenä aikana. Astrid Wång-Mariani perusti Helsinkiin kahdenkymmenenviiden oppilaan lastentarhan, jossa toteutettiin Tukholman montessorikoulusta saatuja oppeja: vapaus, järjestys ja oma-aloitteisuus. Tämän lastentarhan muu elinkaari on tuntematon, joka viittaa siihen, että Wång-Marianin lastentarha on voinut olla lyhytaikainen kokeilu tai sen toiminta on voinut tyrehtyä sotavuosiin tai varojen puutteeseen.

Maria Montessoriin tutustuttiin 1940-luvulta lähtien kirjallisuuden kautta, sillä *Lapsen salaisuus* ilmestyi suomeksi vuonna 1940. Se sai kiittäviä arvosteluita ja useaan otteeseen todettiin, kuinka se lunasti paikkansa suomalaisessa kasvatustieteellisessä kirjallisuudessa. Pohjoismaisten suhteiden ja kirjallisuuden lisäksi suomalaiset vierailivat useissa montessorilastentarhoissa, kuten Helmi Jalovaara vuonna 1928 Letchwordthin montessorikoulussa Englannissa. Inga Nyman tutustui vuonna 1947 hollantilaisiin montessorilastentarhoihin ja samaan aikaan Synnöve Siven sai vaikutteita amerikkalaisista montessorilastentarhoista asuessaan Amerikassa. Hollannin montessorilastentarhoihin päästiin tutustumaan myös vuonna 1956, jolloin Ebeneserkoti teki opintomatkan Armo-

Laina Sireliuksen johdolla. Ensimmäiset montessoriohjaajan pätevyyden hankkineet suomalaiset ovat vuodelta 1954: Eva Snellman, Irja Marvala sekä Helena Vuorela-Oresoff. He osallistuivat Saksassa neljän kuukauden mittaiselle montessoriohjaajakurssille.

Montessorilaiseen pedagogiikkaan suhtauduttiin Suomessa mielenkiinnolla. Ratkaiseva ero suomalaisiin fröbeliläisiin lastentarhoihin oli leikin ja mielikuvituksen puuttuminen, joka tulee ilmi useiden eri henkilöiden mielipiteistä. Leikin sijaan montessorikouluissa painotettiin matemaattisuutta. Tämä on ollut yksi ratkaiseva tekijä, miksi montessorilastentarhoja ei perustettu pysyvästi Suomeen ennen 1980-lukua. Oltiin uskollisia fröbeliläisen pedagogiikan ydin ajatukselle: leikille. Toisaalta suomalainen lastentarhatyö oli todettu pohjoismaisessa yhteistyössäkin hyvälaatuiseksi, joten suomalaiset eivät välttämättä kaivanneet lisämausteita pedagogiseen työhönsä. Lisäksi suomalainen lastentarhatyö sisälsi paljon uskonnollisia aineksia 1900-luvun alussa, joita Schrader-Breyman oli osaltaan suomalaiseen fröbeliläisyyteen tuonut. Montessoripedagogiikassa ei ole uskonnollisuutta, eivätkä lähteet sisällä yhtään mainintaa, jotka kuvailisivat montessorilastentarhojen toiminnan pitävän sisällään mitään uskonnollisuuteen viittaavaa.

Montessorilaisesta pedagogiikasta omaksuttiin suomalaiseen lastentarhatyöhön lasten omatoimisuutta ja vapautta. On myös hyvin todennäköistä, että montessorikouluissa vierailleet lastentarhanohjaajat ovat omaksuneet leikkejä, askartelumalleja ja matemaattisia harjoituksia montessorilaisista lastentarhoista. Tästä konkreettisena esimerkkinä oli Eva Snellmanin suosittelema tarkkuutta harjaannuttavaa vesileikkiä.

7. MONTESSORIPEDAGOGIIKKAA SAA KÄYTÄNNÖN JATKUVUUDEN VUODESTA 1977

7.1. Montessoripedagogiikka sulautetaan terapiaan Auroran sairaalassa

Montessoripedagogiikan vakiintuminen ja käytännön kokeilujen aloittaminen Suomessa liittyvät läheisesti edelleen lastentarhoihin. Vuodesta 1977 lähti eteenpäin kehitys, jonka seurauksena montessoripedagogiikka sai Suomessa käytännön jatkuvuuden niin lastentarhoihin kuin koululuokkiin osana peruskouluja. Tässä luvussa käsitellään henkilöitä ja edellytyksiä montessoripedagogiikan käytännön kokeilujen aloittamiselle.

Edelleenkin kansainväliset kokemukset olivat avaintekijöitä siinä, että montessoripedagogiikkaa ryhdyttiin harjoittamaan Suomessa.

Montessorilainen pedagogiikka on ollut Suomessa käytännössä käytössä Auroran sairaalassa, Helsingissä, vuodesta 1977. Christel Björkstenin tavoite oli hänen tuodessaan montessoripedagogiikkaa Auroran sairaalaan, että se toimisi avoimessa vuorovaikutuksessa muiden tietojärjestelmien kanssa sekä yhteistyössä muiden ammattialojen kanssa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että Björkstenin tavoitteena oli kehittää juuri Suomeen soveltuva ja suomalaisten ajankohtaisiin ongelmiin sopiva kasvatus- ja terapiamenetelmä. Sitä käytettiin häiriintyneiden lasten ryhmäterapiana. ¹¹⁴
”Sain jalkani juuri sopivassa vaiheessa oven väliin”¹¹⁵

Christel Björkstenin lausahdus kuvailee osuvasti pedagogiikan tuleamista Auroran sairaalaan. Psykologi oli ollut viisitoista vuotta Yhdysvalloissa ja hänen paluunsa jälkeen Auroran sairaalan psykiatriselle osastolle oltiin suunnittelemassa uusia tiloja. ¹¹⁶ Björkstenin mukaan oli osittain sattumaa, että montessorimenetelmä otettiin käyttöön Auroran sairaalassa. Auroran sairaalan lääkäri Katri Malmivaara oli tutkinut lastenpsykiatriaa ja saanut negatiivisia tutkimustuloksia, kuinka Auroran sairaalan lastenpsykiatrian potilaat eivät kyenneet käyttämään potentiaaliaan myöhemmässä koulutuksessa. Näin ollen ajateltiin, että terapiaan voisi soveltaa montessoripedagogiikkaa. Kokeilu aloitettiin Christel Björkstenin mukana vuonna 1977. ¹¹⁷

Björksten oli tutustunut menetelmään 1960-luvulla Yhdysvalloissa asuttuaan siellä viisitoista vuotta. Hänen omat lapsensa olivat käyneet montessorikoulua, ja näin hän oli montessoripedagogiikkaan tutustunut etsiessään sopivaa esikoulua omille lapsilleen. Björkstenin mielestä montessorilaisuuden hieno piirre oli lapsen oma-aloitteisuuden tukeminen ja tunneimpulssien hyväksikäyttäminen. ¹¹⁸ Hän toi pedagogiikan psykiatrian osastolle, jossa sitä alettiin käyttää terapiahoitona häiriöihin. Montessoriterapian tarkoitus

¹¹⁴ Christel Björksten ”Talvinen tarina eli Montessori aikuiskasvatuksessa” Montessori vaihtoehto auttaa lasta kasvamaan 1984 s. 12-13.

¹¹⁵ Pirkko Paaermaa ”Lapsi oppii itse tekemällä” Kauppa ja koti 8/80 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet

¹¹⁶ Pirkko Paaermaa ”Lapsi oppii itse tekemällä” Kauppa ja koti 8/80 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹¹⁷ Maria Salonen ”Arja Kiili ja Christel Björksten juurruttivat montessoripedagogiikan Suomeen” Montessori 2008-2009. Montessoriyhdistyksen arkisto.

¹¹⁸ Maria Salonen ”Arja Kiili ja Christel Björksten juurruttivat montessoripedagogiikan Suomeen” Montessori 2008-2009. Montessoriyhdistyksen arkisto.

oli auttaa häiriintyneitä lapsia itsetunnon ja itsenäisyyden kehittämisessä, jotka molemmat olivat usein kadoksissa sairauden myötä. Montessoriterapia oli omiaan juuri näiden ominaisuuksien kehittämiseen. Erityisesti Björksten puhui pedagogian kansainvälisistä tuloksista, sillä afrikkalaiset, yhdysvaltalaiset sekä intialaiset käyttäytyivät montessorikouluissa samalla tavalla.¹¹⁹

Christel Björksten teki 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla töitä sen eteen, että ihmiset saisivat enemmän tietoa montessori-pedagogiikasta. Hän kirjoitti vuonna 1982 ilmestyneen kirjan *Montessorimenetelmä 1980-luvulla* sekä kaksi vuotta myöhemmin *Tavallinen suoritus, Luovuuden merkki vai häiriö?* Björksten luennoi myös erilaisissa tiedotustilaisuuksissa. Hän piti esimerkiksi ”aamuseminaaria” 1980-luvun alussa Auroran sairaalassa. Seminaariin olivat tervetulleet kaikki montessori-pedagogiikasta kiinnostuneet, kuten myös koko Auroran sairaalan henkilökunta. Eräs osanottaja oli montessoriohjaaja Arja Kiili, joka pääsi osallistumaan seminaariin aamuisin. Björkstenin mukaan luentoihin suhtauduttiin innostuneesti ja heidät kutsuttiin kesäyliopistoon luennoimaan eri puolille Suomea. Montessoritietouden levittämisessä olivat mukana Auroran sairaalan henkilökuntaa ja montessoriohjaaja Arja Kiili sekä Vanamon päiväkodin johtaja Aino Luoma. Arja Kiilen mukaan yksi seuraus tiedon leviämisestä olivat kahdeksan henkilöä, jotka lähtivät montessorikoulutukseen Lontooseen Herttoniemen päiväkodin perustamisen jälkeen 1980-luvun alussa.¹²⁰

7.2 Minkälaista montessoriterapiaa oli Auroran sairaalassa?

Montessori-terapiahuone oli samanlainen kuin montessorilaiset kerho- tai koululuokat: eriväriset montessorivälineet olivat lasten ulottuvilla hyvässä järjestyksessä ja huonekalut olivat lastenkokoisia. Terapiahuone oli viihtyisä valoisine ikkunoineen ja kukkineen. Lapset saivat itse valita välineensä, mitä milloinkin halusivat käyttää. Terapia toimi samanlaisilla periaatteilla kuin montessorilainen pedagogiikka käytännössä.¹²¹ Sen toimintaperiaatteena oli vuorovaikutuksen parantaminen lapsen etua vastaavaksi. Psykoanalyysiä apuna käyttäen montessori-terapia tähtäsi vahvistamaan lapsen persoonallisuuden alueita, joihin ei liittynyt ristiriitoja. Samalla sen todettiin parantavan

¹¹⁹ Pirkko Paaermaa ”Lapsi oppii itse tekemällä” Kauppa ja koti 8/80 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹²⁰ Maria Salonen ”Arja Kiili ja Christel Björksten juurruttivat montessoripedagogiikan Suomeen” Montessori 2008-2009. Montessoriyhdistyksen arkisto.

¹²¹ Pirkko Paaermaa ”Lapsi oppii itse tekemällä” Kauppa ja koti 8/80 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet

realiteetintajua. Ohjauksessa lähdettiin lapsen tehtävän ymmärtämisessä, jotta lapsen persoonallisuus kasvaisi aktiiviseksi ja toimeenpanevaksi tekijäksi. Montessorivälineistön kanssa puuhailun oli tarkoitus antaa lapselle kokemuksia, jotka kehittivät hänen omaa persoonallisuuttaan.¹²²

Auroran sairaalassa montessoriterapiaa hyödynnettiin siis terapiamenetelmänä. Siellä hoidettiin lasten ongelmia, joita saattoivat olla esimerkiksi visuaaliset hahmotusvaikeudet, kömpelyys, levottomuus, keskittymisvaikeudet tai ongelmat sosiaalisissa tilanteissa. Terapia aloitettiin lapsen omaa aktiivisuutta ja aloitekykyä kunnioittaen. Ensimmäisestä kerrasta lähtien lapsi oli vapaa valitsemaan minkä tahansa materiaalin terapiahuoneesta. Kun lapsi astui hyvin organisoituun terapiahuoneeseen, hän näki itsensä tasolla olevia hyllyjä, jotka oli jaoteltu eri sektoreihin niiden aihepiirien mukaan: kodinhoitoon liittyvät arkipäivän työvälineet, sensorinen alue, jolla oli materiaaleja aistien kehittämiseksi, abstraktien käsitteiden osasto sekä kulttuuriin ja ympäristöön liittyviä materiaaleja. Huoneen sisustuksessa oli tavoitteena esteettisyys sekä yksinkertaisuus.¹²³

Montessorivälineistö oli järjestetty loogisesti vasemmalta oikealle omien aihepiiriensä ja vaikeustason perusteella. Tyypillistä välineille oli jatkuvuus, joka näkyi samojen periaatteiden toistumisena läpi aihepiirien. Välineet esimerkiksi muuttivat muotoaan abstraktista konkreettiseen ja yksinkertaisesta monimutkaiseen. Montessoriterapiahuoneessa vaihtuivat välineet ja ympäristö sitä mukaa, kun ohjaaja katsoi tarpeelliseksi lisätä uusia välineitä. Terapiahuoneessa oli voimassa kaksi välineistöön liittyvää sääntöä: materiaalit tuli laittaa paikoilleen työskentelemisen jälkeen ja toisten töihin ei saanut koskea ilman lupaa. Nämä olivat edellytykset yksilön kunnioitukselle, sillä lapsen henkilökohtainen työrauha oli turvattu.¹²⁴

Kuten jo aiemmin mainittiin, kaikilla harjoituksilla oli tietty päämäärä ja ne kuuluivat omaan osa-alueeseensa. Visuaalisen hahmottamisen harjoitukseen kuuluivat hieman yksinkertaistettuna värilaatat, jotka oli tarkoitus järjestellä omien värien mukaan samoihin ryhmiin. Mukana oli kahdeksasta pääväristä eri tummuussävyjä. Aluksi lapsi otti vain muutaman värisävyä ja etsi näille parin muutamasta värilaatasta. Harjoituksen edistyessä

¹²² Björksten 1982, 55.

¹²³ Björksten 1982, 17, 21-23.

¹²⁴ Björksten 1982, 17 ja 20.

lisättiin värilaattojen määrää. Tarkoituksena oli opetella vastakohtien ja luokittelun periaatteita. Sama metodi toistui monien sensoristen materiaalien yhteydessä, sillä tätä käytettiin myös puusylinterien, muovisylinterien, rimojen, kangastilkkujen, portaiden ja kellojen järjestämisessä. Taustalla oli omien havaintojen järjestäminen pääkäsitteiksi, kuten sarjoiksi ja samanlaisuuksiksi. Näin pyrittiin ymmärtämään uusia ilmiöitä, jolloin kokonaisuus ratkaistiin.¹²⁵

Lapsen leikkimieltä ja kokeilunhalua palvelivat Björkstenin mukaan montessoriterapiahuoneen muotolaudat, mosaiikkipelit ja palapelit, joiden funktio vaihteli usein ensin yksilön vapaasta kokeellisuudesta määrättyyn suunnitelmallisuuteen. Lapsen luovalla tutustumisella materiaaleihin oli tarkoitus luoda pohja materiaalien myöhemmälle käytölle. Tämä pohjautui teoriaan lapsen suunnitelmallisuudesta, joka selviäisi aikuiselle lapsen työtä havainnoitua. Vapaaseen kokeiluun liittyi kuitenkin muotolaudan kehys, jonka sisään piti kaikkien palojen sopia. Muotolaudan vaikeus riippui sen palojen koosta, sillä pienet oli hankalampi asetella laudalle. Tehtävässä haastavimmiksi kuvailtiin erisuuntaisia suorakulmaisia kolmioita, joista piti saada tasakylkisiä kolmioita, jotta ne sopisivat kehykseen. Jos samoilla välineillä yritettiin järjestää erilaisia kuvioita kuten vinoviivoja, siitä saatiin vielä haastavampi.¹²⁶ Björksten kirjoittaa tässä vaiheessa lapsen luovasta ja vapaasta kokeilusta muotolaudan parissa. Täysin vapaata tämä ei kuitenkaan voinut olla, sillä kokeilua rajoitti muotolaudan kehys. Kehyksen avulla lapsen kokeilu ja leikkimielisyys oli rajattua, jolloin ”lapsikin tajuaa”, kuinka hänen tulee välineiden puitteissa toimia.

Auditiiviseen alueeseen kuuluivat hiljaisuusleikit. Hiljaisuusleikit liittyivät mielenkiinnon herättämiseen lapsen ääniympäristössä. Saavutettua täydellisen hiljaisuuden pystyttiin kuuntelemaan ympäriltä kuuluvia pieniä ääniä. Harjoitukseen tarvittiin kaikkien läsnäolijoiden keskittymistä, jonka kautta mahdollistui oppiminen. Harjoituksen lopuksi ohjaaja saattoi kutsua esimerkiksi lapset yksitellen luokseen kuiskaamalla. Harjoituksen taustalla oli Montessorin ajatus lapsen sisäisestä keskittymiskyvystä, joka kumpuaa hänen mukaansa lapsen sisäisestä mielenkiinnosta asioihin. Opetusvälineiden tuli vangita lapsen mielenkiinto herättämällä niin paljon mielenkiintoa ja uteliaisuutta, että lapsi keskittyi

¹²⁵ Björksten 1982, 32 ja 34.

¹²⁶ Björksten 1982, 34.

niiden kanssa työskentelyyn. Toinen kuunteluharjoitus toteutettiin esimerkiksi nauhoitteella, johon oli äänitettynä erilaisia ääniä kuten ukkosen jylinää tai eläinten ääntelyä. Jokaista ääntä varten oli kuva, jonka lapsi poimi vastaavan äänen kuullessaan.¹²⁷

Kehon hahmottamista harjoiteltiin yksinkertaisesti viivalla kulkemisessa. Lattialle oli maalattuna ympyrä tai soikion muotoinen viiva, jota pitkin lapset menivät esimerkiksi erityylistä kävelyä. Tasapainoa voitiin harjoitella kantamalla vesilasia läikyttämättä tai kelloja kantamalla ilman niiden ääntelyä. Harjoituksissa hyödynnettiin musiikkia tai esimerkiksi tikapuita, joilla pystyttiin tekemään erilaisia variaatioita harjoituksista.¹²⁸ Liikkuvuuden harjoitukset eivät kuulosta poikkeavilta lasten musiikkiliikunnasta nykypäivänä.

Auroran sairaalan montessoriosasto on toiminut positiivisena viestinviejänä montessoripedagogiikan leviämässä. Seuraavissa luvussa nähdään myös, kuinka tämä montessoriosasto aiheutti myös väärinymmärrystä, joka kohdistui Espoon koulukokeiluluokkaan. Auroran sairaalan ja Christel Björkstenin perustaman montessoriosaston merkittävänä seurauksena voidaan pitää ensimmäisten lastentarhojen perustamista, jotka puolestaan vaikuttivat ensimmäisten koulukokeilujen aloittamiseen.

8. MONTESSORILAISET LASTENTARHAT 1980-LUVUN ALUSSA

8.1. Aktiiviset vanhemmat perustavat yhdistyksen

Suomeen perustettiin vuonna 1979 Suomen Montessoriyhdistys, jonka päämäärä oli edistää montessorimenetelmien käyttöönottoa Suomessa.¹²⁹ Suomeen perustettiin monia montessoripedagogiikalle pohjautuvia lastentarhoja ja näiden perustajat olivat tavallisia lasten vanhempia. Samalla syntyi tarvetta erilaiselle asiantuntemukselle talousasioihin, pätevän henkilöstön rekrytoimiseen sekä sopivien tilojen hankkimiselle. 1980-luvun alussa

¹²⁷ Björksten 1982, 41 ja 44.

¹²⁸ Björksten 1982, 50.

¹²⁹ Suomen montessoriyhdistyksen informaatiotilaisuus 11.8.83 Porthania LS II tiedotusvälineille ja yleisölle klo 18.30-20.00. Infoa M. Montessorista ja menetelmästä. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali.

tietoa montessoripedagogiikasta oli vähän saatavilla ja koulutettuja montessorilastentarhan ohjaajia oli Suomessa tuskin yhtään.¹³⁰

Toiminnan alkuvuosina yhdistyksen tavoite oli tiedottaa montessorimenetelmästä, jota se harjoitti käytännössä julkaisemalla Montessori-lehteä vuosittain. Yhdistys teki tietopaketteja montessorilaisuudesta, joita asiasta kiinnostuneet saivat ostaa. Yhdistys järjesti myös tilaisuuksia, joilla luennottiin montessoripedagogiikasta.¹³¹ Toiminnan alkaessa korjattiin ihmisten ennakkokäsityksiä, sillä osa ihmisistä ajatteli montessorilastentarhojen toimivan lasten terapiayksiköinä. Tämä ajatus oli ilmeisesti lähtöisin Auroran sairaalan montessoriosastolta. Esimerkiksi osa ihmisistä haki erehdyksessä montessorilastentarhoihin hoitopaikkaa erityistä hoitoa tarvitseville lapsille ja hakemuksissa saattoi olla liitteenä lääkärin kirjoittama lähete. Väärinymmärryksiä sattui myös, kun montessoripedagogiikka kategorisoitiin samaan ryhmään kaikkien muiden vaihtoehtoisten pedagogioiden kanssa. Tavallisella montessoriohjaajalla ei kuitenkaan ollut pätevyyttä terapian antamiseen, eivätkä ryhmäkoot olisi tällaista mahdollistaneet. Suomen Montessori-yhdistys pyrki levittämään ajatusta, että huolimatta erilaisista kasvatuserätyksistä, tärkeintä oli kaikissa vaihtoehdoissa lapsen hyvinvointi.¹³²

Toinen yhdistyksen tavoite oli aloittaa Suomessa korkeatasoinen montessoriohjaajien koulutus ja saada koulutustoiminta vakiintumaan. 1980-luvun alussa toiminta näkyi stipendien antamisena niille henkilöille, jotka lähtivät kansainväliseen koulutukseen. Opetusministeriö osallistui tuen rahoittamiseen. Koulutuksen järjestäminen Suomeen osoittautui kuitenkin pitkántähtäimen suunnitelmaksi.¹³³

8.2. Ensimmäiset montessorikerhot edellyttivät koulutettuja ohjaajia

Ensimmäinen tavallisille lapsille suunnattu montessorikerho aloitti toimintansa helmikuussa vuonna 1980 Helsingissä, Herttoniemessä. Alku oli vaatimaton, sillä

¹³⁰ Pia Päiväläinen ”Suomen Montessori-Yhdistys Montessoritietoutta vuodesta 1979.” Montessori 2006-2007. s. 6. Montessoriyhdistyksen arkisto. (Pia Päiväläinen on Suomen Montessori Yhdistyksen puheenjohtaja.)

¹³¹ Pia Päiväläinen ”Suomen Montessori-Yhdistys Montessoritietoutta vuodesta 1979.” Montessori 2006-2007. s. 6. Montessoriyhdistyksen arkisto. (Pia Päiväläinen on Suomen Montessori Yhdistyksen puheenjohtaja.) ja Suomen montessoriyhdistyksen informaatiotilaisuus 11.8.83 Porthania LS II tiedotusvälineille ja yleisölle klo 18.30-20.00. Infoa M. Montessorista ja menetelmästä. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali.

¹³² Pia Päiväläinen ”Suomen Montessori-Yhdistys Montessoritietoutta vuodesta 1979.” Montessori 2006-2007. s. 6. Montessoriyhdistyksen arkisto. (Pia Päiväläinen on Suomen Montessori Yhdistyksen puheenjohtaja.)

¹³³ Pia Päiväläinen ”Suomen Montessori-Yhdistys Montessoritietoutta vuodesta 1979.” Montessori 2006-2007. s. 6. Montessoriyhdistyksen arkisto. (Pia Päiväläinen on Suomen Montessori Yhdistyksen puheenjohtaja.)

ensimmäinen kerho kokoontui kaksi kertaa viikossa kahden tunnin ajan. Kerholapsia oli kahdeksan kappaletta ja paikkana toimi Helsingin kaupungin kerhotila. Kerhoa ylläpiti Helsingin Montessori-koulun kannatusyhdistys r.y. Toiminta aloitettiin ja sitä ylläpidettiin yksityisten ihmisten voimin. Kerhoa aiottiin laajentaa seuraavana syksynä ja sen toiminta pyrittiin vakinaistamaan.¹³⁴

Kun ensimmäinen kerho aloitti toimintansa, Suomessa oli kaksi montessori-diplomin suorittanutta montessoriopettajaa. Toinen heistä oli montessorikerhon ohjaaja Anneli Nurmi, joka oli suorittanut montessori-diplomin Lontoossa. Hän teki työtä sivutoimisesti. Toinen vastaavan pätevyyden Lontoosta saanut oli suomalainen montessoriohjaaja Arja Kiili, joka oli ensimmäisen kerhon aloittaessa toimintaansa vielä Ruotsissa töissä montessorikoulussa.¹³⁵ Arja Kiili tuli kuitenkin Suomeen syksyllä 1980 ja ryhtyi vetämään Nurmen kanssa Helsingin kerhoa päätoimisena työntekijänä. Hän toi mukanaan kaksivuotisen kokemuksensa ruotsalaisesta montessorikoulusta, jossa oli ollut työssä. Kerhojen toiminnan yksi edellytys oli ammattitaitoisten opettajien löytäminen.¹³⁶

Vuoden 1980 syyskuun alussa perustettiin Espoon Montessori-Kerho 3-6-vuotiaille lapsille. Kerhopaikkana toimi nuorisotalo Mankkaan tupa Espoossa. Kerhon perustamisen taustalla oli espoolaisen Tuuli Meskasen kokoon panema Suomen montessori-yhdistys, johon olivat liittyneet montessoripedagogiikasta kiinnostuneita ihmisiä. Tästä seurasi Espoon Montessori-koulun kannatusyhdistyksen perustaminen, joka ylläpiti kerhoa. Toiminta käynnistyi kannatus- ja lainarahalla ja kaupungin nuorisotoimi antoi kerhopaikan ilmaiseksi käyttöön.¹³⁷ Yhdistyksen päämääränä oli ensin kerätä kokemuksia ja näyttöä montessorikerhon toiminnasta ja tulevaisuudessa anoa myös yhteiskunnallisia avustuksia.

138

¹³⁴ ”Montessori-koulu tulossa. Ensimmäinen pikkulasten kerho jo Helsingissä” Helsingin Sanomat 21.4.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹³⁵ ”Montessori-koulu tulossa. Ensimmäinen pikkulasten kerho jo Helsingissä” Helsingin Sanomat 21.4.1980 ja Seija Mäki ”Uutta Suomessa: Montessorikoulu” K&T 7/1980 ja Raija-Liisa Rantanen ”Koulu ilman kilpailua” YV-lehti 3/1983 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹³⁶ ”Montessori-koulu tulossa. Ensimmäinen pikkulasten kerho jo Helsingissä” Helsingin Sanomat 21.4.1980 ja Seija Mäki ”Uutta Suomessa: Montessorikoulu” K&T 7/1980. Montessoriyhdistyksen arkisto.

¹³⁷ ”Leikki opettaa Montessori-kerholaisia” ”Dottoressan” aate tulossa taas Suomeen. Helsingin sanomat 3.11.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹³⁸ ¹³⁸ Kaisa Kauhanen ”Maria Montessori oivalsi Lapsen salaisuuden” Uusi Suomi 7.1.1981. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

Espoon Montessori-kerho kokoontui viitenä päivänä viikossa kahteen eri ryhmään jakaantuneena: aamu- ja iltapäiväryhmään, jotka kestivät kolme tuntia kerrallaan. Lasten kerhomaksu oli 330 markkaa kuukaudessa. Hintaa pidettiin korkeana ja sitä verrattiin vastaamaan yksityisen perhepäivähoidon puolipäivämaksua. Kerhoa ohjasi Englannissa montessoriohjaajaksi kouluttautunut lastentarhanopettaja Kirsi Ollila. Lasten äidit saattoivat myös toimia kerhossa ohjaajina. Espoossa kokeiltiin myös peruskoululaisten Montessori-kerhoja muutaman iltana viikossa. Alle 12-vuotiaille suunnatuissa kerhoissa painotettiin matematiikan oppimista montessorimetodein.¹³⁹

Kokeilut Espoon ja Herttoniemen kerhoista olivat myönteisiä ja saivat suosiota, sillä vuonna 1982 avattiin Helsingin keskustaan ja Espoon Laaksolahteen uudet leikkikoulut. Myös Ouluun oli perustettu kannatusyhdistys ja leikkikoulutoiminnan oli tarkoitus alkaa vuonna 1982. Oulun leikkikoulun taustalla oli opettajankoulutuslaitoksen avoin opetus – ja tutkimusprojekti, jonka tavoitteena oli seurata lasten kehitystä vertailuryhmäänsä nähden verrattuna, sekä suhteuttaa tätä kehitystä pidempään ajanjaksoon.¹⁴⁰

Satu Linnamaa kiinnostui montessoriohjaajan opinnoista Teneriffalla lukemansa lehti-ilmoituksen perusteella, jossa kerrottiin Lontoon Montessorikoulusta. Hän työskenteli matka-oppaana ja innostui ajatuksesta niin paljon, että lähetti kouluun kirjeen. Hän oli työskennellyt paljon lasten kanssa ja viihtyi heidän parissaan. Alkuperäisen suunnitelman mukaan Linnamaan piti lähteä Afrikkaan harjoittamaan uutta ammattiaan. Aktiiviset montessorivanhemmat saivat hänet kuitenkin tulemaan töihin kotimaahan vuonna 1982 avattuun Laaksolahden kouluun yhdessä Eeva-Liisa Tiihosen kanssa.¹⁴¹ Lähin montessoriohjaajakoulutus löytyi vuonna 1982 Lontoosta. Linnamaa kuvaili kahdesta yhteen vuoteen kestävästä koulutuksesta rankaksi, mutta antoisaksi kansanvälisten opiskelijoiden ansiosta. Koulutuksen pääsyvaatimuksena oli tuolloin ylioppilastodistus.¹⁴²

¹³⁹ ”Leikki opettaa Montessori-kerholaisia” ”Dottressan” aate tulossa taas Suomeen. Helsingin sanomat 3.11.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁴⁰ Leena Hyyppä ”Itsenäinen lapsi montessorimenetelmällä” 2/1982 Spekula (Oulun lääketieteellinen kiltä) Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁴¹ Eeva-Kaarina Kolsi ”Montessorileikkikoulussa lapsi oppii ilman pakkoa ja kilpailua” 8.8.1982 Espoon-Kauniaisten Alueuutiset. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁴² Eeva-Kaarina Kolsi ”Montessorileikkikoulussa lapsi oppii ilman pakkoa ja kilpailua” 8.8.1982 Espoon-Kauniaisten Alueuutiset. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

Länsiväylässä julkaistu artikkeli ”Montessoriopettajia koulutettava” halusi otsikollaan montessoriopettajille lisää koulutusta. Montessoriopettajien yhteispohjoismaisesta koulutuksesta oli tehty esitys ja Koti ja Koulu-yhdistysten liitto piti asianosaavia opettajia Montessori-menetelmän onnistumisen edellytyksenä. Liitto totesi, että kansalliselle koulutukselle ei ollut esteitä, mutta suotavampaa olisi asian kehittäminen pohjoismaisen yhteistyön kautta. Esimerkiksi Espoon Kuitinmäessä toimivan Montessori-ryhmän ohjaajat Kerttu Höynälänmaa ja Wendy Forselius olivat saaneet koulutuksensa ulkomailta.¹⁴³ Koti – ja Koulu yhdistysten liiton mukaan Montessori-koulu edusti tärkeää vaihtoehtoista pedagogiikkaa. Kodin ja koulun yhteistyön näkökulmasta se tarjosi myös uusia malleja kommunikointiin.¹⁴⁴

Samaan aikaan, kun Suomessa perustettiin ensimmäisiä montessorilastentarhoja, oli Ruotsissa vuonna 1980 käynnissä hanke montessoripohjaisen peruskoulun aloittamiseksi. Ruotsin koulut olivat kunnallisia, osittain yhteiskunnan tukea nauttivia tai yksityisiä kouluja. Samalla Ruotsiin suunniteltiin Anneli Nurmen mukaan montessoriopettajien koulutusta.¹⁴⁵

Suomalaiset lähtivät ulkomaille kouluttautumaan montessoriopettajiksi ja heitä tultiin myös valistamaan Suomeen. Irlantilainen Dublinin Montessori-instituutin kouluttaja Mary Hayes oli Suomessa luennoimassa montessoripedagogiikasta jo ennen vuotta 1983. Hän oli pääluennoitsijana 8.-12.8. 1983 Helsingin kesäyliopiston järjestämällä informaatiokurssilla, joka käsitteli montessoripedagogiikkaa.¹⁴⁶ Hän teki myös yhteistyötä Kerttu Höynälänmaan kanssa kirjoittamalla vuonna 1985 suomeksi ilmestyneen kirjan montessori-pedagogiikasta.¹⁴⁷

Paola Ragusi-Fredriksson pätevoityi ensimmäisenä suomalaisista montessoriopettajaksi peruskoulun 6-12-vuotiaille oppilaille. Hänen ensimmäinen kosketuksensa

¹⁴³ ”Montessoriopettajia koulutettava” 23.2.1983. *Länsiväylä* No 74 15.9.1982. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁴⁴ ”Montessoriopettajia koulutettava 23.2.1983. ” *Länsiväylä* Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁴⁵ ”Montessori-koulu tulossa. Ensimmäinen pikkulasten kerho jo Helsingissä” *Helsingin Sanomat* 21.4.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁴⁶ Helena Hämäläinen, Sari Nemi ja Vesa Klemetti ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” 1983 *Me Naiset* . Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.
ja Suomen montessoriyhdistyksen informaatiotilaisuus 11.8.83 Porthania LS II tiedotusvälineille ja yleisölle klo 18.30-20.00. Infoa M. Montessorista ja menetelmästä. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali.

¹⁴⁷ Kts. lisää Hayes&Höynälänmaa *Montessoripedagogiikka*.

montessoripedagogiikkaan löytyi Hollannista, Bilthovenista, jossa hän tutustui sattumalta paikalliseen montessorikouluun ystäväperheen lapsien kautta. Ragusi-Fredriksson pääsi opiskelemaan luokanopettajaksi vuonna 1979 Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitokselle. Eräällä kasvatustieteen historian luennolla käsiteltiin montessoripedagogiikkaa ja Ragusi-Fredrikssonin kiinnostus heräsi lopullisesti. Opiskelijat tekivät myös vierailuja opintojen puitteissa Herttoniemen montessorileikkikouluun. Ragusi-Fredriksson kiinnostui aiheesta niin paljon, että otti selvää, missä olisi mahdollista opiskella montessoriopettajaksi. Hän päätti hakeutua kolmannen opiskeluvuotensa jälkeen erikoistumaan montessoriopettajaksi Italiaan, Bergamoon vuonna 1981, josta valmistui keväällä 1982. Syy Ragusi-Fredrikssonin mielenkiinnon heräämiseen oli erityisesti pedagogiikan itseohjautuva eriyttäminen, työrauha ja lapsista välittyvä tekemisen ilo.¹⁴⁸

Kerttu Höynälänmaa sai ensikosketuksensa montessoripedagogiaan opiskeluaikanaan ennen vuotta 1969, jolloin hän oli opiskellut Oulun yliopistossa historiaa ja kasvatustieteitä. Hän oli kuullut pedagogiikasta luennolla ja kirjoittanut muistiinpanojen reunaan opettajan passiivisen roolin kohdalle: ”Ei toimi.” Myöhemmin Höynälänmaasta tuli Suomen montessori-pedagogiikalle omistautuneimpia opettajia.¹⁴⁹ Vuonna 1969 hän tutustui montessoripedagogiikkaan Yhdysvalloissa New Hampshiressä, Rindgessä, hoitaessaan paikallisen perheen lapsia, jotka puuhailivat kultaisten helmien kanssa.¹⁵⁰

Lopullisen sysäyksen Höynälänmaan kiinnostukselle antoi kuitenkin oma lapsi, jonka hän halusi pääsevän montessorikouluun Atlantassa, Georgiassa, jonne hänen perheensä oli muuttanut miehen työn vuoksi vuonna 1977. Hän tutustui paikalliseen montessorikouluun, sillä häneen oli tehnyt vaikutuksen montessorilaisuuden rauhallinen ilmapiiri. Tunnelma vaikutti hienolta ja lapset toimivat itsenäisesti ja rauhallisesti. Työn motiivina toimi Höynälänmaan into saada oma tytär montessoritarhaan ja hän hakeutui töihin samaisen koulun vauvaluokkaan. Tässä vaiheessa hänen kiinnostuksensa oli vielä puhtaasti lapsen

¹⁴⁸ Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010.

¹⁴⁹ Kerttu Höynälänmaalla on montessoriopettajan varhaiskasvattajan pätevyys Amerikasta vuodelta 1982, 6-12 vuotiaiden oppilaiden montessoriopettajan pätevyys Italista vuodelta 1983. Hän on opiskellut Australiassa montessorilaista yläastetta ja opettanut siellä 2000-luvun alussa. Hän myös toimi Ruusutorpan koulussa Suomen ensimmäisen montessoriyliasteen opettajana 2000-luvun alussa. Hän on myös kirjoittanut kirjan Mary Hayesin kanssa montessorilaisesta pedagogiikasta. (Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello klo 9.55.11.15.)

¹⁵⁰ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello klo 9.55.11.15.

koulutuksessa ja taloudellisissa tekijöissä. Lastentarhan omistaja kuitenkin halusi kouluttaa Höynälänmaan montessoriohjaajaksi ja hän aloitti koulutuksen vuonna 1979 ja valmistui kolme vuotta myöhemmin. Peruskoulutuksen jälkeen Höynälänmaa siirtyi työskentelemään saman koulun vauvaluokkaan ja tämän jälkeen hänen kiinnostuksensa montessoripedagogiikkaan alkoi kasvaa todenteolla. Hänen perheensä muutettua Suomeen takaisin vuonna 1982, jonka jälkeen hän oli ensimmäisten joukossa perustamassa Suomeen montessorilaista peruskoulua 6-12-vuotialille ja hakeutumassa Italiaan koulutukseen tämän pätevyuden saadakseen.¹⁵¹

Kesään 1983 mennessä Suomessa toimi seitsemän montessori-pedagogiikalle perustuvaa leikkikoulua.¹⁵² Syksyyn 1984 mennessä uusia leikkikouluja oli perustettu kuusi lisää, joista kolmessa oli kirjekurssin käynyt ohjaaja ja lopuissa montessori-ohjaajakoulutuksen saanut montessoriohjaaja.¹⁵³ Vuoteen 1984 mennessä Espooseen oli perustettu viisi kahdestatoista ja Helsinkiin kolme kahdestatoista montessorilastentarhasta. Vanhempien aktiivisuudella ja verkostoitumisella on varmasti ollut osansa siinä, että montessorilainen pedagogiikka levisi juuri näillä alueilla. Ottaen huomioon Espoon suuren lastentarhojen lukumäärän, on luonnollista että ensimmäinen kokeiluluokka perustettiin Espooseen.

Montessorilastentarhojen suosioista kertovat monet seikat: Niiden lukumäärä lisääntyi vuoden 1980 kahdesta vuoden 1984 kahteentoista. Tämä edellytti vanhemmilta viitseliäisyyttä ja aktiivisuutta, sillä ensimmäiset lastentarhat laitettiin pystyyn täysin heidän organisoimisen ansiosta. Vanhemmat jopa takasivat lastentarhoja varten otettavia

¹⁵¹ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello klo 9.55.11.15.

¹⁵² Helsingissä toimivat Helsingin Montessorikoulun kannatusyhdistyksen voimin Herttoniemen – ja Keskustan koulut. Montessori-pedagoginen yhdistys piti Espoossa sijaitsevaa Laaksoalahden koulua. Espoon Montessori-koulun kannatusyhdistys vastasi Olarin leikkikoulusta Kuitinmäessä. Oulun montessorikoulun kannatusyhdistys ylläpiti Oulun leikkikoulua. Riihimäen montessorikoulun kannatusyhdistys piti leikkikoulua Tempelkadulla Riihimäellä. Lasten kulttuurikeskuksen montessorikoulua pidettiin Albergan kartanossa. Leikkikouluja ylläpitivät vanhempien organisoimat kannatusyhdistykset. Espoon Lasten kulttuurikeskusta lukuun ottamatta kaikki lastentarhat kuuluivat osaksi kunnallista päivähoitosuunnitelmaa, joten ne saivat myös taloudellista avustusta valtiolta. (Leikkikoulujen toimintasuunnitelmia ja –kertomuksia. Montessorikoulut 1983-84. Suomen Montessoriyhdistys ry:n arkistomateriaali ja Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.)

¹⁵³ Helsingin Herttoniemen leikkikouluun oli tullut toinen osasto ja se jakaantui nyt I- ja II-ryhmään. Lintuvaaran Montessori-päiväkodin kannatusyhdistys oli perustanut Lintuvaaran Montessori-päiväkodin Espooseen. Maria-Montessoriyhdistys perusti Henttaan leikkikoulun Espooseen. Lisäksi seuraavissa kannatusyhdistysten ylläpitämissä leikkikouluissa oli Montessorikirjekurssin käynyt ohjaaja: Itä-Vantaan Montessorikoulun kannatusyhdistys ylläpiti Leikkikoulua Vantaalla. Oulun Montessori-kasvatuksen kannatusyhdistys piti, kuten myös Tuusulassa Keski-Uudenmaan Montessori-koulun kannatusyhdistyksen Leikkikoulua. (Leikkikoulujen toimintasuunnitelmia ja –kertomuksia. Montessori-leikkikoulut ja –koulut syksyllä 1984. Suomen Montessoriyhdistys ry:n arkistomateriaali.)

lainoja. Näin ollen heidän täytyi olla hyvin vakuuttuneita montessori-pedagogiikan myönteisistä vaikutuksista jälkipolviensa kehitykselle. Kolmanneksi syksyn 1984 montessorilastentarhojen yhteystietoihin oli kahta koulua lukuun ottamatta tullut uutuutena jonotuksesta vastaavan henkilön yhteystiedot.¹⁵⁴ Tämän voidaan katsoa käytännöllisyydellään osoittavan montessorilastentarhojen suosiota, sillä ilman suurta kysyntää ei tarvittaisi myöskään jonotuksesta vastaavaa henkilöä.

8.3. Minkälaista montessoripedagogiikka oli käytännössä lastentarhoissa?

Anneli Nurmi oli koonnut ulkomailta montessorivälineistön ja tätä täydennettiin puusepän tekemillä materiaaleilla. Nurmen mukaan Herttoniemessä harjoiteltiin lapsen autonomisuutta ja motoriikkaa kehittäviä arkiaskareita kuten kengän nauhojen solmimista, lakaisemista tai nappien napitusta. Kerhon peruseriaatteita olivat toisten työrauhan kunnioittaminen ja järjestys. Kaikki käytännön harjoitukset olivat päämäärähakuisia. Montessorin vapauskäsityksen mukaan lapset saivat itse päättää, mitä töitä tai harjoituksia milloinkin tekivät. Montessorileikkikoulussa korostui lapsi-ystävällisyys, sillä se mukautti koulun lasta varten, auttoi lapsia saavuttamaan tiedonjanoaan kannustaen yhteistyöhön muiden lasten kanssa. Lisäksi lapsi sai edetä omaan tahtiin. Erot tavalliseen päivähöitoon olivat sen toiminnassa, pyrkimyksissä, kasvatusmateriaaleissa sekä opettajan roolissa. Kerho oli myös vapaa kilpailusta, sillä lapsen annettiin löytää paras mahdollinen hänestä itsestään omien rajojen puitteissa. Pääperiaatteina olivat lapsen luontainen tiedonhalu, yksilöllinen kehitys, tekemisen työn ilo, joka kehittää itsetuntoa ja lasten vuorovaikutus ja toisilta oppiminen.¹⁵⁵

Kerhon toiminta perustui siis Maria Montessorin pedagogiikalle, johon kuuluu kunnioitus lapsen individuaalisuutta kohtaan. Lapsen kehitystä edesauttoi luonnollinen uteliaisuus maailman asioita kohtaan. Oppiminen on helpointa tiettyinä ikäkausina, joita Montessori sanoo herkkyyksikausiksi. Kerholaisten keskeisimmät työvälineet olivat montessorivälineet, joilla lapset työskentelivät itsenäisesti.¹⁵⁶ Espoon montessori-välineet hankittiin Hollanista, jossa sijaitsi montessorimateriaaleja valmistava tehdas. Materiaali kontrolloi virheet, jolloin lapsi voi itse tarkistaa omat harjoituksensa. Näin lapset eivät olleet

¹⁵⁴ *ibid.*

¹⁵⁵ ”Montessori-koulu tulossa. Ensimmäinen pikkulasten kerho jo Helsingissä” Helsingin Sanomat 21.4.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁵⁶ ”Leikki opettaa Montessori-kerholaisia” ”Dottoressan” aate tulossa taas Suomeen. Helsingin Sanomat 3.11.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

ohjaajista riippuvaisia. Tämä kannusti ja opetti lapsia omatoimisuuteen, joka on montessorilaisen pedagogiikan ydinajatus. Kaikki materiaalit olivat abstrakteja asioita konkretisoivia ja huomioivat sen, että lapsi oppii käsin tekemällä.¹⁵⁷

Ollilan mukaan montessoriluokka ei syntynyt käyttämällä pelkästään Montessorin kehittämiä välineitä, vaan myös hänen filosofiaansa. Ollilan mukaan montessoriluokkaa voi pitää todellisena montessoriluokkana vasta vuosien kuluttua. Hän oli kuitenkin tyytyväinen lasten edistymiseen jo kahden kuukauden aikana, jolloin kerho oli ollut toiminnassa. Esimerkiksi heidän keskittymiskykynsä oli parantunut.¹⁵⁸

Montessori-pedagogiikan avulla olivat useat 5-6- vuotiaat lapset – joskus jopa neljän vanhat - oppineet lukemaan itse. Yhtenä syynä tähän Ollila esitteli lapsen oppimishalua ja siitä kumpuavaa onnellisuutta, jota montessorikasvatus tukee antamalla lapselle oikeat välineet oppimiseen. Sävelkorva ja älykkyys harjaantuvat työskenneltäessä Montessorin kasvatuserityksillä.¹⁵⁹

Ensivaikutelma Espoon montessorikerhosta oli vapautunut ja kunnallisesta päiväkodista poikkeava. Ero kunnalliseen päiväkotiin oli nimenomaan yksilöllisyydessä, joka montessorilaisessa kerhossa toi lapsen parhaat puolet esiin, ja jota oli vaikea toteuttaa kaupunkien päivähoitossa.¹⁶⁰ Seija Mäkisen kirjoittaman artikkelin mukaan montessorilainen kasvatus ei ollut vapaata sen täydessä merkityksessä. Vapaus perustui lapsen omalle kehitykselle ja sen tarpeelle valita oma edistymisen tahti. Opetussuunnitelma tai opettaja ei pakottanut lasta mukautumaan tiettyyn tahtiin. Sääntöjä kuitenkin oli ja niitä noudatettiin: lasten tuli kunnioittaa toisiaan ja heidän työtään, eikä toista saanut keskeyttää askarteluissa. Tavaroiden paikoilleen laittaminen ja aloitetun työn lopettaminen olivat myös tärkeitä normeja. Kuten tavallisissakaan leikkikouluissa, häiriökäyttäytyminen ei ollut sallittua.¹⁶¹

¹⁵⁷ Suvi Sariola ”Suomi hännänhuippuna. Montessori-koulutus lopultakin käyntiin.” Polttopiste 8.12.1980.

¹⁵⁸ Suvi Sariola ”Suomi hännänhuippuna. Montessori-koulutus lopultakin käyntiin.” Polttopiste 8.12.1980.

¹⁵⁹ ”Leikki opettaa Montessori-kerholaisia” ”Dottoressan” aate tulossa taas Suomeen. Helsingin Sanomat 3.11.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶⁰ ”Leikki opettaa Montessori-kerholaisia” ”Dottoressan” aate tulossa taas Suomeen. Helsingin sanomat 3.11.1980. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶¹ Seija Mäki ”Uutta Suomessa: Montessori-koulu.” No7/80 K&T. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

Huomio kiinnittyi näin ollen lapsen tekemisen iloon, eikä valmiiseen lopputulokseen. Montessorikerhossa ei kilpailtu tai vertailtu lapsia toisiinsa, joka vahvisti heidän itsetuntoaan. Palkinto saatiin työn tekemisen ilosta, eikä valmiin työn jälkeen. Tärkeää oli myös toisten lasten avustaminen ja kannustaminen. Opettajan tehtävä oli huomioida lapsen kehityskausi ja ohjata hänelle sen mukaisia haasteellisempia tehtäviä. Periaatteena oli, että opettaja ei tehnyt lapsen puolesta sitä, mihin tämä itse kykeni. Virheiden esiin nostaminen loukkasi lapsen omanarvon tuntoa, joka oli herkkä. Sen sijaan lapsen itse korjaamat virheet välineistön puitteissa kehittävät tämän itseluottamusta ja omanarvontuntoa kohti vakaata pohjaa.¹⁶²

Montessorivälineistö perustui Maria Montessorin teoriaan lasten herkkyyksikausista. Kuuden elinvuoden aikana lapsilla esiintyi ensin kiinnostus kieleen, sitten järjestykseen ja tämän jälkeen pieniin esineisiin. Neljäntenä kautena tarkentuivat aistit, jonka jälkeen seurasi mielenkiinto hyviä tapoja kohtaan, ruumiin toimintoja ja ajatuksiin omasta olemassaolosta. Paras aika oppia kyseisiä taitoja olivat juuri kehityskaudet. Kehityskausia hyväksikäyttäen 3-6-vuotiaat lapset askartelivat musiikin, maantiedon, matematiikan ja äidinkielen parissa. Esimerkiksi musiikkiin tutustuttiin sävelasteikon avulla, eläimiin kuvakorteilla ja maanosiin lippujen ja karttojen avulla.¹⁶³

Maria Montessori kehitti työvälineistön, sillä hän havaitsi että lapset olivat kiinnostuneempia oikeista arjen töistä kuin leikkimisestä. Tämän vuoksi konkreettiset harjoitukset olivatkin esimerkiksi riisiryynien kaatamista kupista toiseen tai vetoketjun vetämistä. Eräässä leikissä harjoiteltiin käytännössä esimerkiksi hiljaisuuden kuuntelemisena tai tuolien liikuttamisella hiljaisesti paikasta toiseen. Matematiikkaa harjoiteltiin myös aistien välityksellä. Yhteen - ja vähennyslaskuihin käytettiin numerosauvoja, joiden avulla matematiikka aukeni ”kuin itsestään”.¹⁶⁴ Erityisesti montessorimenetelmällä on saavutettu tuloksia matematiikassa, sillä havainnolliset välineet ilmeisesti helpottivat sen sisäistämistä. Helmisarjat auttoivat lapsia näkemään käytännössä esimerkiksi, että sata helmeä on enemmän kuin yksi.¹⁶⁵ Äidinkieltä harjoiteltiin kirjainten muotojen avulla niin, että jokin muoto vastasi tiettyä äännettä.

¹⁶² Seija Mäki ”Uutta Suomessa: Montessori-koulu.” No7/80 K&T. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶³ Seija Mäki ”Uutta Suomessa: Montessori-koulu.” No7/80 K&T. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶⁴ Seija Mäki ”Uutta Suomessa: Montessori-koulu.” No7/80 K&T. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶⁵ Kaisa Kauhanen ”Maria Montessori oivalsi Lapsen salaisuuden” Uusi Suomi 7.1.1981. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

Lähtökohta oli konkreettisuudessa, josta edettiin abstraktiin suuntaan. Montessorimateriaalin puitteissa yksilö kykeni etenemään omien kiinnostuksien kohteidensa mukaan niin pitkälle kuin halusi.¹⁶⁶ Näiden lisäksi Espoon Montessori-koulussa askarrettiin muovailuvahan kanssa, lapsille tarkoitettuna sähköjärjestelmän parissa tai pesuleikeissä.¹⁶⁷

Espoon Laaksoalahden leikkikoulun arkipäivät rytmittyivät seuraavan kaavan mukaan: Kuusitoista lasta saapui aamuisin kahden huoneen tiloihin, jotka sijaitsivat Laaksoalahdessa rivitaloalueella lämpökeskuksen suojissa. Toisessa huoneessa oli järjestetty tilat lasten vaatteille, lukunurkkaukselle ja matematiikan välineille sekä maalaukseen tarvittavat välineet. Toisesta huoneesta löytyivät arkipäivän puuhiin liittyvät välineet kuten astianpesu-, ja pyykinpesuvälineet sekä huonekasveja, joiden nimet oli selkeästi merkitty lasten näkyville. Lisäksi toisesta huoneesta löytyivät välineet aistien kehittämiseen, äidinkieleen ja ympäristöopin ymmärtämiseen sekä historian ja taiteen välineitä. Näistä välineistä 3-4-vuotiaat lapset saivat itse valita joka aamu oman puuhansa aiheen. Itsenäisiä askarteluja tehtiin puoleentoista tunnin ajan, jonka jälkeen oli evästauko. Syötyään lapset pesivät itse astiansa ja kokoontuivat ryhmään. Tällä kokoonpanolla laulettiin, leikittiin tai keskusteltiin.¹⁶⁸

Päivän lopuksi pidettiin hiljainen hetki, jolloin tavoitteena oli olla hiljaa ja kuunnella, mitä ääniä hiljaisuudesta kuului. Hiljaisuuden merkitys oli sen tuottamassa mielihyvässä. Hiljaisuuden välityksellä lapset saivat kokemuksen omasta sisäisestä elämästä. Lisäksi se oli lapsilta yhteinen saavutus, johon vaadittiin itsekuria ja kärsivällisyyttä. Piiristä poistuttiin hiljaa yksi kerrallaan lasten kuiskatessa vuorotellen kavereidensa nimiä. Kerho kokoontui viitenä arkipäivänä viikossa kolme ja puoli tuntia kerrallaan.¹⁶⁹

8.4. Montessoripedagogiikkaa ja harrastuksia

Lasten kulttuuriyhdistys ry. käynnisti hankkeen, jolla saatiin aikaan Lasten kulttuurikeskus Espoon Leppävaaraan vuonna 1983. Kulttuurikeskus järjesti montessoriovet alle kouluikäisille ja Albergan vanhassa kartanossa oli mahdollisuus harrastaa musiikkileikkikoulua sekä pianon- ja viulunsoittoa. Lisäksi maanantaisin oli

¹⁶⁶ Seija Mäki "Uutta Suomessa: Montessori-koulu." No7/80 K&T. Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶⁷ Sinikka Partanen "Montessori-koulu: Lapsen oma valinta opetuksen pohjana" No 9 26.2.1981 Länsiväylä.

Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁶⁸ Raija-Liisa Rantanen "Koulu ilman kilpailua" YV-lehti 3/1983 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

¹⁶⁹ Raija-Liisa Rantanen "Koulu ilman kilpailua" YV-lehti 3/1983 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet.

tietokonekoulu, jossa oppilaat opettelivat pelien ja ohjelmien tekemisen aakkosia. Tulevaisuudessa valikoimaan aiottiin lisätä myös taidepajoja, kansanrunopiirejä sekä liikuntaa taloudellisten resurssien parantuessa.¹⁷⁰

Idea lasten kulttuurikeskuksesta lähti liikkeelle yhdistyksen puheenjohtajan Tuuli Meskasen mukaan lasten vanhemmista. Vanhemmat olivat innostuneita ja halusivat kehittää lasten harrastuksille yhden fyysisen paikan. Tätä ennen lapsia oli kuljetettu useisiin harrastuksiin eri paikkoihin. Lisäksi tavoitteena olivat lasten tiedollisten ja taiteellisten harrastusten tasapaino.¹⁷¹ Albergan kartanon montessori-opettaja oli Yhdysvalloista tullut Robin Reilly. Hänen apunaan työskenteli suomalainen lastentarhanopettaja.¹⁷²

Samana kesänä 1983 aloitti myös Riihimäellä toimiva montessori-pedagoginen lastentarha.¹⁷³ Vuoden kuluttua Lasten Kulttuurikeskuksen toiminnan aloittamisesta oli ohjelmistoon saatuharrastuksia, joita alun perin oli suunniteltu: musiikkileikkikoulu, Suzuki-soittoryhmät, kuvataideryhmät, liikuntaryhmät, tietokoneryhmät ja kansanperinneyhmät. Huveista pääsi osalliseksi ilmoittautumalla 4. kesäkuuta syyskuussa alkaviin harrastuksiin. Lasten vanhempien työllä ei ainakaan muodollisesti ollut merkitystä, saiko heidän lapsensa etulyöntiaseman muihin lapsiin verrattuna, sillä ilmoittautumiset vastaanotettiin henkilökohtaisen tulojärjestyksen mukaan. Lasten Kulttuurikeskus järjesti myös kaksi kesäleiriä vuonna 1984: ”Luonnonkasvien keruu ja käyttö koristetekstiileissä”, joka oli kohdistettu lasten äideille. Kurssia veti taiteilija Katri Mattila. Toinen leiri oli koululaisille tarkoitettu ”Tietokoneleiri”.¹⁷⁴

8.5 Eri tahojen suhtautuminen montessorileikkikouluihin

8.5.1. Vanhemmat olivat aktiivisen innostuneita

¹⁷⁰ Marja-Leena Uosukainen ”Albergan kartanossa elää lasten kulttuuri”. 5.10.1983. Länsiväylä. ja Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁷¹ Marja-Leena Uosukainen ”Albergan kartanossa elää lasten kulttuuri”. 5.10.1983. Länsiväylä. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁷² Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁷³ Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁷⁴ ”Lapsille ohjelmaa” Länsiväylä. 3.6.1984. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

Pirkko ja Timo Telaranta kuuluivat niihin ensimmäisten joukossa olleisiin vanhempiin, jotka veivät kaksi nuorinta lastaan montessoripäiväkotiin ja saivat sieltä myös positiivisia kokemuksia. Heidän nuorin tyttärensä Aino oli siirtynyt ala-asteen puolelle vuoteen 1983 mennessä. Pirkko Telaranta oli toiminut myös aktiivisesti koulun toiminnassa, ollut mukana opintopiireissä sekä tutustunut montessori-menetelmään. Telarannan pariskunnan huomioinnin mukaan lasten ajattelukyky oli kehittynyt ja ongelmanratkaisukyky muuttunut johdonmukaisemmaksi. Lisäksi tehtävät kuten kengän nauhojen sitominen tai pianon soitto olivat heidän lapsistaan hauskoja tehtäviä. He mainitsivat tyttärensä Ainon säveltäneen oman sävellyksen pianolla ilman taustalla olevia pianotunteja.

Pirkko Telaranta sanoi myös oman ajattelunsa muuttuneen siten, että hän ajatteli lasta persoonana, jolla oli oma minä. Keskusteluyhteys oli auennut lapsen tämän oivalluksen kautta. Lisäksi heidän tyttärensä olivat oppineet kunnioittamaan toisia lapsia eri tavalla. He arvostivat muiden ympärillä olijoiden työympäristöä ja paneutuivat eri tavalla omiin puuhiinsa, joka helpotti arkipäivän elämää. Telarannan kaksi nuorinta lasta olivat oppineet myös lukemaan nelivuotiaina, vaikka tämä ei heidän mukaansa päätarkoitus ollutkaan. Kaiken kaikkiaan vanhemmat olivat huomanneet, että heidän lapsena käyttivät enemmän omaa potentiaaliaan. Telarannan lapset lukivat satuja, vaikka Montessorin opin mukaan sadut eivät kuuluneet lasten elämään ennen kuudetta ikävuotta.¹⁷⁵ Telarantojen suhtautuminen montessoripedagogiikkaan ei siis ollut täysin puhdasoppista.

Eeva-Liisa Tiihonen toimi muun muassa Espoon Montessorikoulun puheenjohtajana vuonna 1983 ja hän oli myös perhepäivähoitaja. Hänen omat lapsensa osallistuivat montessoripäiväkodin opetukseen. Lapsen terve itsetunnon kehitys sekä kilpailun puuttuminen olivat Tiihosen mielestä montessorimenetelmän parhaita puolia. Lisäksi yksilöllisyyden kunnioittaminen saivat häneltä kiitosta, sillä lapsen omalle kiinnostuksen kohteelle annettiin tarpeeksi aikaa, eikä hoputettu etenemään opeteltavassa asiassa. Montessorimenetelmä tarjosi hänen mukaansa lapsen energialle luontevan kohteen, jota ei pystytty kotona täyttämään. Tiihosen mielestä kaikissa kasvatustavoitteissa olivat samat

¹⁷⁵ Helena Hämäläinen, Sari Nemi ja Vesa Klemetti ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” 1983 Me Naiset . Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

periaatteet kuten lapsen kehittyminen itsenäiseksi ja sosiaalisesti persoonaksi, mutta montessoripedagogiikka tarjosi erilaiset välineet tämän toteutumiseen.¹⁷⁶

Eeva-Liisa Tiihosen kiinnostuksen taustalta löytyivät myös omat henkilökohtaiset kokemukset omasta nuoruudesta. Hän kuvaili itseään tunnolliseksi tytöksi, joka menestyi hyvin koulussa. Ylioppilaskirjoitusten jälkeen hän kohtasi ongelmia, kun olisi pitänyt jatkaa elämää itsenäisesti ja luoda omat henkilökohtaiset päämäärät, joiden eteen työskennellä, eikä enää pyrkiä miellyttämään muita. Montessorimenetelmä painotti lapsen omia henkilökohtaisia tavoitteita ja kilpailemattomuutta, joten nämä ajatukset saivat Tiihosen uskomaan pedagogiikan vaihtoehtoisiin vaikutuksiin. Hänen mukaansa lasten kilpailuvietti perustui aikuisten provosoimiseen, eikä lapsen luontaiseen haluun kilpailemisesta.¹⁷⁷

Päiväkotien leikkikaluihin ja vapaaseen leikkiin verrattuna montessorivälineistö aiheutti kysymyksiä, kuten yritetäänkö välineistön avulla kasvattaa lapsineroja. Tällaiset yritykset kuitenkin kiellettiin ja vasta-argumenttina todettiin välineistön auttavan lasta ottamaan käyttöön oman potentiaaliaan.¹⁷⁸ Vuonna 1983 *Me naisten* artikkelissa ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” tuotiin esille, että montessorilaisten kannattajien keskuudessa oli muutos vaatimuksia perinteistä koulujärjestelmää kohtaa. Osa kannattajista halusi oikeaoppista Montessorikoulua - ja päiväkotia vaihtoehdoksi peruskoulun rinnalle.

Eräs perhe Riihimäellä oli ilmoittanut poikansa yksityiseen lastentarhaan, kun perheen kolmas lapsi oli syntynyt. Matilla, perheen pojalla, todettiin kuitenkin kuulovamma noin yksivuotiaana. Tämän jälkeen häntä ei enää hyväksytty yksityiseen lastentarhaan, sillä lastentarhanopettajat eivät halunneet opetella viittomakieltä. Riihimäellä ei ollut myöskään lastentarhoja kuulovammaisille lapsille. Matin äiti keksi kysyä uudesta Riihimäen

¹⁷⁶ Helena Hämäläinen, Sari Nemi ja Vesa Klemetti ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” 1983 *Me Naiset*. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet. Kts. myös Eeva-Liisa Tiihonen: Oppiminen on iloista artikkelissa ”Miksi Montessori?” Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu Montessori auttaa lasta kasvamaan.

¹⁷⁷ Raija-Liisa Rantanen ”Koulu ilman kilpailua” YV-lehti 3/1983 Montessoriyhdistyksen arkisto, lehtileikkeet. Kts. myös Eeva-Liisa Tiihonen: Oppiminen on iloista artikkelissa ”Miksi Montessori?” Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu Montessori auttaa lasta kasvamaan.

¹⁷⁸ Sinikka Partanen ”Montessori-koulu: Lapsen oma valinta opetuksen pohjana” No 9 26.2.1981 *Länsiväylä* ja Eeva-Kaarina Kolsi ”Montessorileikkikoulussa lapsi oppii ilman pakkoa ja kilpailua” 8.8.1982 *Espoon-Kauniaisten Alueuutiset*. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

Montessorileikkikoulusta, voisiko hänen poikansa päästä sinne, jossa toivottiin Matti hyvin tervetulleeksi. Hän meni leikkikouluun 2,5-vuotiaana ja muutamien kuukausien alkuhankaluuksien jälkeen hän sopeutui hyvin montessorilastentarhan arkeen. Montessori oli kehittänyt välineitä ja työtapoja alun perin kehitysvammaisille lapsille, joten kuulovammainen lapsi ei ollut mikään ongelma montessorilastentarhassa.¹⁷⁹

Matin äiti jäi seuraamaan muutamaksi kuukaudeksi Riihimäen Montessorilastentarhan arkea, sillä Matti ei ollut valmis luopumaan äidistään niin varhaisessa vaiheessa, vaikka piti lastentarhaa mielenkiintoisena paikkana. Äidin mielestä oli hienoa katsella, kuinka lapset kehittyivät keskittymään ja kunnioittamaan toisiaan alun levottomuuden jälkeen. Hän kuvaili, kuinka lastentarhan opettaja sai heidät omalla rauhallisuudellaan ja ystävällisyydellään rauhoittumaan ja laittamaan tavarat paikoilleen, eikä tämän tarvinnut käyttää käskyjä tai kieltoja apukeinoina. Äidin mukaan montessorivälineet herättivät lapsissa mielenkiintoa, jolloin he itsestään keskittyvät työskentelemään niiden parissa.¹⁸⁰

8.5.2. Ei elitismille ja pitkille kuljetusmatkoille

Vuonna 1986 ilmestyi ensimmäisiä kritiikin ääniä lehtikirjoitteluun, jotka koskivat montessorilaisia lastentarhoja. Kriittisiä argumentteja sisältänyt artikkeli ilmestyi Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisemassa lehdessä *Montessori auttaa kasvamaan*. Samassa artikkelissa käsiteltiin vanhempien positiivisia mielipiteitä montessorileikkikouluista.¹⁸¹ ”Ennen ihmiset eivät kiinnittäneet mitään huomiota, kun sanoi, että lapset ovat Montessori-koulussa. Nyt montessorilaisuus on muodikasta ja siihen on tullut elitistinen leima”¹⁸²

Sini Ihalainen kuvailee negatiiviseksi piirteeksi Montessorilastentarhojen saamaa elitististä leimaa, jota ei vielä 1980-luvun alussa ollut. Hänen vanhin lapsensa Tomi aloitti Herttoniemen Montessorilastentarhassa vuonna 1980 ollessaan kolmevuotias. Samoin

¹⁷⁹ Päivi Kumpulainen ”Matti, Montessorileikkikoululainen.” Nappi 4/84. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁸⁰ Päivi Kumpulainen ”Matti, Montessorileikkikoululainen.” Nappi 4/84. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁸¹ Säde Nenonen-Sutela ”Vanhempien mietteitä Montessori-koulusta: Hyvä:ryhmä, vapaus, välineet Huonoa: elitistinen, liian älyllinen” (toimittaja, jonka lapset käyvät Meilahden Montessori-koulua) s.4-9. Montessori auttaa lasta kasvamaan. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu. 1986.

¹⁸² Säde Nenonen-Sutela ”Vanhempien mietteitä Montessori-koulusta: Hyvä:ryhmä, vapaus, välineet Huonoa: elitistinen, liian älyllinen” (toimittaja, jonka lapset käyvät Meilahden Montessori-koulua) s.4-9. Montessori auttaa lasta kasvamaan. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu. 1986.

hänen nuorin lapsensa nelivuotias poikansa Samu kävi vuonna 1986 samaa lastentarhaa. Hän kuvailee myös joidenkin ihmisten reaktioita ennakkoluuluisiksi montessoripedagogiaa kohtaan. Perheen lasten osallistuminen montessorileikkikouluun vaati molemmilta vanhemmilta erikoisjärjestelyä, sillä päivittäinen hoitoaika oli kolme tuntia Herttoniemen lastentarhassa. Sini Ihalainen osallistui myös alussa paljon vanhempien vapaaehtoiseen työhön. Ihalaisen perhe piti hyvinä puolina montessorilasten hyviä käytöstapoja ja rauhallisuutta, joka näkyi Tomissa vielä hänen siirryttyä peruskouluun.¹⁸³

Myös Kalle ja Maria Hoppu pitivät erityisten kuljettamisten miettimistä hankalana lasten hoitopaikassa. Toisaalta he eivät kuitenkaan halunneet, että lapset viettäisivät kokonaisen päivän kaupungin julkisessa hoitopaikassa pitkien päivien takia. Samoin Kilpien pariskunnan täytyi organisoida poikansa Teemun mummo auttamaan pojan kuljetuksissa. Lyhyen päivän vuoksi Teemu vietti osan päivästä hoidossa ensi alkuun mummilla, sitten alkuvuodesta 1986 yksityisessä päivähoitossa. Kolsterin vanhempien mielestä pitkät ajomatkat ovat myös huono puoli, sillä perheen poika Thomas kuljetetaan päivittäin Matinkylästä keskustan Montessorileikkikouluun.¹⁸⁴

Hannele Jäämeri-Pallasmaan kolmevuotias poika Aaro ei viihtynyt Meilahden Montessorileikkikoulussa, sillä poika koki itsensä välillä yksinäiseksi siellä. Vanhemmat pohtivat myös, olisiko pojan ollut parempi aloittaa ”koulun käyminen” myöhemmin ja ottaa Aaro kokonaan pois leikkikoulusta. Hannele Jäämeri-Pallasmaa piti lasten luovuuden tukemista yhtä tärkeänä kuin lapsen älyllistä kehitystä. Hän ei pitänyt montessorimenetelmää ylivertaisina muihin pedagogioihin nähden.¹⁸⁵ Maria ja Kalle Hoppu pitivät mukana aktiviteettina leikkikoulun vanhempien talkootoimia. Eija Hoppu esitti toivomuksen, että

¹⁸³ Säde Nenonen-Sutela ”Vanhempien mietteitä Montessori-koulusta: Hyvää:ryhmä, vapaus, välineet Huonoa: elitistinen, liian älyllinen” (toimittaja, jonka lapset käyvät Meilahden Montessori-koulua) s.4-9. Montessori auttaa lasta kasvamaan. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu. 1986.

¹⁸⁴ Säde Nenonen-Sutela ”Vanhempien mietteitä Montessori-koulusta: Hyvää:ryhmä, vapaus, välineet Huonoa: elitistinen, liian älyllinen” (toimittaja, jonka lapset käyvät Meilahden Montessori-koulua) s.4-9. Montessori auttaa lasta kasvamaan. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu. 1986.

¹⁸⁵ Säde Nenonen-Sutela ”Vanhempien mietteitä Montessori-koulusta: Hyvää:ryhmä, vapaus, välineet Huonoa: elitistinen, liian älyllinen” (toimittaja, jonka lapset käyvät Meilahden Montessori-koulua) s.9. Montessori auttaa lasta kasvamaan. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu. 1986.

lasten vanhemmille kerrottaisiin aktiivisuuden tärkeydestä hakuvaiheessa tai lastentarhan alkaessa.¹⁸⁶

8.5.3 Opettajat arvostivat montessoripedagogiikan ydin asioita

Laaksolahden leikkikoulun opettaja Satu Linnamaan mielestä montessoripedagogiikan suosio perusti vaihtoehtoisuuteen. Hänen mukaansa montessoripedagogiikalle perustuneet lastentarhat tarjosivat vanhemmille vaihtoehdon peruskoulun pohjalle. Tämän vuoksi oltiin valmiita kuljettamaan lapsia pitkiäkin matkoja hoitopaikkaan.¹⁸⁷

Mary Hayes piti menetelmän parhaana puolena sitä, että lapsi oppi spontaanisti. Lisäksi siinä otettiin huomioon lasten herkkyyksikaudet ja valinnan vapaus. Hayes piti tärkeimpänä saavutettuna tavoitteena sitä, että lapsista kasvaisi tasapainoisia aikuisia. Aito kiinnostus ympäröivään yhteiskuntaan oli myös yhteistä montessorikasvatuksen saaneille. Hayes oli montessorilaisen opin mukaan sitä mieltä, että lapsille ei ollut hyväksi lukea satuja, sillä lapsen mieli ei pystynyt vielä erottamaan totta ja tarua toisistaan. Lapsen mieli oli ennen kuudetta ikävuotta vasta kehittymässä ja lisäksi sitä kiehoi erityisesti todellisuus.¹⁸⁸

Paula Saraniitty piti montessorimenetelmää ansiokkaana ja soveltamiskelpoisena eri maiden omiin oloihin. Suurin ero montessorikoulun ja tavallisen koulun väliltä löytyi hänen mielestään opettajan passiivisesta, mutta kuitenkin tarkkailemalla osallistuvasta roolista. Lisäksi se huomioi lapsen individuaalisena yksilönä selkeämmin koulun työtavoissa, sillä tavallisessa koulussa tavoite oli kirjattu opetussuunnitelmaan, mutta ei toteutunut niin selvästi käytännössä.¹⁸⁹ Saraniitty vertasi montessori-pedagogiikan ja suomalaisen peruskoulun tavoitteita keskenään ja hänen mielestään näiden tavoitteet olivat yhtenevät. Hänellä oli taustallaan myös suomalaiset opettaja-opinnot ja hän oli sitä mieltä, että molempien alojen opiskelu antoi tukea toiselle.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Säde Nenonen-Sutela ”Vanhempien mietteitä Montessori-koulusta: Hyvää:ryhmä, vapaus, välineet Huonoa: elitistinen, liian älyllinen” (toimittaja, jonka lapset käyvät Meilahden Montessori-koulua) s.4-9. Montessori auttaa lasta kasvamaan. Suomen Montessoriyhdistyksen julkaisu. 1986.

¹⁸⁷ Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁸⁸ Helena Hämäläinen, Sari Nemi ja Vesa Klemetti ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” 1983 Me Naiset . Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁸⁹ Helena Hämäläinen, Sari Nemi ja Vesa Klemetti ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” 1983 Me Naiset . Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

¹⁹⁰ Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

Kiinnostus montessorimenetelmään oli kasvavaa Suomessa 1980-luvun alussa. Tästä hyvänä esimerkkinä toimivat paitsi lisääntyvät montessorileikkikoulut lisäksi informaatiokurssit, joita järjestettiin kesäyliopistoissa Helsingin lisäksi Raahessa ja Oulussa 1.-5.8.1983. Elokuun 12. päivä vuonna 1983 järjestettiin Montessoripaneeli ”Montessorimenetelmän tulevaisuus Suomessa”. Tähän paneeliin osallistui lasten vanhempia ja opettajia, koulutuksesta vastaavia poliitikkoja sekä Irlannista ja Ruotsista tulleita luennoitsijoita. Lisäksi neljän vuoden sisällä Suomeen oli perustettu viisi kannatusyhdistystä, jotka ylläpitivät montessoripedagogiikalle perustuvia lastentarhoja. Näissä lastentarhoissa kävi yhteensä kaksisataa lasta ja lisäksi jonotuslistalla oli useita satoja lapsia.¹⁹¹ Jonotuslistalla olevien lasten määrä kertoo vakuuttavasti suomalaisten vanhempien nopeasti kasvaneesta kiinnostuksesta montessorimenetelmään. Menetelmästä oli kiinnostuttu myös poliitikoiden ja ammattikasvattajien taholta, joten ensimmäisen kannatusyhdistyksen tavoite levittää tietoa montessorilaisesta pedagogiikasta ja ottaa se käyttöön maassamme oli saanut onnistuneen alun.

9. MONTESSORILUOKKAKOKEILUT OSA PERUSKOULUN KEHITTÄMISAJATTELUA

9.1. Suomalainen peruskoulu ja tasa-arvon ihanne

Montessorikokeiluluokkien aloittaminen sijoittuu historiallisesti vaiheeseen, jolloin peruskoulusta¹⁹² valmistuivat ensimmäiset ikäluokat. Peruskoulu oli järjestelmänä nuori 1980-luvun alussa ja sen toimintaa haluttiin kehittää. Seuraavan luvun alussa käsitellään peruskoulua ja virkamiesten suhtautumista peruskoulun opetuksen tasoon, sillä tämä puolestaan johdattaa montessorikokeiluluokkien jäljille. Samalla tavalla kuin fröbeliläisen pedagogiikan kannattaminen karsi montessori-pedagogiikan suosiota Suomessa vuoteen 1956 asti, 1980-luvun peruskoulu antoi kokeilupohjan montessoripedagogialle. Kritiikki peruskoulua kohtaan ja sen kehittäminen antavat yhden selityksen, miksi montessoripedagogisiin kokeiluihin suhtauduttiin tietyillä tahoilla innostuneesti.

¹⁹¹ Suomen montessoriyhdistyksen informaatiotilaisuus 11.8.83 Porthania LS II tiedotusvälineille ja yleisölle klo 18.30-20.00. Infoa M. Montessorista ja menetelmästä. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali.

¹⁹² Peruskoulu on yhtenäiskoulu, joka antaa suomalaisille yleissivistävää peruskoulutusta. Sen tavoitteita ovat vuoden 1983 peruskoululain mukaan pyrkiä kasvattamaan oppilaita vastuuntuntoisiksi, itsenäisiksi, yhteistyökykyisiksi, rauhantahtoiksi yhteiskunnan jäseniksi. (Lindström ja Kärkkäinen 1984, 57.)

1960-luvun lopulla kyseenalaistettiin perinteiset arvot. Valtion rooli vahvistui suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa. Päätöksenteko ja keskitetty suunnittelu siirtyi yhteiskuntapolitiikan eri alueille. Peruskoulu-uudistus tuli osaksi yhteiskuntapoliittisia muutoksia.¹⁹³ Yhtenäisestä peruskoulusta käytiin keskustelua 1950-luvulta lähtien. Kuitenkin jo 1920-1930-luvuilla eduskunnassa oli esillä yhtenäiskoulu- kysymys, jossa Kouluhallituksen ylijohtaja Oskari Mantere ehdotti kansakoulun ja oppikoulun yhtenäistämistä. Mantereen komitean valmisteleva lakiesitys sisälsi ajatuksen seitsemänluokkaisesta yhtenäiskoulusta. Lakiesitys ei kuitenkaan toteutunut, sillä se vedettiin pois eduskunnasta vuonna 1938.¹⁹⁴

Peruskoulu syntyi aikaan, jolloin suuret ikäluokat tulivat osaksi koulujärjestelmää 1970-luvulla. Vanhemmat kannustivat lapsiaan opiskelemaan paremman elämänlaadun toivossa, joka puolestaan kasvatti keskikoulun oppilasmääriä.¹⁹⁵ Silloisen yhteiskunnan toimintojen kannalta oli tärkeää, että kokonaisvaltainen koululaitos auttoi yhteiskuntaa sen työvoiman uudistamistehtävissä. Peruskoulun syntyvaiheessa arvostettiin tiedollisia taitoja. Yleissivistystä sekä tietojen ja taitojen määrää lisättiin jatkuvasti. Samaan aikaan koottiin koko ikäluokan oppilaat yhteiseen peruskouluun, jonka katsottiin edustavan tasa-arvoa.¹⁹⁶ Peruskoulun perustamisen tavoitteena oli, että jokainen suomalainen saisi asuinpaikasta tai syntyperästä riippumattoman, yhtenäisen koulutuksen, joka puolestaan toimisi pohjana jatko-opinnoille.¹⁹⁷

Eduskunnassa asetettiin poliittinen tavoite 22.11.1963, jonka seurauksena hallitusta kiirehditettiin toimenpiteisiin peruskoulun uudistamiseksi yhtenäiskouluperiaatteiden mukaiseksi. Hallituksen esitys laiksi koulujärjestelmän perusteista annettiin eduskunnalle huhtikuussa 1967. Uudistuksessa siirryttiin rinnakkaiskouluista yhtenäiskouluihin. Tämä tarkoitti sitä, että kunnallisen peruskoulun rinnalle ei jäänyt vaihtoehdoksi yksityiskoululaitosta. Peruskoulun sisällä ei saanut olla rakenteellisia tekijöitä, jotka valikoivat oppilaita kouluihin tai rajoittavat heidän pääsyään jatko-opintoihin.

¹⁹³ Aho 2000, 25.

¹⁹⁴ Kaarninen 2008, 269.

¹⁹⁵ Oppikoulu oli yleistynyt Suomessa jo vuodesta 1912 lähtien. 1930-luvun lopulla 10-15 prosenttia kävi oppikoulun tai keskikoulun. 1950-luvulla oppikoulun suosio kasvoi jälleen suurten ikäluokkien myötä. (Koski 2003, 285.)

¹⁹⁶ Hirvi 2000, 8-9 ja 11-14.

¹⁹⁷ Kaarninen 2008, 269.

Uudistukseen suhtauduttiin kriittisesti yksityiskoulujen kannattajien taholta, sillä Suomessa oli ennen uudistusta perinteikäs ja arvostettu yksityisoppikoululaitos.¹⁹⁸ Tasa-arvoista jatko-opintoihin pääsyä vastustivat monet kansalaispiirit ja kasvatusalan ammattilaiset, sillä heidän näkökulmansa mukaan kokonaisen ikäluokan opettaminen samoilla tavoitteilla johtaisi sivistystason romahtamiseen. 1960-luvun loppuun mennessä oli hyväksytty lähes kaikkien eri tahojen puolesta, että peruskoulu-uudistus tulee toteutumaan. Laki hyväksyttiin vuonna 1968 ja asetusten sisältöä sekä opetussuunnitelmaa viimeisteltiin. Opettajien asema oli mietitty ja alueelliset toimeenpanosuunnitelmat ja kuntien koulusuunnitelmat selvillä.¹⁹⁹ Vuoden 1968 laki kulki nimellä koulujärjestelmälaki. Se tarkoitettiin siirtymävaiheen säädökseksi. Pääosa vuoden 1957 kansakoululaista laista jäi siis edelleen voimaan. Kesällä 1970 säädettiin laaja peruskouluasetus, jonka pohjana oli koulujärjestelmälaki.²⁰⁰

Peruskoulun opetussuunnitelmaa kokeiltiin käytännön kokeilulla vuosien 1967 ja 1968 välillä. Kokeiluun osallistui 57 kuntaa vuoden sisällä. Kokeilun piiriin kuului 2700 opettajaa ja 63 000 oppilasta, joista pääosa oli ala-asteen opettajia ja oppilaita. Kokeilu laajeni asteittain ensin ala-asteilta yläasteelle.²⁰¹ Käytännössä varsinainen peruskoulujärjestelmään siirtyminen tapahtui asteittain pohjoisesta etelään vuosien 1972-1977 välisenä aikana. Uudistus aloitettiin pohjoisesta, johon vaikutti yhtenä syynä positiivisempi suhtautuminen kuin Etelä-Suomessa. Uudistus antoi pohjoisen koululaitokselle enemmän uusia mahdollisuuksia. Uuteen järjestelmään siirryttiin vuosi ja alue kerrallaan siten, että viisi ensimmäistä vuosiluokkaa otti käyttöönsä peruskoulun opetussuunnitelman. Syksyllä 1977 viimeisetkin alueet Etelä-Suomesta tulivat osaksi uudistusta. Ensimmäinen ikäluokka valmistui peruskoulusta keväällä 1982.²⁰²

Peruskoululainsäädäntöä pidettiin kuitenkin puutteellisena ja hajanaisena 1970-luvun lopulla. Tämän vuoksi säädettiin vuonna 1983 koululainsäädäntö, joka tuli voimaan kahden vuoden kuluttua. Tämä uudisti ja kokosi vanhaa ja hajanaista lainsäädäntöä.²⁰³

¹⁹⁸ Yksityisoppikoulujen puolesta toimi Yksityisoppikoulujen liitto, joka suhtautui kielteisesti uudistukseen. Liitto toimi poliittisen oikeiston mielipiteenmuodostajana ja ilmaisijana. (Aho 2000, 20.)

¹⁹⁹ Aho 2000, 20-25.

²⁰⁰ Numminen 2000, 36-37.

²⁰¹ Aho 1968, 33.

²⁰² Numminen 2000, 36-37.

²⁰³ Numminen 2000, 37.

9.2. Suomalainen peruskoulu täytti tehtävänsä päättäjien mielestä

Jaakko Nummisen koulutuspoliittisen ideologian mukaan yhtenäinen peruskoulu oli tärkeä tavoite ja hän kuului tämän ajatuksen puoltajiin 1980-luvun alussa. Kuitenkin hänen mielestään Suomessa oli tilaa erilaisille vaihtoehdoille. Hän tuki mahdollisuuksien mukaan Opetusministeriön kansliapäällikkönä työskennellessään kristillisten koulujen olemassaoloa sekä steiner-koulujen perustamista. Hänen mielipiteensä erosi tiukan linjan peruskoulun kannattajista, jotka katsoivat vaihtoehtoisuuden vaarantavan tasa-arvoa ja halusivat kitkeä oppikoululaitoksen ja rinnakkaisen koululaitoksen pois Suomesta. Nummisen mukaan erityisesti poliittinen vasemmisto vastusti peruskoulun opetussuunnitelmasta poikkeavia toimintamalleja. Opetussuunnitelma haluttiin hioa mahdollisimman yhtenäiseksi ja kaikkien hyväksyttäväksi. Nummisen mielestä peruskoulun sisällä oli tilaa vaihtoehtoisuudelle, eivätkä erilaiset kokeilut hajottaneet ideaa yhtenäisestä peruskoulusta.²⁰⁴

”Pääpiirteissään peruskoulun ala-asteet toimivat ja toteuttavat hyvin niille määrättyä kasvatustehtävää. Tämä on samalla tunnustus korkeatasoiselle opettajakunnalle. Koko ikäluokan koulussa on kuitenkin aina kehittämisen varaa. Opetusohjelmaa tulisi painottaa keskeisten asioiden opiskeluun.”²⁰⁵

Kouluhallituksen ylitarkastaja Reijo Laukkanen oli tyytyväinen suomalaiseen peruskouluun 1980-luvun alussa.²⁰⁶ Hän löysi kehittämistä erityisesti asiasisällöistä, jotka painottuivat erityisesti pikkuasioiden opiskeluun. Tulevaisuudessa asiasisällön painopiste pyrittäisiin korvaamaan suurilla asiakokonaisuuksilla, joiden opiskeluun ja sisäistämiseen oppilaat saisivat käyttää enemmän aikaa. Peruskoulun saavutusten parantamisen vuoksi Laukkanen suhtautui avoimesti eri pedagogioihin ja totesi vuonna 1984, että menetelmällisesti peruskoulu oli vapaa. Uusien menetelmien käyttö tuli sopeuttaa peruskoulun ja kasvatuksen tavoitteisiin. Samoin kaikkien oppilaiden tasa-arvon toteutumisesta tuli huolehtia. Tämä tarkoitti sitä, että uusien menetelmien piti antaa oppilaille valmiudet keskiasteen koulutukseen. Laukkasen mielestä uudet menetelmät tuli arvioida ja soveltaa peruskoulun kehittämiseen. Hän näki mahdollisuuden erityisesti kodin ja koulun välisessä yhteistyössä, jolla voitaisiin panostaa yksittäisten koulujen toimintaan.

²⁰⁴ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

²⁰⁵ 6 kysymystä peruskoulusta. Vastaajina Jouko Kauranne ja Reijo Laukkanen. Montessori vaihtoehto auttaa lasta kasvamaan 1984 s.23. Julkaisija Suomen Montessori- yhdistys

²⁰⁶ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010.

Näin ollen voitaisiin hyödyntää sekä vanhempien että opettajien kehittämisajatuksia kouluihin. Mikäli kuntien toimivaltuudet eivät riittäisi, kokeilut järjestettäisiin kouluhallituksen kokeiluina ²⁰⁷.

Reijo Laukkasen mukaan opetuksen taso 1980-luvun peruskoulussa oli nousemassa, kun vuodesta 1979 oli siirrytty luokanopettajakoulutuksessa maisteritason tutkintoihin. Tämä alkoi vähitellen vaikuttaa koulujen opetuksen tasoon. Yläluokilla käytössä olevat tasoryhmä alensivat oppimistuloksia, sillä alhaiset tavoitteet johtavat alhaisiin oppimistuloksiin. Montessorilainen oppimisympäristö erosi 1980-luvun alun peruskoulun oppimisympäristöstä, sillä se antoi vapauden, jota ei muissa luokissa ollut sääntelyn vuoksi lupaa toteuttaa. ²⁰⁸

Helsingin koulutoimenjohtaja Jouko Kauranne piti peruskoulun tilaa suhteellisen hyvänä vuonna 1984. Hän piti sen vahvuutena vastikään säädettyjä peruskoulu- ja lukiolakeja ²⁰⁹, jotka mahdollistivat aikaisempaa suuren vapauden ja kehittämisen kouluille. Hänen mielestään uusien lakien olisi kuitenkin pitänyt mahdollistaa vielä suuremmat vapaudet oppilaille ja heidän yksilöllisyydelleen eri kouluissa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että eri kuntien ja koulujen vapauden lisääntyminen näkyisi yksittäisen oppilaan elämässä siten, että he saisivat valita vapaasti valinnaisaineita omaa mielenkiintoaan ja harrastuneisuuttaan seuraten. Tämä lisäisi sekä oppilaiden, heidän vanhempiansa ja opettajien motivaatiota. Kauranne piti osittain peruskouluun kohdistuvaa kritiikkiä aiheellisena, mutta osittain kuitenkin turhana. ²¹⁰

Kuten Laukkanen myös Kauranne oli sitä mieltä, että peruskoulujen opetussuunnitelma oli liian tietopainotteinen. Hän koki ongelmalliseksi tiedon määrän karsimisen opetussuunnitelmassa, sillä eri aineiden osaajat vaativat paljon asiasisältöjä opetettaviin asioihin. Kauranne suhtautui myös erilaisiin pedagogisiin kokeiluihin myönteisesti, sillä yhtenäinen opettajankoulutus tarvitsi uusia menetelmiä peruskoulun rikastuttamiseksi. Ongelmallisena asiana uusissa pedagogisissa menetelmissä Kauranne näki niiden

²⁰⁷ 6 kysymystä peruskoulusta. Vastaajina Jouko Kauranne ja Reijo Laukkanen. Montessori vaihtoehto auttaa lasta kasvamaan 1984 s.23-24. Julkaisija Suomen Montessori-yhdistys.

²⁰⁸ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010.

²⁰⁹ Jouko Kauranne viittasi peruskoululakiin, joka oli säädetty 27.5.1983/476 ja joka tuli voimaan 1.8.1985. (Lindström, Kärkkäinen 1984, 56.)

²¹⁰ 6 kysymystä peruskoulusta. Vastaajina Jouko Kauranne ja Reijo Laukkanen. Montessori vaihtoehto auttaa lasta kasvamaan 1984 s.23-24. Julkaisija Suomen Montessoriyhdistys

ottamisen kokonaan osaksi peruskoulua. Ongelmaksi saattaisivat muodostua taloudelliset tekijät ja lainsäädökset. Montessoripedagogiikan adoptoimisessa osaksi peruskoulua Kauranne ottikin esille sen kalliit toteuttamiskustannukset: Kalliit välineet ja pienet ryhmäkoot, jolloin opettajia tarvittiin enemmän, joka puolestaan vaikutti palkkakustannusten kasvamiseen.²¹¹

Kauranne otti esille yhtenä peruskoulun ongelmana vuonna 1984 myös suuret opetusryhmät ja oppilaiden häiriökäyttäytymisen. Tämä oli erityisesti asutuskeskusten ongelma. Tähän ongelmaan hän esitti ratkaisuksi opetusryhmäkokojen pienentämistä tietyillä alueilla. Häiriökäyttäytymisen ja häiriintyneiden lasten ongelmien taustalla hän näki 1980-luvun yhteiskunnallisia tekijöitä, eikä peruskoulun opettajia. Suomalaiset peruskoulunopettajat saivat kiitosta Kauranteelta, sillä: *”Opettajista valtaosa on tasapainoista, tunnollista ja taitavaa ammattiväkeä, jos kohta joukossa on erilaisia yksilöitäkin.”*²¹²

Opetusministeriön virkamiesten keskuudessa epäiltiin, että peruskoulun opetuksen taso olisi ollut vaihteleva. Opetusministeriön komiteat tutkivat muun muassa tasojakoja, joihin myös Reijo Laukkanen viittasi. Eri tasoista käytävät pohdinnat komiteoissa antoivat aihetta epäilyksiin peruskoulun tasosta 1980-luvulla. Tarkkaa tietoa peruskoulun tilasta oli kuitenkin vaikea sanoa. Kansainväliset tutkimukset kuten Pisa-tutkimus tulivat myöhemmin.²¹³

9.3. Reijo Laukkanen ja Jaakko Numminen suhtautuivat positiivisesti montessori-pedagogiikkaan

Kouluhallituksen ylitarkastaja Reijo Laukkanen kuuli montessori-menetelmästä ensimmäisiä kertoja montessorilaisten leikkikoulujen yhteydessä. Hän myös käsitteli kokeilukouluja koskevat hakemukset Kouluhallituksessa. Hän suhtautui mielenkiinnolla vaihtoehtopedagogioihin, sillä niistä pystyi ottamaan aineksia peruskoulun kehittämiseen. Laukkanen oli aikaisemmin ollut mukana esimerkiksi steiner-pedagogiikkaan perustuvassa

²¹¹ 6 kysymystä peruskoulusta. Vastaajina Jouko Kauranne ja Reijo Laukkanen. Montessori vaihtoehto auttaa lasta kasvamaan s. 23-25. Julkaisija Suomen Montessoriyhdistys.

²¹² 6 kysymystä peruskoulusta. Vastaajina Jouko Kauranne ja Reijo Laukkanen. Montessori vaihtoehto auttaa lasta kasvamaan s. 23-25. Julkaisija Suomen Montessoriyhdistys.

²¹³ Jaakko Nummisen haastattelu Viirilässä 30.6.2010.

kokeilussa ja saanut siitä positiivisia kokemuksia. Kouluhallituksessa katsottiin tärkeäksi peruskoulun kehittäminen 1980-luvun alussa.²¹⁴

Jaakko Numminen suhtautui Kerttu Höynälänmaan ensimmäiseen ehdotukseen montessoriperipedagogisen koulun perustamisesta torjuvasti alkuvuodesta 1983. Nummisen suhtautuminen kuitenkin muuttui vielä samana keväänä, kun hän oli vierailulla Irlannissa suomalaisen lähetysneuvoksen luona. Lähetysneuvoksen lapset olivat montessorikoulussa ja Numminen teki vierailun paikalliseen montessorikouluun. Hän vakuuttui montessori-pedagogiikan toimivuudesta ja kiinnostui aloittamaan kokeilut myös Suomessa. Hän kutsui Höynälänmaan vielä samana keväänä Opetusministeriöön keskustelemaan kokeiluluokan perustamisesta. Nummisen positiivisen suhtautumisen taustalla olivat kokemukset steiner-pedagogiikasta, joka oli saanut laajempaa kannatusta Suomessa 1980-luvun alkuun mennessä. Steiner-pedagogiikalle perustuvat koulut näyttivät Nummiselle, että vaihtoehtoja on ja niillä on kannatusta. Tämä saattoi toimia ennakkotapauksena ja näkyä myönteisenä suhtautumisena myös montessori-pedagogiikan kokeilujen aloittamiselle ja muiden kokeilujen tekemiselle.²¹⁵

Kerttu Höynälänmaan aktiivisuus viedä montessoripedagogiikkaa eteenpäin Suomessa sai opetusministeriön kansliapäällikön Jaakko Nummisen tietoiseksi montessori-pedagogiikasta.²¹⁶ Kerttu Höynälänmaa otti häneen yhteyttä virallisesti viimeistään 8.4.1983 ja kertoi muistiossa perusteellisesti montessori-pedagogiikan ydinajatuksia ja toimintatapoja. Kerttu Höynälänmaa ehdotti montessoripedagogialle perustuvan koulun perustamista Suomeen. Hän perusteli hakemusta sillä, että Suomessa toimi tähän mennessä viisi montessorileikkikoulua, joiden lapset olivat tulossa pian kouluikänsä. Neljä leikkikouluista sijaitsivat Helsingin alueella. Lasten vanhemmat halusivat lapsille montessori-pedagogiikalle perustuvan koulumuodon. Lisäksi uuden kokeilun perusteltiin hyödyttävän myös peruskoulua ja sen toimintatapoja.²¹⁷ Tavallisesti vastaavankaltaiset hankkeet hoidettiin Kouluhallituksen alemmilla tasoilla, mutta Kerttu Höynälänmaa oli

²¹⁴ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010.

²¹⁵ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello ja Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

²¹⁶ Jaakko Nummisen haastattelu Viirilässä 30.6.2010.

²¹⁷ Asiakirja 28.4.1983. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

niin aktiivinen ajaessaan montessoripedagogisia kokeiluja ja erityisesti koulumatka-avustusta oppilaille, että hän otti henkilökohtaisesti yhteyttä Jaakko Nummiseen.²¹⁸

Jaakko Numminen laitto Kerttu Höynälänmaan esityksen montessorikoulun perustamisesta eteenpäin virkamiehille ja hän sai vastauksen Jouko Könnölältä²¹⁹ 18.5.1983. Jouko Könnölä piti montessori-pedagogiikan, samoin kuin steiner-ja freinet-pedagogiikkaa tärkeinä peruskoulun kehittämisen kannalta. Vastauksessa ei kuitenkaan kannatettu erillisen montessorikoulun perustamista. Sen sijaan ehdotettiin, että aluksi ryhdyttäisiin soveltamaan montessoripedagogiaa peruskoulun opetukseen. Tätä varten perustettaisiin montessorilainen luokka ala-asteelle rinnakkaisluokaksi. Tämä edellytti asian eteenpäin viemiseksi jatkotoimenpiteitä, jolloin kyseisestä kokeilusta tehtäisiin yksityiskohtaisempi suunnitelma. Montessoriluokan kokeilusta haluttiin saada selkeämpi suunnitelma.²²⁰

Kerttu Höynälänmaan aktiivisuus kannatti, sillä Jaakko Numminen suhtautui myönteisesti vaihtoehtoihin pedagogioihin ja ryhtyi suosittelemaan sitä eteenpäin. Hän soitti Espoon kaupungin apulaiskaupunginjohtajalle Mauri Alasaarelle, joka oli Nummisen tuttavuuksia ylioppilasajoilta. Jaakko Numminen edesauttoi siis montessoriluokkien kokeilun alkua käyttämällä henkilökohtaisia suhteitaan ottamalla yhteyttä tuttavaansa Mauri Alasaareen. Alasaari puolestaan ryhtyi viemään asiaa eteenpäin Espoossa.²²¹

Kouluhallituksessa seurattiin montessorimenetelmän kehitystä innokkaasti. Vuonna 1983 Reijo Laukkasen mielestä kyseisellä menetelmällä voisi saavuttaa paremmin oppimistavoitteet sekä oppilaan kokonaisvaltaisen persoonan kehittymisen. Hän piti mahdollisena montessorimenetelmän kokeilua, jossa Kouluhallitus olisi mukana. Laukkanen oli sitä mieltä, että ala-asteella voitaisiin ottaa käyttöön montessorimenetelmän ideoita tietyllä varauksella. Tämä tarkoitti sitä, että näillä ideoilla ei saanut olla kerrannaisvaikutuksia, joita uusi lainsäädäntö ei voisi toteuttaa. Laukkanen totesi myös,

²¹⁸ Jaakko Nummisen haastattelu Viirilässä 30.6.2010.

²¹⁹ Jouko Könnölä hoiti montessoripedagogiaan liittyviä hakemuksia, sillä hän suhtautui montessoripedagogiaan muita ennakkoluulottomammin opetusministeriössä. Tästä johtuen Jaakko Numminen suunnitteli hänen kanssaan esimerkiksi puheita ja asiakirjoja aiheeseen liittyen. Jaakko Nummisen haastattelu Viirilässä 26.7.2010.

²²⁰ Asiakirja 18.5.1983. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

²²¹ Jaakko Nummisen haastattelu Viirilässä 30.6.2010.

että uuden lainsäädännön mukaan päättävalta opetusmenetelmistä oli kunnilla sekä opettajilla.²²² Kokeilutoiminnan vahvuus oli siinä, että sen avulla pystyttiin poikkeamaan lainsäädännöstä, joka vielä 1980-luvun alussa määritteli opetusta tarkemmin.²²³

Ulla Janhonen ja Outi Lahtonen kirjoittivat Helsingin Sanomien artikkelissa 21.8.1983, että opetusministeriön kansliapäällikkö Jaakko Numminen suhtautui varauksella montessori-pedagogisiin kokeiluihin, vaikka kannattikin pedagogian tuomaa vaihtoehtoisuutta. Tämä johtuu ilmeisesti Nummisen suhtautumisesta montessoriopettajien koulutukseen Suomessa, sillä artikkelin mukaan opetusministeriö ei halunnut ottaa osaa uusien montessoriopettajien määrän lisäämiseen Suomessa. Nummisen sanoin ”Opetusministeriö harkitsee stipendijärjestelmän ulottamista opintoihin ulkomailla”.²²⁴ Nummisen alun varaukselliseen suhtautumiseen montessorikokeilujen aloittamisesta vaikutti aikaisempi kokemus ministeriöstä, jonka mukaan lupauksen antamisessa täytyi olla varovainen, jotta ei tulisi antaneeksi katteettomia lupauksia.²²⁵

Edellä esitetyt seikat todistavat, että Jaakko Numminen edesauttoi montessori-kokeilujen luvan saamista, eikä Helsingin Sanomien artikkelin antama kuva ollut täysin oikeudenmukainen. Hän vastasi myöntävästi Kerttu Höynälänmaan esittämään luentokutsuun kesäkuussa 1983. Hän kävi pitämässä avajaispuheen Montessori-pedagogisella kurssilla Helsingin seudun kesäyliopistossa 8.-12.8.1983.²²⁶ Jaakko Nummisen tapana ei ollut käydä luennoimassa eri vaihtoehtopedagogioiden puolesta, eikä hän ollut tehnyt vastaavaa aiemmin esimerkiksi steiner-pedagogian puolesta. Puheen pitämisen syy oli lähinnä eri vaihtoehtopedagogioiden kannattaminen, sillä Jaakko Numminen ei kuitenkaan pitänyt montessorilaista pedagogiaa muita erinomaisempana. Hänestä se oli yksi vaihtoehto, joita kuului olla sivistysvaltiossa.²²⁷

²²² Helena Hämäläinen, Sari Niemi ja Vesa Klemetti ”Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden” 1983 Me Naiset . Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

²²³ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

²²³ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

²²⁴ Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

²²⁵ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

²²⁶ Kerttu Höynälänmaan runkoehdotus montessorikurssin luentorungosta Jaakko Nummiselle 25.8.1983. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

²²⁷ Jaakko Nummisen haastattelu Viirilässä 26.7.2010.

Eräs henkilö, joka noteerasi montessoripedagogiikan ja piti tätä hyvänä vaihtoehtona oli Niilo Koljonen.²²⁸ Hän myös kiitteli Jaakko Nummisen positiivista suhtautumista montessoripedagogiaan ja seminaariin, jonka oli huomannut Helsingin kesäyliopiston Montessorikurssin iltatilaisuudessa hotelli Vaakunan ravintolasalissa 12.8.1983. Koljonen piti ansiokkaana montessorimenetelmän tuomista suomalaiseen kouluun koko maan tasolla. Hänestä leikkikoulut ja päiväkodit saisivat myös hyötyä tästä. Ongelma oli Koljosen mielestä opettajien kouluttaminen ja puutteellinen tiedonsaanti. Hän myös liitti mukaan esimerkin Harfordista, jossa toteutettiin montessoripedagogiikkaa 10 000 tuhannen oppilaan ja 1000 oppilaan voimin. Koljonen uskoi, että montessorilaisen pedagogiikan käytännön harjoittaminen oli erittäin positiivinen asia, joka toisi uusia ulottuvuuksia kunnallisiin päiväkoteihin. Koljonen kuorrutti positiivisen suhtautumisensa kehumalla montessoriyhdistyksen seminaaria korkeatasoiseksi ja arvokkaaksi.²²⁹

Opetus- ja kouluviranomaiset kannattivat montessoripedagogiikkaa sillä edellytyksellä, että se tulisi hallinnollisesti sidotuksi peruskouluun.²³⁰ Yksityiskoulujen perustamista ei pidetty hyvänä vaihtoehtona. Reijo Laukkanen piti yksityiskoulun perustamista 1980-luvulla mahdottomana ajatuksena, sillä se olisi vaikuttanut elitistiseltä.²³¹ Numminen viittasi lisäksi lainsäädännön muutokseen, joka antaisi liikkuvuutta peruskoulun sisällä tapahtuviin uudistuksiin, jolloin opetussuunnitelmien vahvistaminen jäisi kuntien ja koulujen vastuulle.²³²

Kouluhallituksen pedagoginen johtaja Yrjö Yrjönsuuri suhtautui mielenkiinnolla odottavasti Herttoniemen peruskoulukokeiluun vuonna 1986. Hän luonnehti kokeilua hedelmälliseksi, josta oli jo sen lyhyen toteuttamisajan kuluessa saatu myönteistä palautetta. Yrjönsuuri ei nähnyt montessoriluokissa ristiriitaa peruskoulun kanssa. Hän lupaili Herttoniemen kokeilulle jatkolupaa sen päättymisvuoden 1988 jälkeen, jolloin kokeilu saisi jatkumon ja laajentuisi ylemmille luokille oppilaiden kasvaessa. Yrjönsuuren

²²⁸ Niilo Koljonen tutki muun muassa suomalaisen yhteiskunnan demokratisoitumisprosesseja Valtioneuvoston kansliassa.

²²⁹ Niilo Koljosen kirje Jaakko Nummiselle 23.01.1984. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

²³⁰ Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

²³¹ Reijo Laukkasen haastattelu 11.6.2010 Opetushallituksessa.

²³² Ulla Janhonen, Outi Lahtonen ”Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen” Helsingin sanomat 21.8.1983. Montessoriyhdistyksen arkistomateriaali, lehtileikkeet.

mukaan kiinnostus montessorimenetelmään kohtaan oli kasvanut opettajankoulutuslaitoksissa. Helsingin kaupunkiin ei suunniteltu montessoriopettajien koulutusta, mutta sijaisehdokkaita montessori-pedagogiikasta kiinnostuneille pohdittiin. Hänen mielestään montessoripedagogiikka oli erityisen ansioitunutta matematiikan opetuksessa. Montessorimenetelmää olisi voitu Yrjönsuuren mukaan ulottaa koko peruskouluun matematiikan opettamiseen. Kuten myös Laukkanen, Yrjönsuuri antoi vastuun eri menetelmien käyttämisestä yksittäisille opettajille, joka vuonna 1986 oli mahdollista. Opettajat eivät olleet sidottuja oppikirjoihin vaan saivat hyödyntää omaa autonomisuuttaan vapaasti.²³³

9.4. Yhteistä montessoriopettajien koulutusta pohdittiin Pohjoismaiden neuvostossa

Pohjoismaiden neuvosto teki jäsenehdotuksen²³⁴ yhteisen montessoriopettajien kouluttamisen aloittamiseksi 20.9.1982. Jäsenehdotuksessa pyrittiin tutkimuksiin, joiden perusteella Pohjoismaiden ministerineuvosto voisi aloittaa yhteispohjoismaisen montessoriopettajien koulutuksen. Koulutuksen aloittamista perusteltiin monilla seikoilla kuten ihmisten suurella kiinnostuksella pedagogiaa kohtaan. Pohjoismaista Ruotsissa oli suhteessa eniten montessoriesikouluja ja peruskoululuokkia. Ruotsissa jonotti vuonna 1982 5000 lasta montessoriesikouluun. Kiinnostus montessoripedagogiaa kohtaan oli muutenkin jatkuvasti lisääntymässä Ruotsissa kuten muissakin Pohjoismaissa. Jäsenehdotuksessa huomautettiin, että montessoriluokkien saamisen edellytykset olivat pätevät montessoriopettajat, eikä koulutusta ollut juuri tarjolla missään Pohjoismaista. Ruotsissa oli mahdollisuus opiskella ala- ja keskiastetta osana opettajankoulutusta Göteborgin yliopistossa. Vuonna 1982 Tanskassa oli saatavilla tiettyä montessoriopettajien koulutusta, mutta muiden pohjoismaisten opettajien ei ollut mahdollisuutta päästä sinne. Suomessa ja Norjassa ei ollut olemassa montessoriohjaajan- tai opettajan koulutusta.²³⁵

²³³ Säde Nenonen-Sutela *Yljohtaja Yrjö Yrjönsuuri: Peruskoulukokeilusta* Montessori auttaa lasta kasvamaan 1986 s. 19. Julkaisija Suomen Montessori-yhdistys.

²³⁴ Jäsenehdotuksen laativat Sinikka Karhuvaara, Eeva Kuuskoski-Viitamaa, Erlendur Patursson, Arvo Salo ja Ingrid Sundberg. (Jäsenehdotus 28.10.1982. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.)

²³⁵ Jäsenehdotus 28.10.1982. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

Montessoriopettajien koulutuksen aloittamista pidettiin tärkeänä, sillä ilman koulutusta ei olisi saatavilla pedagogiikan hallitsevia opettajia. Suomalaisen koululaitoksen kehittymisen vuoksi pidettiin tärkeänä, että saataisiin aikaan pohjoismainen koulutus montessoriopettajille esikouluun, alakouluun sekä keskiasteen opettajien osalta. Pohjoismaista opettajankoulutusta pidettiin samantyyppisenä ja tämän vuoksi yhteinen pohjoismainen montessori-koulutus olisi varsin perusteltua ja parempi ajatus kuin kansallinen montessori-opettajakoulutus. Ilman yhteispohjoismaista koulutuksen aloittamista montessoriopettajat joutuisivat hakemaan koulutuksen Englannista tai Irlannista. Uutta vaihtoehtoa pidettiin sekä halvempaan opiskelijoille, että kielitaidon kannalta hyödyllisempänä, sillä ajateltiin pohjoismaisten kielten olevan hyödyllisempiä kuin italian tai englannin.²³⁶

Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosaston opettajankoulutustoimistossa suhtauduttiin opettajien montessori-koulutuksen järjestämiseen positiivisesti joulukuussa 1982. Siellä yhdyttiin perusteluihin, jonka mukaan montessori-pedagogiikalla olisi tulevaisuudessa rikastuttava rooli koulukasvatukselle. Opetusministeriön korkeakoulu- ja tiedeosastolla ei katsottu olevan relevanttia perustaa Suomeen montessoriopettajien koulutusta, sillä suomalainen koululaitos ei perustunut kokonaan montessori-pedagogiikalle. Sen sijaan opettajien vapaaehtoiselle täydennyskoulutukselle montessoripedagogiikalla olisi annettavaa Suomessa. Tähän tarkoitukseen kannatettiin pohjoismaiden yhteisiä kursseja.²³⁷ Lopullisen kantansa opetusministeriö määritteli sen jälkeen, kun asia olisi käsitelty pohjoismaisen kulttuuriyhteistyön elimissä.²³⁸

Montessoripedagogiseen opettajankoulutukseen suhtautuminen oli samassa linjassa siihen, kuinka montessoriluokkiin ja niiden aloittamiseen suhtauduttiin. Opetusministeriössä ei haluttu perustaa montessorikouluja kilpailemaan peruskoulun rinnalle ja tämä näkyi myös suhtautumisessa koulutuksen järjestämiseen:

”Kun lähdetään arvioimaan montessori-opettajien yhteispohjoismaisen koulutuksen mahdollisuuksia, on

²³⁶ Jäsen ehdotus 28.10.1982. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

²³⁷ Lausunto Pohjoismaiden neuvoston jäsen ehdotuksessa A 6437/k.22.12.1982. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

²³⁸ Vastaus Jäsen ehdotus Montessori-opettajien yhteispohjoismaisesta koulutuksesta 3.5.1983. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

todettava, että tällaisen koulutuksen sijoittaminen peruskoulutukseen on mahdotonta, koska opiskeluohjelmat jo nykyisellään täyttyvät tärkeällä aineksella. Opettajien täydennyskoulutukseen tällainen koulutus sen sijaan sopii hyvin.”²³⁹

9.5. Montessorikokeilut osa muita pedagogisia kokeiluja

Montessorilaiset kokeiluluokat olivat osa 1970- ja 1980- luvun kokeiluja, joita tehtiin peruskoulun kehittämiseksi useita. Muita vastaavia erikoiskokeiluja olivat esimerkiksi peruskoulun kymppiluokan kokeilu, joka aloitettiin vuonna 1977 ja 1980-luvulla tehdyt tuntikehyskokeilut. Eri vaihtoehtopedagogioihin kiinnitettiin 1980-luvulla erityistä huomiota. Montessoripedagogiaan perustuvat kokeilut olivat yksi kokeilu lukuisten muiden joukossa. Kouluhallituksessa ja opetusministeriössä haluttiin selvittää, miten montessoripedagogiaa voisi hyödyntää suomalaisessa peruskoulussa.²⁴⁰ Kokeilu sai luvan siksi, että esimerkiksi Herttoniemen kokeilun tavoitteena oli kokeilla soveltavasti montessoripedagogiaa peruskouluun. Tämä sopi myös Kouluhallituksen peruskoulun kehittämisprojektiin. Montessoripedagogisia kokeiluja edelsivät steinerpedagogiset kokeilut, joista saadut hyvät kokemukset saattoivat vaikuttaa positiivisesti myös montessoriluokkien aloittamiseen.²⁴¹

Lintuvaaran ja Herttoniemen kokeiluluokkien väliset erot olivat toteutetussa ajassa ja sisällöllisessä painotuksessa. Lintuvaaran kokeilu käynnistettiin vuonna 1984 ja Herttoniemen vuonna 1985. Lintuvaaran montessoriohjaaja Kerttu Höynälänmaa painotti mahdollisimman puhdasta montessorilaisuutta.²⁴² Herttoniemen koulussa puolestaan Paola Ragusi-Fredrikssonin mukaan kokeilun lähtökohtana oli selvittää, kuinka montessorimenetelmän työtapoja voisi tuoda peruskouluun. Tavoitteet tähtäsivät soveltavaan näkemykseen montessorilaisen pedagogiikan hyödyntämisestä peruskoulussa.²⁴³ Kokeilujen taustalla oli lainsäädännöllinen ongelma, sillä 1980-luvun lainsäädäntö ei antanut liikkumavaraa vaihtoehtoisille työtavoille tai pedagogioille. Tämän vuoksi tarvittiin erityislupa montessoriluokan toimintaan.²⁴⁴

²³⁹ Opetusministeriö 20.12.1982. No 113113/85/82 Montessoriohjaus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

²⁴⁰ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010. ja Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010. Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto.

²⁴¹ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

²⁴² Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

²⁴³ Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010.

²⁴⁴ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010.

Ratkaiseva tekijä kokeilujen aloittamisessa oli, että montessoripedagogiikan kannattajat halusivat toimia peruskoulun sisällä. Esimerkiksi yksityiskoulun perustaminen ei olisi onnistunut 1980-luvun koulutuspoliittisessa ilmapiirissä, sillä tätä pidettiin elitistisenä vaihtoehtona.²⁴⁵ Kerttu Höynälänmaa halusi tuoda montessoripedagogiikalle perustuvan koulun jokaisen suomalaisen lapsen ulottuville. Kokeilu, joka toimi peruskoulun sisällä, antoi parhaat mahdollisuudet tämän lähtökohdan toteuttamiseen. Hänellä oli aikaisempaa kokemusta yksityiskouluista, joiden toiminnan hän koki jäävän irralliseksi. Näin ollen ne eivät päässeet vaikuttamaan perustavanlaatuisesti koko koulujärjestelmään.²⁴⁶

10. ESPOON JA HERTTONIEMEN MONTESSORIKOKEILULUOKAT EROSIVAT TOISISTAAN

10.1. Espoon montessoripedagoginen kokeilu käyntiin Kerttu Höynälänmaan aloitteesta

Montessori-yhdistyksen jäsenet toimivat aktiivisesti ajaessaan haluamaansa koulua Espooseen ja Helsinkiin. Tässä luvussa käsitellään erityisesti montessoriopettajien Kerttu Höynälänmaan ja Paola Ragusi-Fredrikssonin panosta kokeilukoulujen toiminnan alkamisessa ja arjen työssä montessorikokeiluluokalla. Erityisesti Kerttu Höynälänmaa toimi avainhenkilönä raivatessaan tilaa montessoripedagogiselle kokeilulle Espooseen. Luku vastaa kysymykseen, minkälaista montessoripedagogia oli käytännössä kokeiluluokilla, ja miten kokeiluluokat erosivat toisistaan.

Ensimmäinen suuri määrä montessorilaisen lastentarhan käyneitä lapsia tuli kouluikään vuoteen 1984 mennessä. Lasten vanhemmat halusivat perustaa montessori-periaatteelle pohjautuvan koulun, joka toimisi vallitsevassa koulujärjestelmässä, sillä he halusivat vaikuttaa peruskoulun sisällölliseen uudistamiseen. Samalla haluttiin antaa kaikille vanhemmille vaihtoehto valita lapsilleen sopivin opetusmetodi.²⁴⁷

²⁴⁵ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010 ja Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010 sekä Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

²⁴⁶ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

²⁴⁷ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85, s. 1. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto

Suomen Montessori-yhdistyksestä otettiin yhteyttä Atlantaan Kerttu Höynälänmaahan ennen vuotta 1982. Suomen Montessori-yhdistyksen aktiivit olivat saaneet selville, että hänellä oli kokemusta montessori-pedagogiikasta, ja että hän opiskeli montessoriohjaajan varhaiskasvattajan tutkintoa. Höynälänmaa haluttiin Suomeen töihin montessoriohjaajaksi. Hänellä oli työkokemusta *Covered Bridge Montessori schoolista*²⁴⁸ Georgiasta, jossa hän työskenteli varhaiskasvatuspuolella ja opiskeli sen ohessa montessori-ohjaajan varhaiskasvattajan pätevyyden. Kerttu Höynälänmaan perheineen palasi Suomeen vuonna 1982, jolloin hän meni työskentelemään Espoon montessorileikkikouluun montessoriohjaajaksi.²⁴⁹

Espoossa oli muutaman vuoden kokemus montessorilastentarhoista, joiden tukemiseen myös kunta oli osallistunut. Kun kouluvirasto ilmaisi kiinnostuksena vuonna 1983 tukemaan montessori- lastentarhoja, Kerttu Höynälänmaa tarvitsi vielä montessoriopettajan pätevyyden, sillä kouluun tarvittiin pätevä montessoriopettaja. Tässä häntä ryhtyi auttamaan Mary Hayes, jonka suhteiden avulla Höynälänmaa sai viime hetkillä lukuvuodeksi 1983-1984 paikan Italiasta Bergamon montessoriopettajien koulusta. Koulupaikka järjestyi kiireessä, sillä stipendit Höynälänmaan ulkomaanopintoihin varmistuivat lopullisesti syyskuun 15. päivä vuonna 1983 ja lukuvuosi alkoi Italiassa lokakuun 15. päivä. Rahoitus Italiassa opiskeluun saatiin Opetusministeriöltä (10 000 mk), Espoon kaupungilta ja Wihurilta (50 000 mk). Mary Hayes auttoi myös asunnon hankkimisessa Bergamosta. Tämä täytti kaikki edellytykset kokeilulle, joka aloitettiin elokuussa vuonna 1984.²⁵⁰

Kerttu Höynälänmaan toiminnan motiivina oli monia eri tekijöitä. Hänen oma kuusivuotias lapsensa vaikutti hänen aktiivisuuteensa montessorikokeiluluokan perustamiseksi. Hän oli nähnyt ja kokenut itse käytännössä, kuinka montessori-pedagogiikka toimi ulkomailla, joten hän halusi omalle lapselleen montessoriopetusta. Lisäksi hänen suhtautumiseensa vaikutti 1980-luvun suomalainen koulu, jonka opetusta hän piti hyvin oppikirjaan sidottuna ja opettajia epämotivoituneina. Höynälänmaa halusi

²⁴⁸ Sähköpostiviesti Kerttu Höynälänmaalta Minna Karttuselle 17.6.2010 klo 09.05. Vastaanottajan hallussa.

²⁴⁹ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello ja sähköpostiviesti Kerttu Höynälänmaalta Minna Karttuselle 17.6.2010 klo. 09.05. Vastaanottajan hallussa.

²⁵⁰ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85, s. 1. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto ja Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

levittää montessorikoulun jokaisen suomalaisen lapsen ulottuville.²⁵¹

Vaikka montessorilaisten lastentarhojen suosio oli suurta ja niihin oli ruuhkaa jonoksi asti, ei ensimmäisille koululuokille ollut suuria määriä tulijoita. Alhaiseen kysyntään vaikuttivat ainakin kolme tekijää: Ihmiset eivät 1980-luvun alussa olleet kovin tietoisia montessorimenetelmästä. Montessoriluokan epäiltiin olevan suunnattu esimerkiksi vammaisille lapsille, joka juonsi juurensa Auroran sairaalan psykiatrisesta osastosta. Huhuissa Montessoria epäiltiin joskus myös ralliautoilijaksi. Toisena tekijänä kiinnostuneiden määrää vähensivät myös koulukuljetukset, sillä vanhempien oli kuljetettava lapset omin kustannuksin aamulla ja iltapäivällä Lintuvaaran kouluun Espoon eri alueilta. Espoon kaupunki ei antanut vanhemmille tukea koulumatkoille. Koulumatkat korvattiin vain julkisten kuljetusmaksujen mukaan. Kolmanneksi saman perheen montessoritaustaiset sisarukset otettiin kokeiluluokille ensimmäisinä. Nämä kriteerit karsivat monet oppilasehdokkaat Lintuvaaran kokeilun ensimmäisiltä luokilta pois.²⁵²

Espoon kokeiluluokalla oli vuosien 1984-1987 aikana kaksi eri toimipistettä. Ensin se toimi lukuvuodet 1984–1985 Lintuvaaran ala-asteella omissa tiloissaan. Syksyllä 1985 siirryttiin Perkkaanpuiston kouluun, sillä siellä oli suurempi luokkahuone ja koulu sijaitsi parempien liikenneyhteyksien varrella. Molempiin kouluihin sisustettiin montessoriluokkahuoneet oikeaoppisesti. Syksyn 1984 alkaessa luokalla aloitti kymmenen oppilasta. Seuraavana syksynä 1985 oppilaiden määrä kasvoi kuudella oppilaalla. Kolmannen vuoden alkaessa vuonna 1986 tulijoita oli kymmenen. Keskeyttäneitä oppilaita oli ensimmäisen lukuvuoden jälkeen kolme kappaletta. Kerttu Höynälänmaan äitiyslomalla häntä sijaisti 1.9-31.-12.1985 Timo Kerosuo.²⁵³

10.2. Montessoripedagogiikkaa kuten Maria Montessori sen suunnitteli Espoon kokeiluluokalla

Ennen Lintuvaaran montessorikouluun tuloa edellytettiin, että lapset olivat osallistuneet montessorilastentarhan opetukseen. Haluttiin varmistua, että opetus oli mahdollisimman

²⁵¹ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

²⁵² Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello ja Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 4. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁵³ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkaanpuiston koulu s. 7, 9-10. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

puhdasta montessoripedagogiikkaa, jollaisena se kansainvälisesti tiedettiin. Hollannista oli tilattu täydellinen montessorivälineistö ja Kerttu Höynälänmaa käytti kokemuksiaan Italiasta ja neljän vuoden kokemusta Yhdysvalloista montessoripedagogiikan parista. Myös Yhdysvalloista ja Italiasta tilattiin montessorivälineistöä Espoon kaupungin taloudellisen tuen avulla. Kokeiluluokkaan hankittiin tietokirjoja ja sanakirjoja, luonnontieteiden havaintomateriaalia sekä eläviä havaintokappaleita kuten marsu ja lintu, joita lapset hoitivat. Kokeiluun ei haluttu aineksia muista metodeista. Lisäksi kokeilussa otettiin mallia Saksasta ja Irlannista esimerkiksi kasvi- ja eläintieteiden osalta. Kerttu Höynälänmaa ja toteutuksen muut osallistujat olivat tiiviissä yhteydessä näihin keskuksiin, joista saatiin tukea työlle.²⁵⁴

Lintuvaaran kokeilun tavoitteena oli tutkia, miten lapsen oppimisprosessi eteni montessorilaisen pedagogiikan mukaan, ja olisiko tällä mahdollista muuttaa suomalaista peruskoulua sisältä päin. 1980-luvun puolivälissä montessorilainen pedagogiikka levisi ekspansiivisesti Australiassa, Yhdysvalloissa sekä Kanadassa. Suomen näkökulmasta katsottuna oli tärkeää huomioida Saksan ja Hollannin tilanteet, joissa oli toteutettu kansallisia montessori-ohjelmia, joissa koko koululaitos oli muutettu montessorilaista pedagogiikkaa noudattaen. Ruotsissa sen sijaan montessoripedagogiikkaa käytettiin soveltaen, jota ei Suomeen kuitenkaan haluttu kokeiluun Lintuvaaran kokeilukouluraportin mukaan.²⁵⁵

Espoon montessoriluokan keskeisiä peruspilareita oli viisi. Lapsi nähtiin luonnostaan tiedonhaluisena, joka tarkoitti sitä, että lapsi valitsi itse omat tehtävänsä ja korjasi ongelmakohdat. Oppiminen tapahtui itsestään montessorivälineistön vetäessä lasta puoleensa, eikä palkkioita tai rangaistuksia käytetty. Kontrolli siirtyi lapselle itselleen ensimmäisen luokan edetessä, jolloin materiaali ei ollut enää itseohjaavaa. Toinen peruspilari oli lapsen yksilöllisen kehityksen kunnioittaminen, joka tarkoitti lapsen herkkyykskausien huomioonottamista antamalla siihen sopivaa materiaalia. Koska lapset olivat eri tasoilla, ei noudatettu päivä- tai viikkosuunnitelmia. Kolmas keskeinen asia oli

²⁵⁴ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 2. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa ja ²⁵⁴ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 11. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁵⁵ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 3. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

lapsen itsetunnon kehitys, jota vahvisti itseoppiminen ja asiayhteyksien hahmottaminen. Neljäntenä painottuivat lasten sosiaaliset kyvyt, sillä ryhmässä toimiminen lisäsi heidän yhteistyökykyjään. Viimeisenä keskeisenä ideana oli opettajan ja lapsen suhde, sillä molemmilla oli toisilleen annettavaa. Opettaja tunsu oppilaansa ja heidän herkkyyksikautensa, jolloin oppilaisiin syntyivät yksilölliset tunnesiteet.²⁵⁶

Espoon kokeiluluokka noudatti opetussuunnitelmaa, joka perustui montessoripedagogiikkaan, mutta silti sen opetustavoitteet olivat lähes samankaltaisia Espoon peruskoulujen opetustavoitteiden kanssa. Opetussuunnitelma oli sidonnainen montessorivälineisiin ja käsitti perustieteenalojen käsitteistön luonnontieteissä, historiatieteissä, matematiikassa ja kielitieteissä. Opetussuunnitelma toimi Kerttu Höynälänmaan apuna, kun hän ohjasi oppilaita heidän työssään ja seurasi heidän kehitystään. Opetussuunnitelmaa toteutettiin lasten ehdoilla, joka tarkoitti, että he saivat opiskella omia kiinnostuksen polkujaan seuraten opettajan antaessa heille virikkeitä.²⁵⁷ Kaikilla käytännön tehtävillä oli teoreettinen pohja. Kaikki perustui lapsen valinnan vapauteen, sillä esimerkiksi lasten ryhmätöiden ja itsenäisten töiden aikataulut päättivät lapset. Tärkeintä oli lapsen kognitiivisten ominaisuuksien kehittyminen Montessori-materiaalin avulla. Materiaalin avulla lapset pystyivät hahmottamaan kokonaisuuksia, sillä materiaalin oli tarkoitus antaa abstraktille päättelylle konkreettinen pohja ja herättää lapsessa kiinnostus abstraktioon.²⁵⁸

Espoon kokeiluluokassa oli määrättyä ohjelmaa maanantain musiikin tunneilla, joille oppilaat osallistuivat kuten muutkin koulun oppilaat. Ruokailu tapahtui keskellä päivää omassa luokassa. Näissä puitteissa oppilaat saivat valita omat tekemisensä omien mielenkiinnonkohteiden mukaan. Varsinaisia välitunteja ei ollut, vaan oppilaat lepäsivät kun he tunsivat sitä tarvitsevänsä. Käytännössä pidettiin aamu- ja iltapäivätuntien välillä pidempi välitunti, jonka aikana ulkoiltiin hieman pidempään. Opetus integroitui vahvasti arkipäivän elämään kuten vuodenaikojen vaihteluun tai perhetapahtumiin. Yhtenä

²⁵⁶ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 4. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁵⁷ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 11-12. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto

²⁵⁸ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 4. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

esimerkkinä oppituntien sisältöjen monialaisuudesta oli muun muassa pannukakun paistaminen. Tähän tehtävään sisältyi lukemisen harjoittelemista, matematiikan laskutoimituksia, sekä fysiikan ja kemian opiskelua.²⁵⁹

Jokaisella oppilaalla oli oma matto, jonka päällä he saattoivat puuhailla lattialla omien välineidensä kanssa. Vapaa liikkuminen ja keskusteleminen oli sallittua, sillä tämä saattoi innostaa uuteen oppimiseen. Luokassa oli kasveja ja eläimiä, joita oppilaat hoitivat ja tutkivat näiden elintapoja ja lisääntymistä kiinnostuneena. Luokan kalustukseen kuuluivat työpöydät ja avohyllyköt, jotka olivat oppilaiden tasolle asetettuja.²⁶⁰

Keskeiset montessoripedagogiikan perusajatukset näkyivät koulun arjessa. Esimerkiksi vuoden 1985 keväällä lasten mielenkiinto kohdistui kuuden viikon ajaksi eläinten luokittelutöihin, jonka jälkeen tehdyllä opintokäynnillä todettiin, että oppilaiden tieto aiheesta oli syvällistä.²⁶¹ Luokan ohjelmaan kuului opintokäyntejä, retkiä, ryhmäkeskusteluja ja käytännön arkiaskareita sekä musiikin harrastamista. Tärkeä osa montessoriluokkaa oli luokkahuone, jossa olivat montessorivälineet. Lukuvuosina 1984-1985 käytiin vanhempainyhdistyksen rahoittamilla varoilla esimerkiksi Tampereen Särkänniemen delfinaariossa ja akvaariossa sekä Ursan kasvitieteellisessä puutarhassa. Kokeilun seuraavana lukuvuonna retkien painopiste oli museoissa kuten Akseli Gallen-Gallelan museossa. Vuoden 1985-1986 tehtiin retki palolaitokselle seuraamaan mittauksia Tsernobylin ydinvoimalaonnettomuuden jälkeen. Vuonna 1987 tehtiin luokkaretki Italiaan. Käytännönläheisyys näkyi luokan arjessa myös vauvan ja tämän kehityksen seuraamisena, sillä Kerttu Höynälänmaan kolmekuinen vauva hoitajineen tuli viereiseen luokkaan kevätlukukaudella 1986 oppilaiden vanhempien toivomuksesta. He myös rahoittivat vauvan hoitajan palkkaamisen. Oppilaat seurasivat vauvan kehittymistä ja osallistuivat mielellään tämän hoitoon.²⁶²

²⁵⁹ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 12-13. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁶⁰ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 8 ja 13. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁶¹ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 10-11. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁶² Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto ja Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

Montessoriopettajaa kutsuttiin koulussa opettajaksi ja leikkikoulun opettajaa ohjaajaksi. Molemmat huomioivat lapsen yksilönä ja ottivat tämän huomioon lapsen töiden ohjauksessa. Päätehtävä oli toimia neuvonantajana lapsen työskennellessä. Montessorio-pettajilla- ja ohjaajilla tuli kaikilla olla suomalaisen peruskoulutuksen lisäksi vähintään vuoden erikoistumiskoulutus Italiassa, Yhdysvalloissa, Englannissa tai Irlannissa. Ammatin harjoittamisen edellytyksenä oli lapsen kehityspsykologian tuntemus sekä montessorivälineiden tunteminen, sillä nämä toimivat ikään kuin lukujärjestyksen korvikkeena.²⁶³ Opettaja-johtoinen opettaminen oli relevanttia montessoriluokassa, jos lasten mielenkiinto ei kohdistunut kaikkiin opetussuunnitelman osa-alueisiin. Tässä tapauksessa opettaja herätteli koko luokan mielenkiinnon tietyn välineen käyttöön. Montessoriopettajan päivään kuului päivittäinen päiväkirjan pitäminen oppilaiden edistymisestä. Oppilaat saivat myös itse kertoa päivän loppuksi, mitä he olivat minäkin päivinä puuhailleet.²⁶⁴

10.3. Herttoniemen kokeiluluokan perustaminen

Samoin kuin Espoon kokeiluluokan perustaminen, myös Herttoniemen montessoriluokan perustaminen lähti liikkeelle Helsingin Montessori-koulun kannatusyhdistyksestä, eli Helsingin montessorileikkikoulua käyvien lasten vanhemmista. Kuten vuotta aiemmin Lintuvaaran kokeilun alkaessa, myös helsinkiläisvanhemmat toivoivat lastensa saavan myös jatkossa peruskoulussa montessoripedagogiikalle perustuvaa opetusta. Helsingin Montessori-koulun kannatusyhdistys teki alustavan kokeilusuunnitelman syksyllä 1984, jonka tekemiseen osallistuivat yhdistysläiset, Helsingin kouluviraston edustajat sekä montessoriopettaja Paola Ragusi-Fredriksson.²⁶⁵ Aloite tehtiin Helsingin kaupungin koululautakunnalle syyslukukaudella vuonna 1984. Kokeilun aloittamista tukivat uusi koululaki, yleinen diskurssi vaihtoehtopedagogiikoista sekä kaksi montessoriluokkakokeilua Oulussa ja Esopoossa. Kokeilua johti Maija Pöyhönen Helsingin

²⁶³ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 4-5. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto. Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 4-5. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁶⁴ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s.11 ja 13. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁶⁵ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 8. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

kouluvirastosta ja montessoriopettajana oli Paula Ragusi-Fredriksson. Kokeilu päätettiin aloittaa saman paikkakunnan koulussa, Herttoniemen koulussa, jossa oli aikaisempaa kokemusta montessorileikkikoulun pitämisestä.²⁶⁶

Herttoniemen montessoripedagogisen luokkakokeilun tavoitteena oli tutkia, kuinka montessorimenetelmä soveltuisi käytettäväksi peruskoulun sisällä: Soveltuisivatko montessoripedagogiikan perusideat osaksi peruskoululuokkaa? Voitaisiinko montessoripedagogiikasta saada peruskouluun erilaisia, uusia työtapoja, jotka rikastuttaisivat suomalaista peruskoulua? Montessorimenetelmästä yritettiin soveltaa sen parhaita puolia osaksi normaalia opetusta. Tämän vuoksi opetuksen puitteet rakennettiin mahdollisimman realistisiksi, jotta kokeilun lopputulokset olisivat hyvin hyödynnettävissä tulevaisuudessa tavallisessa peruskoulussa. Kokeilusuunnitelman yleistavoitteisiin kuului tutkia, miten vapaan työn menetelmä sopii alkuopetuksen luokkien työtapoihin. Toisena asiana selvitettiin, voidaanko montessorivälineistöä käyttää itsenäisessä opiskelussa, havaintovälineenä luokkaopetuksessa tai tukioetuksessa. Kolmantena tavoitteena oli selvittää, minkälainen sija oli montessorimenetelmällä opetuksen eriyttämisessä, ja viimeisenä opetuksen eheyttämisessä. Kokeilu rajoitettiin koskemaan ensimmäistä ja toista luokka-astetta, sillä montessorimenetelmällä arveltiin olevan eniten hyötyä alkeisopetuksessa.²⁶⁷

Samoin kuin Espoon koulukokeilun alkaessa, myös Herttoniemen Montessori-esikoulu vaikutti ensimmäisten oppilassukupolvien tullessa kouluikään: esikoulun oppilaille haluttiin saada jatkossakin montessoriopetusta. Kokeilun taustalla oli tavoite saada ala-asteelle montessorilainen työtapo. Tämä piti sisällään erityisesti useamman tunnin mittaiset opiskeluhetket, viikon sisällä tehtävät työt, eri-ikäisten lasten kokoamisen samaan ryhmään, sekä yksilöllisen etenemisvauhdin. Kokeiluun oli hankittava erityislupa, sillä muutokset eivät olisi olleet mahdollisia silloisessa peruskoulussa. Kokeilua valvoi silloinen Kouluhallitus, joka nimesi Paola Ragusi-Fredrikssonin Herttoniemen kokeilun

²⁶⁶ Loppuraportti Montessori-menettelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 1. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁶⁷ Loppuraportti Montessori-menettelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 1-2 ja 8. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

vetäjäksi.²⁶⁸

Helsingin suomenkielinen koululautakunta oli päättänyt 21.11.1984, että kokeiluluokalle olivat ensisijaisesti menossa montessorileikkikoulun käyneet lapset, jotka asuivat saman ala-asteen piirissä, jonka jälkeen toisena valintaperusteena olivat muun Helsingin koulupiirien montessoritaustaiset oppilaat. Mikäli nämä ehdot eivät täytyneet, kokeiluluokalle pääsi kuulumalla Herttoniemen koulupiiriin. Päätöksestä tuli harmia keväällä 1985, kun ilmeni, että oppilaita olisi vain kahdeksan, jotka aloittaisivat koulutiensä syksyllä 1985 Herttoniemen montessoriluokalla. Kokeilu oli vaarassa saada vuoden lykkäystä, mutta kouluviraston vauhdittaessa hanketta luokalle saatiin ensimmäiselle lukuvuodelle neljätoista oppilasta. Käytännössä hankkeen vauhdittaminen tarkoitti kouluviraston kahta ilmoitusta montessoriluokkakokeiluista Helsingin sanomissa, joiden perusteella kokeiluihin saatiin lisää ilmoittautujia.²⁶⁹

Kuten aikaisemmassa kappaleessa todettiin, ei myöskään Lintuvaaran ensimmäiselle kokeiluluokalle ollut suuria määriä hakijoita. Yhtenä syynä tähän voivat olla pitkät välimatkat kouluihin, sillä esimerkiksi alussa Herttoniemen kokeiluun osallistuvia oppilaita ei Helsingin kaupunki tukenut siinä vaiheessa, kun oppilaat piti ilmoittaa montessoriluokalle. Helsingin Koululautakunta muutti päätöstä myöhemmin ja myönsi tukea taksikuljetuksen muodossa kaikille sitä tarvitseville Herttoniemen montessoriluokan oppilaille. Kokeilun edetessä toiselle lukuvuodelle 1986-1987 kävi ilmi entistä selkeämmin, että Helsingin kouluviraston päätös montessoritaustaisista oppilaista oli hankala juuri pitkien välimatkojen vuoksi. Taksikuljetukset tulivat kalliiksi ja montessoripedagogiikalle perustuvaa opetusta haluttiin antaa oman koulun oppilaille. Luokalle haluttiin osa montessoripäiväkodin käyneitä lapsia ja toinen osa tavallisen päiväkodin käyneitä. Päätökseen haettiin muutosta Helsingin kaupungin koululautakunnalta, joka hyväksyi päätöksen keväällä vuonna 1987. Tämän jälkeen oppilaat valittiin ensisijaisesti oman koulun piirin montessoripäiväkodin käyneistä lapsista, jonka jälkeen arvottiin Herttoniemen koulun piiriin kuuluvista tavallisen päiväkodin

²⁶⁸ Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010.

²⁶⁹ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 2. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

käyneistä lapsista loput luokalle otettavat oppilaat.²⁷⁰

Oppilaat muodostivat syksyllä 1985 heterogeenisen luokan. Neljällä luokan oppilaalla oli keskittymis- oppimis- ja sopeutumisvaikeuksia. Tämä tuli yllätyksenä opettajalle, sillä nämä olivat neljä kuudesta uudesta montessoriluokalle lehti-ilmoituksen perusteella luokalle ilmoittautuneesta oppilaasta. Ensimmäisen toimintavuoden jälkeen osa oppilaista siirtyi muihin kouluihin ja luokalle tuli uusia ensimmäisen luokan oppilaita. Luokka toimi yhdysluokkana, jolloin lukukausina 1986-1987, 1987-1988, sekä 1988-1989 yhdysluokalla oli aina noin kymmenen ensimmäisen - ja kymmenen toisen luokan oppilasta. Noin puolet oppilaista oli lukuvuosien aloittaessa käynyt montessoripäiväkotia. Oppilaiden valinta mukaili mahdollisimman realistista ympäristöä peruskoululuokkaan verraten, kuten myös luokkahuoneen koko vastasi peruskoululuokan kokoa. Isompia työpöytiä rakennettiin liittämällä yhteen kolme tai neljä pulpettia.²⁷¹

10.4. Herttoniemen kokeiluluokan arkea

Luokka sisustettiin matoilla ja kasveilla, sekä erään oppilaan äidin tekemillä verhoilla. Montessorivälineistöä hankittiin 15 000 markan määrärahoilla, jonka lisäksi saatiin erillinen määräraha luokan kirjastoa varten, sekä muihin hankintoihin. Paola Ragusi-Fredrikssonin mukaan tukirahat riittivät juuri ja juuri välttämättömämpiin hankintoihin. Vanhemmat järjestivät myös myyjäisiä ja juhlia, joista saaduilla tuloilla hankittiin lisää montessorivälineistöä. Montessorivälineistö sijoitettiin luokkaan hankituille avohyllyille. Välineistö oli jaoteltu omiin aihepiireihinsä; matematiikka, äidinkieli, ja ympäristöoppi, jotka sijoitettiin lasten ulottuville. Luokassa oli myös oma kulmaus lukemiseen ja lepäämiseen. Opettajaa varten luokassa oli oma työpöytä.²⁷²

Montessorimenetelmän ja peruskoulun opetussuunnitelmat erosivat siinä suhteessa, että montessorimenetelmässä oppimistavoitteet olivat usein välinesidonnaisia. Esimerkiksi

²⁷⁰ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 2-3. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁷¹ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 2-4. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁷² Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 4. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

satalaudan, jonka tarkoitus on opettaa lapselle perättäiset numerot yhdestä sataan, käyttämisestä arvioitiin, että oppilas ottaa sen haltuun 6,5-8,5-vuotiaana. Välineisiin liittyy usein myös piilotavoite, jonka oppilas oppii välineellä työskentelyn ohella. Osa välineistöstä oli suoraan verrannollinen johonkin peruskoulun oppiaineeseen, tai käsitti useampia aineita samanaikaisesti. Välineisiin liittyvät opetussuunnitelmat eivät siis olleet samalla tavalla tietyille vuosiluokille ja oppiaineisiin sidonnaisia tavoitteita, vaan niissä huomioitiin lasten herkkyykskaudet ja oppilaan yksilöllinen eteneminen. Maria Montessorin välineistöä hyödynnettiin erityisesti matematiikassa, ympäristöopissa sekä äidinkielessä. Osa välineistöstä tehtiin itse kuten esimerkiksi osa äidinkielen materiaalista. Suurin hyöty montessorivälineistöstä oli matematiikan tunneilla. Montessorivälineistöä käytettiin myös tukiopetuksen antamiseen, johon se soveltui hyvin konkreettisuutensa ansiosta.²⁷³

Herttoniemen kokeilu-luokassa montessorimenetelmä näkyi lukujärjestyksessä siten, että jokaviikkoiseen lukujärjestykseen kuuluivat vapaan työn tunnit²⁷⁴. Nämä tunnit pidettiin kahden tai kolmen tunnin jaksoissa yhteensä kahdeksan tai kymmenen tuntia viikossa. Eli käytännössä noin neljänä päivänä viikossa. Vapaan työn tunneilla oppilaat saivat valita omat tekemisensä ja taukonsa omien intressien mukaan. Vapaa työn tunnit laitettiin osaksi äidinkielen, ympäristöopin ja matematiikan tunteja. Muutoin luokassa noudatettiin peruskoulun alkuopetuksen tuntijakoa ja lukujärjestykseen kuului kyseisille luokka-asteille määrätty määrä normaaleja peruskoulun oppitunteja. Montessorivälineistöä ja Maria Montessorin perusajatuksia hyödynnettiin kuitenkin mahdollisuuksien mukaan aina kun se oli mahdollista muillakin kuin vapaan työn tunneilla. Montessoriopettajan rooli näkyi vapaan työn tunneilla oppilaiden seuraamisena ja herkkyykskausien havainnointina.²⁷⁵

Tuleva viikko suunniteltiin oppilaiden kanssa maanantai-aamuisin ja viikko päätettiin perjantaisin yhteiseen keskusteluun menneestä viikosta. Tämän taustalla oli pyrkimys helpottaa oppilaiden itsenäistä ohjautumista töihin viikon aikana. Matematiikassa,

²⁷³ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 10-12 ja 22. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁷⁴ Lisää vapaan työn tuntien sisällöstä katso s. 19 Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 10-12. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁷⁵ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 10-11. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

äidinkielessä ja ympäristöopissa käytiin maanantaisin yhteisesti jokin uusi aihe läpi. Esimerkiksi matematiikan tunnin alussa opeteltiin käyttämään uutta montessorivälinettä yhteisesti, tai opeteltiin jokin uusi asia. Samassa tilaisuudessa sovittiin viikon aikana tehtävistä matematiikan kirjan harjoitusten yhteisistä minivaatimuksista. Yhteiset tehtävät laitettiin taululle muistutukseksi ja tarkastettiin yhdessä loppuviikosta.²⁷⁶ Verrattuna Espoon kokeiluluokkaan, Helsingissä montessorivälineiden käyttö rajoittui siis noin kymmenen tunnin mittaisiin vapaan työn tunteihin viikossa ja tiettyihin aineisiin kuten äidinkieleen, ympäristöoppiin sekä matematiikkaan. Espoossa montessorivälineet ja vapaan työn tunnit olivat osa koko viikon oppitunteja, paitsi kerran viikossa ollut musiikin tunti.²⁷⁷ Espoossa montessoripedagogiikan käyttäminen oli kokonaisvaltaisempaa kuin Helsingissä.

Oppilaiden arvioinnissa pitäydettiin suurimmaksi osaksi montessorimenetelmän ajatuksessa, eli luokalla järjestettiin vain muutamia kertaavia summatiivisia kokeita äidinkielessä ja matematiikassa. Sen sijaan oppilaille pidettiin sanallinen palaute syys- ja kevätlukukaudella. Ensimmäisen vuoden jälkeen he saivat myös vapaan työn tunteja koskevan arvioinnin. Tämä käytäntö ei jatkunut pidempään, sillä vanhemmat saivat vastaavan palautteen jokaisen lukuvuotena järjestetyssä perheen ja opettajan välisessä palautekeskustelussa. Arvioinnin tukena toimivat opettajan päivittäiset havainnoinnit oppilaista. Oppilaat pitivät myös itse päiväkirjaa oppimistaan asioista kirjoitustaitojen karttuessa^{278, 279}.

Oppitunneilla käytettiin myös Kouluhallituksen hyväksymiä koulukirjoja äidinkielessä ja musiikissa. Matematiikassa kirjoja hyödynnettiin osittain, ja äidinkielessä puolestaan enemmän materiaalin puutteiden vuoksi, sillä se täytyi valmistaa suurilta osin itse.²⁸⁰ Tässä

²⁷⁶ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 18-19. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁷⁷ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁷⁸ Montessorioppilaat oppivat usein lukemaan itsenäisesti jo 4-5-vuoden iässä, joten ensimmäiselle kokeiluluokalle tullessa osa oppilaista saattoi kirjoittaa omat päiväkirjansa.

²⁷⁹ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 18-19. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁸⁰ Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 12-13 ja 16. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

suhteessa Herttoniemen koulukokeilu erosi Espoon kokeilusta, sillä Espoossa ei käytetty muiden tahojen koulukirjoja. Herttoniemessä kuitenkin äidinkielen opiskelu aloitettiin esimerkiksi montessorivälineistöön kuuluvan irtokirjaimiston avulla, joita on painettu erilaatuisille materiaaleille. Oppilaat voivat työskennellä irtokirjainten avulla ryhmissä maton päälle kokoontuen, jolloin he pääsivät kirjoittelemaan kukin omien kykyjensä mukaan. Toinen hyväksi koettu montessorivälineistö oli korttisarjat²⁸¹, jotka sopivat Ragusi-Fredrikssonin mielestä todella hyvin alkuopetukseen: kortteja valmistetaan eri aihepiireistä, joista esimerkiksi ympäristöopissa valitaan pöllö, josta otetaan kaksi samanlaista kuvaa. Pöllöstä valmistetaan neljä eri korttia, joista yhdessä on kuva, toisessa pöllön nimi, kolmannessa teksti joka antaa tietoa kuvasta ja vielä kontrollikortti, jonka avulla oppilas voi tarkistaa tietoja. Kortteja voi hyödyntää monella eri tavalla ja vaikeusasteilla. Ympäristöopissa ja uskonnossa oppilaat tekivät omat työvihot. Musiikin opettaja innostui valmistamaan montessorimateriaalia ja perehtymään menetelmään oma-aloitteisesti kuultuaan kokeilun alkamisesta. Lukunurkkaukseen sijoitettiin tieto- ja satukirjoja, joita oppilaat hyödynsivät omissa tutkimuksissaan.²⁸²

Luokan työskentelyilmapiiriä varten laadittiin säännöt jokaisen syyslukukauden alussa. Vapaus valita omia töitä ei tarkoittanut huonoa työrauhaa. Oppilaat saivat itse hahmotella lukuvuoden alkaessa lyhyet säännöt työnteolle, joita kaikki noudattivat. Sääntöihin kuului viisi perusasiaa: ” 1. En häiritse toisen työtä 2. Palautan esineet niille kuuluville paikoille 3. Teen loppuun työn, jonka aloitan 4. Odotan vuoroani 5. Viittaa, kun minulla on kysyttävää. ” Säännöt vahvistettiin lasten allekirjoituksella.²⁸³

Espoon ja Helsingin montessorikokeiluissa oli paljon yhtäläisyyksiä, mutta myös muutamia eroja. Keskeinen ero oli montessoripedagogian soveltavassa ja täysivaltaisessa noudattamisessa. Ensin vuonna 1984 alkanut Espoon kokeilu perustui niin puhtaalle montessoripedagogialle, mitä Suomen kouluoloissa oli mahdollista toteuttaa ja näkyi

²⁸¹ Korttisarjoista katso lisää esim. s. 16 Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 12-13 ja 16. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁸² Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 12-13 ja 16. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁸³ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 17. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

viikon jokaisella tunnilla musiikin tuntia lukuun ottamatta. Koulukirjoja tai kokeita ei käytetty ja palaute annettiin oppilaille suullisesti. Helsingissä käytettiin koulukirjoja ja montessoripedagogia rajattiin matematiikan, äidinkielen ja ympäristöopin kymmeneen viikkotuntiin. Sen sijaan molemmissa kokeiluissa näyttävät olleen vallalla samat säännöt työnteossa, kuten työrauhan antaminen toisille, järjestyksen huomioiminen ja omien töiden loppuun saattaminen, jotka ovat tyypillisiä montessoripedagogialle. Molempiin kokeiluihin oli myös tilattu asianmukaisia montessorivälineitä ja molemmilla luokilla opettivat pätevät montessoriopettajat. Luokalle tulleet oppilaat olivat molemmissa kokeiluissa montessorilastentarhan käyneitä ja osa tavallisesta päivähoidosta. Kummassakaan kokeilussa Helsingissä tai Espoossa ei lasten perheille jaettu ylimääräisiä koulumatkatukia, ja koulujen hankala sijainti saattoi aiheuttaa oppilaspulaa luokilla.

11. MONTESSORIPEDAGOGIA TOIMI MYÖS SUOMALAISTEN LASTEN KANSSA

11.1. Tukijoukot ensimmäisiin kokeiluihin tulivat ulkomailta, päättäjiltä ja vanhemmilta

Ensimmäiset vuodet montessoriopettajana olivat palkitsevia Kerttu Höynälänmaalle, mutta täynnä työtä. Suomalaiselta opettajayhteisöltä ei tullut tukea, päinvastoin useat odottivat että kokeilu epäonnistuisi ja olivat ennakkoluuloisia. Peruskoulun opettajat myös kokivat hänet kilpailijana. Kerttu Höynälänmaan saama tuki Suomessa tuli Kouluhallitukselta ja opetusministeriöltä. Jaakko Numminen ja Reijo Laukkanen olivat hänen henkisiä tukijoitaan samoin kuin Espoon opetuspäällikkö Atso Vilkkijärvi ja koulutoimenjohtaja Erkki Äärynen.²⁸⁴ 1980-luvun alun opettajayhteisö Lintuvaaran koulussa suhtautui uuteen pedagogiikan kokeiluun vähättelevästi ja peiteltyyn vihamielisesti. Kerttu Höynälänmaa koki kiusaamista ja naureskelua muiden peruskoulun opettajien taholta: ”Aha, jos jotain rasahtaa, et aha, siellä on taas montessorit meneillään”.²⁸⁵

²⁸⁴ Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-85. s. 4-5. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto. Raportti montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-8. Espoon kaupunki, Lintuvaaran koulu Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁸⁵ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

Ilman kansainvälistä työkokemusta, koulutusta ja tukijoita Höynälänmaa ei luultavasti olisi aloittanut kokeilua. Tukea ja uskoa antoivat tieto ja kokemus Yhdysvalloista, sillä hän oli nähnyt että montessoripedagogiikka toimii. Hänen kansainvälinen tukiverkkonsa toimi erityisesti henkisenä tukena. Yhdysvalloista tukea antoi peruskoulua perustettaessa Phil Gang²⁸⁶. Suurena tukena olivat myös irlantilainen Mary Hayes ja italialainen kouluttaja Signora Grazzini. Suurinta tukea antoi Signora Honegger, Maria Montessorin kouluttama montessoriopettaja, joka kannusti Höynälänmaassa niitä puolia, joiden avulla hän pystyi Suomessa viemään montessoripedagogiikkaa eteenpäin. Yhteydenpito tapahtui kirjeitse, sillä Italiaan oli 1980-luvun alussa hankala soittaa. Höynälänmaa vietti myös Italiassa useita kesiä asuen luostarissa, jolloin hän teki opetussuunnitelmia. Kansainväliset opiskelija- ja opettajakollegat olivat myös henkisenä apuna työnteossa.²⁸⁷

Paola Ragusi-Fredriksson tukeutui myös ulkomaisiin kontakteihinsa. Hänen tukijoukkonsa koostui kansainvälisistä opiskelijakollegoista, joiden kanssa hän vaihtoi kuulumisia ja kokemuksia. Näin saattoi saada uusia ideoita omaan opetukseen. Helsingin kouluvirasto seurasi kokeilua tiiviisti, josta Ulla Saarijärvi²⁸⁸ antoi tärkeää tukea Ragusi-Fredrikssonille. Herttoniemen koulun rehtori Tarja Varno²⁸⁹ oli myös henkisenä tukena. Lasten vanhemmat kannustivat myös työssä, sillä he osallistuivat kokeiluluokan työhön esimerkiksi järjestämällä erilaisia tempauksia ja montessorimateriaalien valmistamistalkoita oppilaiden käyttöön. Eräs tällainen vanhempi oli Marjo-Riika Saaristo, joka oli montessoriyhdistyksen aktiivi ja hänellä oli myös oma lapsi montessoriluokalla.²⁹⁰ Ragusi-Fredriksson sai tukea työhönsä myös Herttoniemen montessorileikkikoulun henkilökunnalta sekä montessoriyhdistykseltä. Ragusi-Fredriksson muistelee kokeilulla olleen muutamia epäilijöitä peruskoulun opettajien keskuudessa, mutta suuri osa tuli kiinnostuneena kyselemään asiasta. Ragusi-Fredrikssonin kokemuksen mukaan muut opettajat suhtautuivat kokeiluun ”enimmäkseen erittäin positiivisesti”.²⁹¹ Muut Herttoniemen koulun alkuopetuksen opettajat hyödynsivät kokeiluluokkaa tukiopetuksen

²⁸⁶ Sähköpostiviesti Kerttu Höynälänmaalta Minna Karttuselle 17.6.2010 klo 09.05. Vastaanottajan hallussa.

²⁸⁷ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

²⁸⁸ Paola Ragusi-Fredriksson puhelinhaastattelussa 19.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen

²⁸⁹ Paola Ragusi-Fredriksson puhelinhaastattelussa 19.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen.

²⁹⁰ Paola Ragusi-Fredriksson puhelinhaastattelussa 19.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen.

²⁹¹ Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010.

antamiseen. He myös lainasivat välineistöä omiin luokkiinsa, jolloin Ragusi-Fredriksson perehdytti heitä välineiden käyttöön.²⁹²

Kaksi lähekkäin sekä ajallisesti että fyysisesti ollutta montessorikokeilua osoittavat, kuinka erilaisen vastaanoton ne ovat saaneet koulujen sisällä muiden opettajien taholta. Herttoniemen kokeiluluokkaan kohdistui ennen kaikkea positiivista ja kannustavaa suhtautumista opettajien keskuudesta. Lintuvaaran kokeilukoulussa suhtauduttiin täysin päinvastaisesti. Kokeiluluokkien painotuserot ovat saattaneet olla osallisena siihen, että Lintuvaaran opettajat kokivat montessorikokeilun uhkana ja negatiivisena asiana koulun arjessa. Lintuvaaran montessorikokeilu pedagoginen painopiste oli puhtaassa montessorilaisuudessa, joka on ollut mahdollisesti hankalampi hyväksyä kuin kokeilu, jossa pyrittiin soveltamaan montessori-pedagogiikan parhaita puolia peruskouluopetukseen. Lintuvaaran kokeiluluokan montessoriopetus on voitu kokea niin erilaisena, että se on ollut vaikeampaa hyväksyä kuin puhtaasti soveltava kokeilu. Herttoniemen koulun henkilökunnan positiivisen suhtautumisen syyn taustalla saattoi olla, että Herttoniemessä haluttiin jakaa montessoritietoutta ja saattaa se jokaisen oppilaan saataville. Näin kaikki opettajat pääsivät halutessaan osalliseksi montessoritietoudesta.²⁹³ Tämä on voinut vähentää epäluuloisuutta ja kateutta. Yhtenä syynä ovat voineet olla Lintuvaaran ja Perkkäänpuiston erilaiset työyhteisöt.

Toisaalta myös Kerttu Höynälänmaa halusi levittää montessoriopetuksen kaikkien suomalaisten lasten ulottuville, mutta kokeilukoulujen työyhteisöt eivät olleet hänen kokemuksiansa mukaan vastaanottavaisia uudelle vaihtoehdolle.²⁹⁴ Tuen puute koski myös koulun johtajia, sillä hän viittaa kirjeessään Jaakko Nummiselle, että hänen käyntiään keväällä vuonna 1986 seurasi uusia parannuksia montessoriluokan oloihin: keittiöltä lähetettiin kahdelle luokan marsulle lounaan ruoan rippeitä, joka ei aikaisemmin ollut onnistunut. Montessoriluokan tilojen parantamiseen oli myös kiinnitetty huomiota uudestaan Nummisen käynnin seurauksena.²⁹⁵

²⁹² Loppuraportti Montessori-menettelyn kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 23. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

²⁹³ Paola Ragusi-Fredriksson puhelinhaastattelussa 19.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen.

²⁹⁴ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

²⁹⁵ terveisiä montessorikoululta Ihanana kevätpäivänä 1986. Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

Yhteisenä tekijänä molemmat opettajat kokivat kansainvälisten montessoriopettajien ja opiskeluaikaisten ystävien tuen. Samoin päättäjien taholta tullut tuki ja luottamus oli molempien ensimmäisten opettajien kannalta tärkeää. Sekä Höynälänmaa että Ragusi-Fredriksson kokivat molemmat suurena voimavarana oppilaiden vanhempien tuen, joka auttoi erityisesti luokan viihtyvyydessä ja materiaalien valmistamisessa, joita ilman montessoriluokka ei olisi ollut montessoriluokka.

11.2. Montessoripedagogiikka toimi sekä puhtasoppisesti että soveltaen

Espoon montessori-kokeiluluokan loputtua vuonna 1987 oli selvää, että kokeilun tulokset olivat positiivisia. Montessorivälineistöllä työskentely antoi erinomaiset tiedolliset valmiudet ja lapset myös pitivät välineillä työskentelystä. Tästä esimerkkinä oli kattoremontti syksyllä 1984, jonka aikana siirryttiin hetkeksi pois omasta luokkatilasta ja jonne jäivät myös montessorivälineet. Oppilaat ikävöivät remontin aikana välineistöään, joten kesken remontin päätettiin hakea yksi väline kullekin oppilaalle. Montessorivälineistön käyttämisessä tarvittiin kuitenkin montessoriopettajan koulutus, sillä välineiden väärinkäyttö ei johtaisi toivottuihin tuloksiin. Oppilaiden itsenäistyminen ja oma-aloitteisuus alkoi näkyä Espoon kokeiluluokan oppilaissa verrattain myöhään vuoden 1986 keväällä. Syynä tähän saattoi olla pieni ryhmäkokoo, jolloin oppilaat tukeutuvat enemmän opettajaan kuin suuressa ryhmässä. Itsenäisen työrytmin opetteleminen saattoi myös viedä aikaa. Ryhmäkoon kasvaessa lapset alkoivat opettaa toinen toisiaan enemmän kuin pienemmässä kokoonpanossa.²⁹⁶

Espoon kokeiluluokalle osallistui lapsia montessorileikkikouluista ja tavallisista hoitopaikoista. Molemmat lapset näyttivät edistyvän hyvin montessoriluokalla. Tätä saattoi edesauttaa luokkatovereiden esimerkki ja avuliaisuus sekä lasten persoona. Montessorileikkikoulu oli kehittänyt sitä käyneiden lasten senso-motoriikkaa ja affektiivisuutta, joiden herkkyykskausi oli leikkikouluiässä. Montessoriluokkalaisten motivaatio koulunkäyntiä kohtaan oli suurta, sillä oppilaat olisivat halunneet tulla kouluun myös sairaana ollessaan. Taustalla oletetaan vaikuttaneen montessori-pedagogiikan

²⁹⁶ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 9 ja 18. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

lähtökohta, joka perustuu lapsen omaan vapaaseen kiinnostukseen, eikä pakkoon opiskella tietty asia tiettynä ajankohtana. Vastuu ja vapaus motivoivat lapsia.²⁹⁷

Espoon Montessoriluokan oppilaiden luovuutta verrattiin tavallisen peruskoululuokan kanssa ja kokeessa selvisi, että montessoriluokalla olevien oppilaiden luovuuden taso oli korkeampi kuin tavallisen peruskoulun oppilaiden. Tulosta saattoi selittää oppilaiden persoonallisuus ja joillakin oppilailla taustalla ennestään vaikuttava montessorileikkikoulu. Talvikki Lehtisen montessoriluokasta tekemän tutkimuksen mukaan avoin oppimisympäristö kannusti luovuuteen. Lapsi osaa tiedosti omat kykynsä ja tavoitteensa ja seurasi omaa edistymistään.²⁹⁸

Kolmen kokeilulukuvuoden perusteella huomattiin Espoossa, että kaikki oppilaat eivät saavuttaneet montessoripedagogian keinoin normalisaatiota²⁹⁹, mikäli tämä ei ollut kehittynyt lapsella ennen kouluikää. Useimmilla luokan oppilailla normalisaatio onnistui ja opittiin itsekuria ja huolehtimaan omista töistä ja eläimistä oma-aloitteisesti. Luokalla oli muutamia poikkeuksia, joilla normalisaatio ei kehittynyt tavalliseen tapaan. Lukuvuoden 1984-1985 välisenä aikana osa pojista aiheutti ongelmia häiriökäytöksellä välitunneilla. Asiaan jouduttiin puuttumaan kuraattorin, koulupsykologin sekä vanhempien avulla. Syksyllä 1985 kokeiluluokka oli vaarassa hajota samojen ongelmien vuoksi. Lopulta seurauksena oli neljän pojan siirtyminen muihin kouluihin toisen lukuvuoden aikana. Oppilaiden koulunvaihdokset osoittivat, että mikäli normalisaatio ei ollut tapahtunut, on sitä montessoripedagogiikan avulla hankala korjata. Näissä tapauksissa levottomille oppilaille sopi paremmin opettajajohtoinen opetus. Ongelmien ratkaisemista hankaloittivat aiemman kokemuksen puute vastaavista tilanteista, sillä ongelmia ei kyetty ratkaisemaan niiden vaatimalla tavalla. Myös vanhempien erilaiset ja joskus paikoin epärealistiset odotukset kokeilua kohtaa aiheuttivat ristiriitoja. Osa vanhemmista ei myöskään ollut kokeilun edetessä halukas osallistumaan hankalaan

²⁹⁷ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 18. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁹⁸ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 19. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

²⁹⁹ Tarkoitetaan tässä yhteydessä itsestä ja omista tehtävistä huolehtimista.

koulumatkakuljetukseen.³⁰⁰

Sen sijaan tunne-elämän ongelmista kärsivälle oppilaalle montessoripedagogiikka antoi hyvät valmiudet opiskella ja kehittyä. Eräs luokan oppilas, joka oli tunne-elämältään vakavasti häiriintynyt, kykeni opiskelemaan omaan tahtiin kouluavustajan tukemana montessorivälineistöllä ja saavuttamaan hyviä oppimistuloksia. Montessoriluokka tarjoaisi vastaavissa tapauksissa vaihtoehdon erityisluokkaopetukselle.³⁰¹

Espoon kokeilu oli osoittanut Kerttu Höynälänmaalle, kuinka lapsen oppimiskyky oli rajaton. Montessorivälineistön vahvuus oli siinä, että lapsi sai mahdollisuuden tutkia omaa kiinnostuksen kohdettaan ajan kanssa. Osa kokeilun seurauksista paljastui vasta myöhemmin, kun esimerkiksi lasten vartuttua vanhemmat kertoivat heidän kuulumisiaan. Eräs äiti kertoi Kerttu Höynälänmaalle poikansa voittaneen pronssia matematiikan maailmanmestaruuskisoissa ja uskoi tämän olevan selvässä yhteydessä montessorivälineistöön. Tullessaan montessoriluokalle poika oli ollut ujo ja syrjäänvetäytyvä, mutta ollut kovin kiinnostunut montessorivälineistön helmistä ja rakastanut niiden tutkimista. Tämä oli antanut edellytykset hänen matemaattisten taitojen kehittymiselle.³⁰²

Ensimmäinen kokeilu merkitsi Kerttu Höynälänmaalle myös tiivistä yhteistyötä oppilaiden vanhempien kanssa, joista tuli tärkeitä ystäviä. Vanhemmat osallistuivat luokan kalustamiseen ja materiaalien valmistamiseen, joihin Höynälänmaa oli erityisen tyytyväinen. Negatiivisina puolina olivat häntä vastaan osoitetut syytökset kiusaamisesta ja uhkailusta, joita muut opettajat langettivat häntä kohtaan. Nämä kuitenkin laantuivat ja unohtuivat ajan myötä.³⁰³

Paola Ragusi-Fredriksson oli tyytyväinen Herttoniemen kokeilun jälkeen sekä henkilökohtaisesti että kokeilun ennalta asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen. Hänen

³⁰⁰ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 19. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

³⁰¹ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 20. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

³⁰² Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³⁰³ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

mukaansa montessorilainen pedagogiikka soveltui erinomaisesti peruskouluun. Hän perusteli tätä sillä, että pedagogiikan opetusmenetelmien pohjana olivat lapsen kehityskaudet. Montessoripedagogiikkaan ei myöskään sisältynyt elämäkatsomuksellisia arvoja, kuten esimerkiksi steiner-pedagogiikkaan. Oppilaslähtöisellä pedagogiikalla oli Ragusi-Fredrikssonin mukaan paljon annettavaa suomalaiselle peruskoululle, sillä se mahdollisti yksilöllisen etenemisvauhdin opinnoissa. Lisäksi konkreettinen välineistö soveltui hyvin eriyttämiseen ja myös peruskouluun.³⁰⁴ Montessorivälineistöä pystyi käyttämään hyvin esimerkiksi lisätehtävien antamisessa ja se eriytti luonnollisesti lapsen mielenkiinnon kohteisiin.³⁰⁵

Herttoniemen kokeilun lopputulokset osoittivat, että myös ensimmäisen- ja toisen luokan oppilaat kykenivät itsenäiseen työhön. He osasivat noudattaa laatimiaan sääntöjä ja sopimuksia sekä kantaa heille annetun vastuun omista töistään ja siisteydestä. 7-9-vuotiaat oppilaat keskittyivät hyvin kahdesta kolmeen tuntiin, kun saivat suunnata mielenkiintonsa oman halunsa ja energiansa mukaan. Opettajan ajankäytön näkökulmasta oppilaiden eri tahtiin eteneminen ja taukojen pitäminen antoi enemmän aikaa ohjata oppilaita yksilöllisesti. Pari- ja ryhmätyöskentelystä saatiin myös positiivisia tuloksia: oppimisen ohella he harjaantuivat sosiaalisissa taidoissa ja joutuivat selvittelemään keskenään erilaisia konflikteja, joita saattoi tulla esimerkiksi työnjaossa. Kokonaisuudessaan Herttoniemen kokeilu osoitti, että montessoripedagogiikkaa voidaan soveltaa peruskoulussa. Peruskoululain ja opetussuunnitelman mahdollisuudet olivat sopuinnassa keskenään, sillä molempien tavoitteet olivat lähellä toisiaan. Vapaan työn tunnit ja luokkatyöskentely tukivat toisiaan. Suuri merkitys oli oppilaiden tekemisen ilossa, joka välittyi Paola Ragusi-Fredrikssonille, sekä omatoimisuudessa, joka näkyi lasten tekemisessä, kun heille antoi mahdollisuuden. Positiivista oli myös kilpailun puuttuminen yhdysluokasta, eikä tätä esiintynyt sisarustenkaan välillä.³⁰⁶

Espoon kokeiluluokan lopputulokset tukivat Herttoniemen vuotta myöhemmin raportoituja

³⁰⁴ Paola Ragusi-Fredriksson haastattelun vastaus. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010.

³⁰⁵ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 24. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

³⁰⁶ Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989 s. 18, 20 ja 25. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson 1989. Kouluhallituksen arkisto.

tuloksia, kuinka montessoripedagogiaa voisi hyödyntää peruskoulussa ala-asteella. Etenkin matematiikan välineistö voisi olla apuna oppiaineen konkreettisesti havainnollistamisessa oppilaille. Myös maantieteen havaintokarttoihin osoitettiin kiinnostusta Espoon kokeilukouluissa, joten näiden käyttämistä suositeltiin tutkittavaksi ala-asteen opetukseen. Välineiden käytössä korostettiin montessoriopettajan koulutusta, jota ilman välineistöä oli hankala käyttää. Peruskouluun suositettiin joustavaa työskentelyaikaa tai oppilaan omaa kelloa 45 minuutin oppitunnin sijasta, sillä se mahdollistaisi keskittyneemmän ja oppilaslähtöisen työvauhdin. Oppilaan omaa tekemistä korostettiin ja painotettiin, että lapsen omalla tekemisellä tulisi olla suurempi rooli peruskoulussa, kuin tietopainotteisessa opiskelussa, jossa opettajajohtoinen opetus on tehokkain oppimisen muoto. Montessorimetodilla oli paljon annettavaa myös formaaliin kasvatukseen, sillä sen työtavat kannustivat tiedonhankintaan ja sen prosessointiin. Lisäksi tiedon määrä on montessoriopetuksessa suuri, mutta oppilaiden oma harrastuneisuus ja mielenkiinto ohjaavat oppimista, jolloin oppilaat eivät koe rasitteena suurta tiedon määrää. Esimerkiksi luonnontieteitä opiskellaan montessorimenetelmillä syvällisesti ja yksityiskohtaisesti alaluokilla ja samaan aikaan tiedollisen oppimisen rinnalla oppilaat kokivat oppimisen mielekkääksi. Luonnollisesti kokeita ei pidetty myöskään Espoon montessoriluokilla.³⁰⁷

Kouluhallituksessa Reijo Laukkanen suhtautui kokeilujen lopputuloksiin tyytyväisesti, sillä ”*Saatiin aikaan oppimista*”. Hänen suhtautumisensa montessoripedagogiikkaan muuttui positiivisemmaksi kokeilun edetessä. Hän harmitteli kuitenkin jälkeenpäin, ettei kokeilun lopputuloksia hyödynnetty pitkäjänteisemmin. Niistä olisi voinut ottaa esimerkiksi soveltavia aineksia opettajien täydennyskoulutukseen.³⁰⁸ Paola Ragusi-Fredriksson kiersikin kokeilun loputtua kertomassa montessoripedagogiikasta ja tekemässä aihetta tutuksi opettajankoulutuspäivillä ja vastaavissa tilaisuuksissa.³⁰⁹ Samoin Kerttu Höynälänmaa luennoi Espoon kokeiluluokan jälkeen avoimessa yliopistossa montessoripedagogiikasta. Espoon kokeilusta valmistettiin montessorivälineistä kertova dia-sarja ja video ”Kasvattava vapaus”, jotka olivat vapaasti saatavilla lainaan Valtion AV-

³⁰⁷ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu s. 21-21. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto.

³⁰⁸ Reijo Laukkanen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010.

³⁰⁹ Paola Ragusi-Fredriksson haastattelulomakkeessa. Kysymyslomake palautettu 26.5.2010.

keskuksesta.³¹⁰

Espoon montessoriluokan onnistuneet tulokset saatiin myös Uudenmaan läänin kouluneuvoston tietoon, joka oli uudenmaan läänin koulusuunnitteluelin. Espoon kaupungin apulaiskaupunginjohtaja Mauri Alasaari piti montessoripedagogiikan periaatteita toteuttamiskelpoisina ja soveltamiskelpoisina suomalaiseen peruskouluun ja asian viemisestä peruskouluihin käytiin keskustelua läänin kouluneuvostossa. Asiaan suhtauduttiin myönteisesti. Ongelmaksi muodostui opettajien pätevyys montessoriluokilla opettamiseen, sillä oikea välineistön ja montessoripedagogiikan tuntemus antoivat valmiudet opettamiseen. Montessoripedagogiikan opettaminen olisi pitänyt siirtää yliopistojen opettajankoulutuslaitoksiin, jotta olisi saatu päteviä montessoriopettajia. Mauri Alasaaren mukaan tämä ongelma pysäytti montessoripedagogiikan soveltamishalukkuuden Uudenmaan läänin kouluneuvostossa.³¹¹

Montessoripedagogiikan opettaminen yliopistoissa opettajankoulutuksessa olisi vaatinut Jaakko Nummisen mukaan sen, että halukkuus olisi lähtenyt yliopistoista. Tämä taas olisi ollut hidas ja vaikea prosessi, sillä yliopistoilla on autonomia omiin opetussuunnitelmiin, eivätkä opettajat olleet 1980-luvulla esimerkiksi halukkaita erilaisiin muutoksiin. Nämä tahot halusivat itse suunnitella omat opetussuunnitelmansa, jolloin halu montessoripedagogiikan sisällyttämiseksi osaksi opettajankoulutusta olisi pitänyt lähteä yliopistojen sisältä. Koulujärjestelmän uudistusten aikaan saamiseksi oli ensin tehtävä hallinnollisia muutoksia, jonka jälkeen olivat vielä yliopistojen opettajankoulutuslaitosten päätöksenteko. Näin ollen muutokset koulujärjestelmään olivat hitaita ja vaikea toteuttaa.

312

11.3. Montessorikokeilujen seurauksia

Seuraukset montessorikokeiluista on nähtävissä suomalaiselle peruskoululle nykypäivänä.

³¹⁰ Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu. s. 20. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa. Kouluhallituksen arkisto ja Viesti Kerttu Höynälänmaalta Jaakko Nummiselle 1986 Montessoriopetus 1983-1987. Kansliapäällikkö Jaakko Nummisen kokoelma. Opetusministeriön arkisto.

³¹¹ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

³¹² Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilässä.

Montessorilaisuudella ollut merkitystä suomalaiselle peruskoululle, jotka kaikki näkyvät Kerttu Höynälänmaan mukaan myös muun muassa Pisa-tuloksissa. Montessorilaisuus näkyy suomalaisissa oppikirjoissa ja materiaaleissa tänä päivänä. Pidemmät opetustuokiot voivat olla seurausta montessorikokeiluista, sillä 1980-luvun alussa muilla peruskoulun opetusryhmillä oli tiukat kolmen vartin välitunnit. Myös oppilaan vapaus tekemiseen ja erilaisten projektien suosiminen on voinut saada alkunsa montessorilaisesta pedagogiikasta. Arviointikeskustelut kuuluivat montessorilaiseen pedagogiikkaan, joita Montessori piti jo 1920-luvulta lähtien, sillä hän ei uskonut numeroarviointiin.³¹³ Montessorilainen pedagogiikka on kilpailusta vapaa ja lapset auttavat toinen toisiaan. Opetuksessa ja oppimisessa näkyy Höynälänmaan mukaan myös montessorilaisuudesta tuttu havainnointi.³¹⁴

Yhtenä kokeilujen seurauksena voidaan pitää Ruusutorpan koulua, josta piti tulla erillinen montessoriyksikkö, jonka montessoriluokkien toiminnan piti vaikuttaa koulun muihin luokkiin. Montessoriluokkiin tuli aluksi aktiivinen tutkimus- ja kehitystyö. Tämä kuitenkin hiipui ajan myötä. Ongelmina olivat peruskoulun opettajien ennakoasenteet, sillä he eivät olleet halukkaita koulutukseen. Samoin rehtorin olisi pitänyt pitää montessoriluokkien jatkuvaa kehitystyötä valvonnassaan.³¹⁵

Kerttu Höynälänmaan mielestä montessorilainen pedagogiikka ei ole saanut sen suurempaa jalansijaa Suomessa, sillä ulkomailla tapahtuva koulutus ja montessorimateriaali ovat kalliita. Suomeen ei ole myöskään järjestetty systemaattista montessoriopettajien koulutusta, ja yhtenä syynä voidaan pitää koulutuksen taloudellisia kustannuksia.³¹⁶ Jaakko Numminen nimeää myös taloudelliset syyt merkittäväksi tekijäksi montessori-pedagogiikan hitaaseen leviämiseen. Julkisen rahakirstun päällä on istunut periaate, jonka mukaan yksi peruskoulu riittää kaikille ja ylimääräisistä koulutusvaihtoehdoista täytyy vanhempien tai muiden tahojen maksaa itse. Kunnat eivät ole halunneet lähteä lisäkustannuksia tuoviin montessorikouluihin. Lisäksi yksityisten lapsiperheiden taloudelliset resurssit ovat Suomessa melko rajoitetut koulumaksujen

³¹³ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³¹⁴ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³¹⁵ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³¹⁶ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

maksamiseen. Steiner-koulutkin rahoitetaan julkisilla varoilla.³¹⁷

Höynälänmaa ja Numminen ottavat esille suomalaisten opettajien suhtautumisen vaihtoehtoisuuteen ja sitä kautta opettajankoulutuslaitoksen valmiudet hitaisiin muutoksiin. Höynälänmaa nimeää suomalaisen peruskoulunopettajan ammattiylipeuden, joka näkyy negatiivisena suhtautumisen eri koulutuksiin ja ulkomailta tuleviin erilaisiin ajatuksiin kuten montessoripedagogiikkaan. Suomalaiset opettajat suhtautuivat ennakkoluuloisesti ja epäilevästi montessoripedagogiikkaan. Käytöksen taustalla voidaan epäillä olevan kateuden toisten paremmuutta kohtaan.³¹⁸ Jaakko Numminen ottaa esille samanlaisen suhtautumisen opettajien ja yliopistojen opettajankoulutuslaitoksen negatiivisen varauksen vaihtoehtoisuuteen ja erilaisuuteen. Opetusohjelmien muuttaminen yliopistoissa oli hänen kokemuksiinsa perustuen hyvin hidasta ja jähmeätä, sillä nämä tahot vastustivat erilaisuutta ja muutosta.³¹⁹ Kuten aiemmin todettiin, myös yhdenvertaisen peruskoulun kannattajien vaatimus yhtäläisestä opetussuunnitelmasta on hidastanut montessorikoulujen leviämistä.

Paola Ragusi-Fredrikssonin mukaan suurin ongelma montessoripedagogiikan leviämisessä Suomessa on ollut kallis ulkomainen koulutus, joka on harventanut suomalaisten montessoriopettajien lukumäärää tehokkaasti. Toinen ongelma oli tiedonpuute, sillä montessorilaisuudesta oli vaikea saada tietoa 1980-luvun alussa. Taloudelliset tekijät vaikuttivat montessorivälineistön hankinnassa, sillä välineistö oli kallis hankkia kertainvestointina. Toisaalta kerran hankittua välineistöä pystyi hyödyntämään pitkälle tulevaisuuteen.³²⁰

Ragusi-Fredriksson mainitsee myös eri koulukuntien välillä olleet erimielisyydet siihen, miksi montessorilaisuus ei ole levinnyt.³²¹ 1980-luvun alussa ja 1980-luvun kuluessa montessoripedagogiikan kannattajat jakaantuivat kahteen eri joukkoon. ”Amilaiset” kannattivat puhdasta montessorilaisuutta, eli montessoripedagogiikkaa siten kuin Maria

³¹⁷ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilä.

³¹⁸ Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³¹⁹ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilä.

³²⁰ Paola Ragusi-Fredrikssonin vastauslomake 26.5.2010.

³²¹ Paola Ragusi-Fredrikssonin vastauslomake 26.5.2010.

Montessori sen kehitti, eikä halunnut soveltaa sitä tai välttämättä antaa aineksia siitä sovellettavaksi muille. Tämä osa saattoi suhtautua esimerkiksi kirjukurssin käyneisiin ohjaajiin halveksivasti. Toinen osa montessorilaisuuden kannattajista puolestaan halusi soveltaa montessoripedagogiikkaa peruskoulun hyväksi.³²² Tämä 1980-luvulla vallinnut näkökulmaero montessoripedagogiikan opettamisessa ja käytännössä aiheutti todennäköisesti hajanaisuutta, joka ei ainakaan edesauttanut montessoripedagogiikan leviämistä Suomessa 1980-luvun alussa.

Opetushallituksen edustajan Reijo Laukkasen mukaan syy montessorilaisen pedagogiikan vähäiseen levinneisyyteen on sen painottumisessa varhaiskasvatukseen. Hänen mielestään montessorilaisuuden vahvuus piilee alle kouluikäisten opettamisessa ja siinä, että lapset altistuvat varhain montessoripedagogiikalle. Suomessa ei ole kouluja alle seitsemänvuotiaille, joten se ei ole saanut niin suurta suosiota suomalaisten keskuudessa. Kontrastina montessoriopettajien ja Jaakko Nummisen mielipiteille, Laukkanen minimoi taloudelliset tekijät suhteessa sen pieneen levinneisyyteen Suomessa. Laukkasen mukaan suomalaisilla opettajilla on paljon pedagogista vapautta, jota he voisivat halutessaan ulottaa myös montessori-pedagogiikan hyödyntämiseen oppitunneillaan. ”Esimerkiksi matematiikassa opettajat voi käyttää palikoita”. Suomessa ei ole ollut tarkoitus järjestää rinnakkaiskoulutusta peruskoulun rinnalle.³²³ Laukkanen kiistää montessoriopettajien väitteet koulutuksen kalleudesta, joka edelleenkin on ongelma montessorikoulutukseen lähtevillä opettajilla.³²⁴

Eräs syy montessoripedagogiikan levinneisyyteen voidaan löytää sen pienestä toimintapiiristä, johon se rajoittui vielä 1980-luvun alussa. Nummisen mukaan ensimmäisten montessoriaktiivien toiminta rajoittui pieneen harrasteluun, jolla ei saatu tarpeeksi näkyvyyttä pedagogiikalle. Toiminnan olisi pitänyt olla suurempaa ja vaatinut eräänlaista kansanliikettä, jonka takana olisi ollut paljon erilaisia ihmisiä puhumassa montessori-pedagogiikan puolesta. Esimerkiksi 1980-luvun alussa ei Kouluhallituksen virkamiehillä tai opetusministeriön kouluosaston virkamiehillä ollut mitään tietoa

³²² Paola Ragusi-Redrikssonin puhelinhaastattelu 19.6. Haastattelijana Minna Karttunen.

³²³ Reijo Laukkasen haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010 ja Paola Ragusi-Fredriksson vastauslomake 26.5.2010. Kerttu Höynälänmaa haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³²⁴ Kymmenen kuukauden opiskelu 6-12-vuotiaiden montessoriopettajaksi Bergamossa, Italiassa maksaa 8230 euroa ilman elinkustannuksia. (http://www.montessoribergamo.it/bergamo.htm#bg_fees) Luettu 19.6.2010 klo 18.30.

montessoripedagogiikasta.³²⁵

Yhtenä tekijänä montessoripedagogiikkaa rajoittuneisuuteen Numminen ottaa hypoteettisesti esille myös steiner-koulut, jotka tarjosivat vaihtoehtoisen koulutusmahdollisuuden hieman ennen montessori-pedagogiikan tuloa Suomeen. Steiner-koulut olivat suosittuja ja niihin liittyvä uskonnollinen maailmankatsomus on toiminut todennäköisesti niiden suosion levittämisessä. Suomen pienissä ikäluokissa ei välttämättä riittänyt tulijoita steiner-koulujen lisäksi vielä montessori-kouluihin. Myös steiner-kouluihin liittyvä uskonnollisuus erotti sen montessorikouluista. Uskonnollisuuteen liittyvä hurmos on voinut saada kannattajia enemmän puolelleen ja levittää sen sanomaa laajemmalle alueelle.³²⁶

Kokeiluihin osallistuneiden opettajien ja kouluhallinnon alan virkamiesten subjektiiviset mielipiteet tarjoavat kukin hypoteettisia syitä montessoripedagogiikan hitaalle etenemiselle osaksi Suomen kasvatusvaihtoehtoja. Historiallisesti katsottuna montessorilaisen pedagogiikan aloittamisen edellytys oli yhteiskuntapoliittinen tilanne 1980-luvulla. Erilaiset vaihtoehtopedagogiat olivat muodissa 1980-luvulla. Peruskoulua haluttiin kehittää ja steiner-pedagogiasta oli jo saatu hyviä tuloksia. Tämä saattoi avata tietä myös montessori-pedagogisten kokeilujen luvan saamiselle. Ydintekijänä toimivat yksityishenkilöt, jotka olivat montessoripedagogian kannattajia, sillä he perustivat ensin kannatusyhdistyksiä ja niiden ruohonjuuritason toiminnan kautta lähdettiin kunnianhimoisesti perustamaan kokeiluluokkia.

11.4. Montessoripedagogiikan teesit ovat ajankohtaisia 2000-luvun peruskoulussa

Kuten edellä on todettu, montessorilaisesta pedagogiikasta on otettu erilaisia elementtejä suomalaiseen peruskouluun: yhtäjaksoiset opetustuokiot, arviointikeskustelut, havainnoiva oppiminen - ja ryhmätyöt. Montessorilainen pedagogiikka on omalta osaltaan kehittänyt suomalaista peruskoulua siihen pisteeseen, missä nyt ollaan. Suomalainen peruskoulu voisi ammentaa aineksia montessorilaisesta pedagogiikasta niin Opetushallituksen Reijo

³²⁵ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilä.

³²⁶ *ibid.*

Laukkasen ja montessoriopettajien Kerttu Höynälänmaankin mukaan siinä, että opetuksen painopistettä tulisi muuttaa nuoremmille lapsille.³²⁷ Montessoripedagogialla voisi olla edelleenkin annettavaa suomalaiselle peruskoululle.

Höynälänmaan mielestä perusopetuksen painopiste tulisi suunnata 6-7-vuotiaille lapsille, jotka suorastaan janoavat tietoa ja ovat motivoituneita. Hän perustelee tätä sillä, että Suomessa opetuksen painopiste on yläkoulussa, jolloin oppilaille tulee monia uusia aineita ja eri aineenopettajia. Tämä ikä ei kuitenkaan kannusta nuoria opiskelemaan, sillä murrosiässä nuorilla on Höynälänmaan mukaan ikään kuin älyllinen taantuma, jolloin he keskittyvät vain tiettyihin asioihin kuten sydänsuruihin. Sen sijaan loogisempaa olisi, jos opetuksen painopiste olisi nuoremmilla lapsilla, jotka ovat motivoituneempia ja pystyvät keskittymään paremmin tiedollisiin asioihin. Suomalaiset kuitenkin aliarvioivat lapsen kykyä omaksua tietoa.³²⁸

Reijo Laukkanen puolestaan pitää montessorimenetelmän varhaiskasvatuspuolta mahdollisena tulevaisuuden arvona suomalaiselle varhaiskasvatukselle. Esiopetuksen sisältöjä tulisi miettiä uudelleen. Suomalaisten tulisi panostaa enemmän varhaiskasvatukseen ja aloittaa esimerkiksi vieraankielenopetus varhaisemmassa iässä. Suomalainen esiopetus voitaisiin mahdollisesti kytkeä montessoripetukseen. Ehtona tämän toteutumiselle olisi kuitenkin esiopetuksen vakiinnuttaminen, sillä tällä hetkellä sen piiriin kuuluu 90 prosenttia lapsista, mutta se ei ole lain mukaan pakollista.³²⁹

Paola Ragusi-Fredriksson ottaa esille ajankohtaisia ongelmia suomalaisesta peruskoulusta kuten työrauhaongelmat, oppilaiden levottomuuden sekä integroidut oppilaat. 2000-luvun luokissa on paljon integroituja oppilaita ja kaikkien on mahdotonta edetä oppiaineessa samaan tahtiin. Montessorimenetelmällä olisi paljon annettavaa omaan tahtia etenemiseen ja oppiaineen eriyttämiselle. Montessorilaisella itsenäisellä työilmapiirillä voisi olla paljon annettavaa oppilaiden rauhoittamiseen ja keskittyneeseen työilmapiiriin.³³⁰

³²⁷ Reijo Laukkasen haastattelu 11.6.2010 Opetushallitus ja Kerttu Höynälänmaan haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³²⁸ Kerttu Höynälänmaan haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto.

³²⁹ Reijo Laukkasen haastattelu 11.6.2010, Opetushallitus.

³³⁰ Paola Ragusi-Fredrikssonin haastattelu 26.5.2010.

Höynälämaan mukaan suurinta antia montessoripedagogiikassa peruskouluun on lapsilähtöisyys. Pitäisi opetella katsomaan lasta itseään ja yksilön herkkyyksiä. Montessorivälineistöstä ei ole apua oppimisessa, jos ei nähdä lasta yksilönä hänen omaa arvoaan kunnioittaen. Opetettavat asiat tulisi nähdä käytännöllisinä asioina opetussuunnitelman lävitse. Esimerkiksi lapsille voisi antaa tehtäväksi ulkona metsässä mitata aarin kokoinen alue, jonka jälkeen voisi laskea sen pinta-alan. Tämän jälkeen alkaisi aarin tutkiminen: mitä kaikkea lapsesta kiinnostavia asioita maa-alueelta löytyy? Opetettavat asiat pitäisi katsoa lapsen näkökulmasta, eli lasten pitäisi saada luokkatila sen sijaan, että opettajat, kouluviranomaiset ja kirjantekijät määrittelevät mitä lapset oppivat tietyssä järjestyksessä. Lapsen saadessa itse valita päivän opiskeltavia asioita hän saa vastuuta, jolloin hän kiinnostuu ja motivoituu opiskeluun eri tavalla kuin käskyjen tullessa ylhäältä, jolloin hän ei itse pysty vaikuttamaan asioihin.³³¹

Yläkouluun montessorilaisella pedagogiikalla olisi erityisesti annettavaa. Oppilailla on montessorilaisessa yläkoulussa myös vapaus valita ja montessorilaisen pedagogiikan mukaan murrosikäisille annetaan vapautta tässäkin vaiheessa niin paljon kuin on mahdollista. Tämä perustuu lapsen luontaiseen haluun itsenäistyä murrosiässä ja irtaantua vanhemmistaan. Kuten esimerkiksi montessorilainen varhaiskasvatus huomioi lapsen herkkyyksikaudet, myös murrosikäisen luonnollinen tarve itsenäistyä otetaan huomioon. Höynälänmaan kokemuksen mukaan yläkouluikäiset pitävät vastuusta ja yhteisistä projekteista, joita he saavat toteuttaa kavereidensa kanssa. Mikäli jotkut oppilaat eivät suuntaudu automaattisesti luokassa oman tehtävän pariin, nämä kootaan yhteen pieneen konsultaatiohetkeen. Tässä heidät herätellään psykologisesti mielenkiintoisella tavalla esimerkiksi historian tuntiin ja siihen liittyviin tehtäviin. Aiheisiin pyritään löytämään niin mielenkiintoisia asioita ja nuorten näkökulmaa, että he varmasti kiinnostuvat aiheista. Montessorimateriaaleja sovelletaan ottaen huomioon oppilaiden mielialat ja herkkyydet. Maria Montessorin ajatus yläkoulusta oli se, että nuoret pitäisi laittaa sisäoppilaitokseen yhdessä taiteilijoiden kanssa, sillä heillä on samanlaisia herkkyyksia kuin murrosikäisillä, jotka hakevat omaa identiteettiään.³³²

³³¹ Kerttu Höynälänmaan haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

³³² Kerttu Höynälänmaan haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello.

Jaakko Nummisen mielestä montessorilaisesta pedagogiikasta löytyy paljon sellaista, mitä voisi sisällyttää ja soveltaa suomalaiseen esi- ja perusopetukseen. Lasten kehityskausien huomioiminen, asteittainen eteneminen kuten Paola Ragusi-Fredrikssonkin kannatti. Myös lasten oma-aloitteisuus ovat sellaisia piirteitä, joita voisi hyvin tuoda osaksi suomalaista koulujärjestelmää. Pelkkänä puhtaana montessorilaisuutena sen tuominen koulujärjestelmään ei onnistuisi, sillä muutokset koulujärjestelmään tapahtuvat hyvin hitaasti ja koko järjestelmän muuttaminen montessoripedagogiikalle pohjautuvaksi ei onnistuisi. Koulujärjestelmää koskevat muutokset täytyy toteuttaa hitaasti asteittain.³³³

Montessoripedagogiikan todellinen rikkaus suomalaiselle koulujärjestelmälle voisivat olla oppimisen ilo ja viihtyvyys, jota ensimmäisten kokeilukoulujen oppilaat tunsivat koulunkäyntiä ja oppimista kohtaan. Tämän on todettu olevan suomalaisen koulujärjestelmän ongelma: oppimistulokset ovat hyviä, mutta koulussa ei viihdytä ja yhteishenki on huono. Montessorimetodin avulla voitaisiin saada aikaan yhteisöllisyyttä kouluihin ja positiivista asennetta oppimista kohtaan.

12. LOPPUPÄÄTELMÄT

Montessoripedagogiikan aloittaminen ja toiminnan vakiintuminen Suomessa vaati monia edellytyksiä: Ensiksi tarvittiin innokkaita asian kannattajia sekä asiantuntevia ammattilaisia, jotka olivat valmiita laittamaan toimintaan omaa aikaa ja vaivaa. Tämän tutkimuksen puitteissa esiin nousivat erityisesti Christel Björksten, Anneli Nurmi ja Arja Kiili sekä Kerttu Höynälänmaa, Paola-Ragusi-Fredriksson ja Helsingin ja Espoon Montessori-yhdistykset. Kaikilla tahoilla oli vahva usko siihen, että montessoripedagogia tarjosi lapsille paremmat edellytykset elämälle erityisesti oma-aloitteisuuden ja lasta kunnioittavan näkökulman kautta. Montessoriohjaajien- ja opettajien kokemus ulkomailta pönkitti tätä käsitystä ja antoi uskoa ja voimia montessoripedagogiikan aloittamiseksi Suomessa.

Toinen montessoripedagogiikan käytännön aloittamiseen ja sen vakiintumiseen vaikuttanut asia oli ajoitus: Psykologi Christel Björksten tuli Suomeen juuri, kun Auroran sairaalassa avautui tilaisuus montessorimenetelmän käyttöönottoon. Alun perin Björksten

³³³ Jaakko Nummisen haastattelu 30.6.2010 Viirilä.

tutustui montessorimenetelmään etsiessään lapselleen Yhdysvalloista sopivaa koulua, samoin kuin Kerttu Höynälänmaa. Auroran sairaalan montessoriosaston myötävaikutuksella joukko helsinkiläis- ja espoolaisvanhempia innostui montessoripedagogiasta, perustivat kannatusyhdistyksen vuonna 1979, joka tarvittiin montessorilastentarhan perustamiseksi. Ensimmäinen montessorileikkikoulu perustettiin Helsingin Herttoniemeen vuonna 1980. Tästä vastasi Helsingin Montessori-koulun kannatusyhdistys r.y. Saman vuoden syyskuussa Suomen Montessori-yhdistys perusti Espooseen montessorileikkikoulun. Vastaavasti montessorileikkikouluja alkoi syntyä myös muille paikkakunnille. Montessoriohjaajat ja vanhemmat olivat montessoripedagogiasta aidon kiinnostuneita, sillä oman lapsen saaminen montessorileikkikouluun edellytti vähintään seuraavaa vaivannäköä: talkoo-töitä toiminnan rahoittamiseksi, pitkien kuljetusmatkojen organisoimista, hieman kalliimpaa päivähoitomaksua ja lapsen hoitamisjärjestelyjä kerhoajan loputtua ilta -tai aamupäivästä. Montessorileikkikoulun käytyään lapselle oli mahdollista luonnollista – mutta ei kuitenkaan itsestään selvää - hakeutua montessoripainotteiselle peruskoululuokalle.

Montessoripedagogiikan kannattajien kokeilu-hankkeet sopivat ajan henkeen, jolloin peruskoulun kehittäminen oli koulutuspoliittisesti ajankohtaista. Tämän pro gradun tutkimustulokset tukevat Pirjo-Riitta Lehtisen tutkimusta, jossa montessoripedagogiikan kokeilujen luvan saamista edesauttoi 1980-luvun koulutuspolitiikan kehityspäämäärät.³³⁴ Opetusministeriö tuki ensimmäisiä montessoripedagogisia kokeiluluokkia. Opetusministeriö rahoitti montessoriopettajien ulkomaista koulutusta stipendeillä vuosien 1986-1995 vuosien välillä ja opettajankoulutukseen annettu rahamäärä oli 580 000 markkaa.³³⁵ Tämän lisäksi tässä tutkimuksessa selvisi Jaakko Nummisen henkilökohtainen rooli montessori-pedagogisten kokeilu-luokkien aloittamisessa, sillä opetusministeriön kansliapäällikön suhtautuminen montessoripedagogiaan oli positiivinen ja kannustava. Lisäksi hän edesauttoi kokeiluluokkien luvan saamista käyttämällä hyväksi omia henkilökohtaisia suhteitaan, luennoimalla montessoripedagogisessa seminaarissa ja vieraillemalla kokeilu-luokassa Espoossa. Myös Kouluhallituksen Reijo Laukkanen suhtautui positiivisesti montessoripedagogiaan. Reijo Laukkanen ja Jaakko Nummisen tuen motiivina oli kehittää peruskoulua sisältä päin. Tämä osui yksin montessoriopettajien Kerttu Höynälänmaan ja Paola Ragusi-Fredrikssonin tavoitteiden kanssa, jotka halusivat

³³⁴ Lehtinen 2008, 31.

³³⁵ Lehtinen 2008, 17.

tuoda montessoripedagogiaa suomalaiseen peruskouluun. Yhtenäistä tavoitetta voidaan myös pitää tärkeänä tekijänä kokeiluluvan saamisessa montessorikokeiluluokille vuonna 1984 Espooseen ja 1985 Helsinkiin.

Tämän tutkimuksen puitteissa tutkittiin yleisesti ottaen montessoripedagogiikkaan myönteisesti suhtautuvia henkilöitä. Näin saatiin selville, mikä vaihtoehto-pedagogiikassa oli kannattamisen arvoista. Tällaisia tahoja oli myös luonnollisesti helpompi löytää aineistosta, joka oli montessori-myönteisten henkilöiden tuottamaa. Näin ollen kuitenkin negatiiviset kannanotot ovat jääneet varjoon, eivätkä ole vaikuttaneet merkittävästi tutkimuksen lopputulokseen. Esimerkiksi Jaakko Nummisen ja Reijo Laukkasen myönteinen suhtautuminen saattaa antaa opetusministeriön ja Kouluhallituksen virkamiesten suhtautumisesta positiivisemmän ja asiantuntevamman kuvan montessoripedagogiaa kohtaan, kuin mitä sen todellisuus oikeasti oli.

Yhtenä jarruttavana tekijänä montessoripedagogiikan levinneisyydessä ovat olleet sisäiset erimielisyydet montessoripedagogiikan kannattajien keskuudessa 1980-luvun aikana.³³⁶ Erilaiset näkemykset montessoripedagogiikan käytännön toteuttamisesta ovat voineet vaikuttaa hajottavasti, eikä yhdistysläisten toiminta ole ollut yhtenäistä tai systemaattista. Tämä on vaikeuttanut montessoripedagogisten koulujen ja päiväkotien perustamista yhtenäisenä rintamana. Lisäksi verrattaessa Espoon ja Helsingin kokeiluluokkiin suhtautumista tuli esille kaksi vastakkaista suhtautumistapaa opettajien tahoilta: suvaitsevaisuus ja mielenkiinto Helsingin kokeilua kohtaan ja vihamielisyys sekä epäily Espoon kokeiluluokkiin suhtautumisessa. Syynä ovat voineet olla montessorilaisen pedagogian käytännön erot sen toteuttamisessa. Helsingissä toteutettiin montessoripedagogiaa huomattavasti soveltaen ja sopeuttaen sitä osaksi peruskoulua. Espoossa puolestaan pyrittiin toteuttamaan puhdasta montessorilaisuutta mahdollisimman lähellä Maria Montessorin alkuperäisiä oppeja. Peruskoulun opettajien on voinut olla helpompi suhtautua soveltavaan kokeiluun kuin puhtasoppiseen kokeiluun.

Montessoripedagogiikka ei ole vakiintunut osaksi suomalaista kasvatustraditiota ennen 1980-lukua, sillä sitä kohtaan ei näiden tutkimustulosten perusteella ole tunnettu tarpeeksi

³³⁶ Kerttu Höynälänmaan haastattelu 7.6.2010 Leppävaaran kirjasto, Sello ja Paola Ragusi-Redrikssonin ja Minna Karttusen puhelinkeskustelu 19.6.2010.

suurta mielenkiintoa tätä ennen. Varhaiskasvatuksen käytetyin pedagogiikka oli fröbeliläinen pedagogiikka, joka vannoi vapaan leikin nimeen, ja jota suomalaiset ammattikasvattajat ihannoivat. Samaan päätelmään on tullut myös Kerttu Höynälänmaa pro gradussaan.³³⁷ Vuodesta 1977 lähtenyt kiinnostus montessoripedagogiaa kohtaan osoittaa, että montessoripedagogian läpiviemiseen tarvittiin ulkomailta hankittua tietotaitoa, tarpeeksi asiaan uskovia henkilöitä tietyllä maantieteellisellä alueella, jotka halusivat lapsilleen parempaa koulutusta kuin mitä tarjolla oli sekä opetusministeriön luvat. Lisäksi peruskoululaitokseen kohdistunut kritiikki ja päättäjien halu kehittää koululaitosta tarjosivat 1980-luvun alussa hedelmällisen yhteiskuntapoliittisen kokeilualustan montessoriluokkien toiminnalle. Näiden kaikkien seikkojen toteutumiseen tarvittiin ennen kaikkea yksilöiden päättäväisyyttä, omistautumista ja rahoitusta, sillä pioneerien tie oli paikoin kivinen.

Tutkimustulosten perusteella selvisi, että suhtautuminen montessoripedagogiaa kohtaan oli myönteistä myös virkamiesten taholta. Näin ollen eroja suurien heidän suhtautumisessaan montessoriohittajien näkemykseen ei tullut. Mielenkiintoista on, että vaikka niihin suhtauduttiin positiivisesti ja kokeiluluokkien lopputulokset olivat hyvin kannustavia oppilaan oppimisen kannalta, pedagogiikkaa ei saatu hyödynnettyä koko Suomen koululaitoksessa. Tämä herättääkin kysymyksen, miksi myönteisistä kokemuksista ja lopputuloksista huolimatta ei saatu aikaan mittavampia lopputuloksia? Olivatko asenteet sittenkin negatiivisempia, mitä julkisesti haluttiin myöntää? Toisaalta jo esille tulleet tekijät montessoripedagogisten luokkien kustannuksista ja opettajien koulutuksesta, peruskoulun sisällä tehdyistä kokeiluista, peruskoulun opettajien muutosvastaisuudesta, montessoripiirin pienuudesta ja sen mahdollisista opillisista erimielisyyksistä 1980-luvulla on voinut vaikuttaa montessoripedagogian pieneen levinneisyyteen. Lisäksi montessoripedagogian painottuminen varhaiskasvatukseen ei ole saanut tukea 1900-luvun alkupuolella aluksi fröbeliläisen pedagogiikan kannatuksen vuoksi. Lisäksi varhaiskasvatuksessa esiopetus ei ole Suomessa lakisääteistä, joten montessoripedagogian mahdollisuuksiin tällä alueella ei ole välttämättä kiinnitetty huomiota.³³⁸

³³⁷ Höynälänmaa 2005.

³³⁸ Reijo Laukkasen haastattelu 11.6.2010, Opetushallitus.

Vaihtopedagogioiden historiaa olisi syytä tutkia tarkemmin historian tutkimuksen kentällä, sillä niistä on saatu vaikutteita suomalaiseen koulujärjestelmään. Lisäksi tulevaisuudessa suomalaista koulujärjestelmää voitaisiin kehittää vaihtopedagogioita soveltamalla. Erityisesti steiner-koulujen historia voisi valottaa lisää myös montessoripedagogian menneisyyttä Suomessa. Toimiko steinerpedagogiikka tienraivaajana vaihtopedagogioille, vai veikö se kenties kannattajia montessoripedagogiikalta? Toinen mielenkiintoinen kysymys on, kuinka vaihtopedagogiikat ovat vaikuttaneet suomalaiseen peruskouluun ja opetussuunnitelmiin?

Lähteet:

EBENESER-ARKISTO, Helsinki

Irja Marvalan kokoelmat, montessoriluennot ym.

- matkakertomus vuodelta 1954
- lehtiartikkelit:

H. ”Leikki puuttuu montessorilastentarhoista” *U.S.* 1954

N. ”Matemaattinen lastentarha Montessorin kursseilla” *US.* II. 1954.

Thyra Haneman-Gahmbergin kokoelma

- lehtileikekirja 1925-1937

Patricia. ”I barndomens och lekens rike” s. 77.

Helmi Jalovaara ”Montessorilaisessa koulussa” 11.11.1928.

Elsa Borenius, ”Lasten kasvattamisesta ensimmäisinä ikävuosina” *Kotiliesi* 11/elokuu 1928.

- lehtileikekirja 1912-1925

”Fröbel-kongressi Helsingissä” *Helsingin sanomat* 8/9 1925. s. 85.

Armo-Laina Sirelius 2 (Kirjeenvaihtoa 1980-1990)

- Rehtori Sirelius Armon esityksiä

· Anneli Aro ja Leena Voipio: ”Lasten hyväksi- för barnens väl” *Lastentarha* 16/197.

N. M-i ”Lapsen salaisuus” *Kasvatusopillinen aikakauskirja* 1941, s. 34.

A. L:e. ”Lapsen salaisuus” *Huoltaja* 1940, s. 329.

Lastentarha 1947-1960 ja 1980.

KOULUHALLITUKSEN ARKISTO, Helsinki

Raportti Espoon Lintuvaaran montessori-pedagogisesta kokeilusta peruskoulun 1. luokalla lukuvuonna 1984-1985 Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa.

Loppuraportti Montessori-menetelmän kokeilu peruskoulussa Helsingissä lukuvuosina 1985-1986, 1986-1987, 1987-1988, ja 1988-1989. Raportin laatija Paola Ragusi-Fredriksson, Herttoniemen ala-aste, Helsinki 1989.

Raportti Espoon Montessoripedagogisesta kokeilusta lukuvuosina 1984-1985, 1985-1986 ja 1986-1987. Perkkäänpuiston koulu. Raportin laatija Kerttu Höynälänmaa.

OPETUSMINISTERIÖN ARKISTO, Helsinki

Jaakko Nummisen kokoelma

Montessorikokeilut 1983-1987. 1991, 1992, -93.

SUOMEN MONTESSORI-YHDISTYS, Helsinki

Lehtileikekokoelma

"Montessori-koulu tulossa. Ensimmäinen pikkulasten kerho jo Helsingissä" Helsingin Sanomat 21.4.1980.

"Leikki opettaa Montessori-kerholaisia" "Dottoressan" aate tulossa taas Suomeen. Helsingin sanomat 3.11.1980.

Suvi Sariola "Suomi hännänhuippuna. Montessori-koulutus lopultakin käyntiin." Polttopiste 8.12.1980.

Seija Mäki "Uutta Suomessa: Montessorikoulu" K&T no 7/1980.

Pirkko Paaermaa "Lapsi oppii itse tekemällä" Kauppa ja koti 8/80.

Kaisa Kauhanen "Maria Montessori oivalsi Lapsen salaisuuden" Uusi Suomi 7.1.1981.

Sinikka Partanen "Montessori-koulu: Lapsen oma valinta opetuksen pohjana" No 9 26.2.1981 Länsiväylä.

Eeva-Kaarina Kolsi "Montessorileikkikoulussa lapsi oppii ilman pakkoa ja kilpailua" 8.8.1982 Espoon-Kauniaisten Alueuutiset.

"Montessoriopettajia koulutettava" 23.2.1983. Länsiväylä

Länsiväylä No 74 15.9.1982.

Leena Hyypä "Itsenäinen lapsi montessorimenetelmällä" 2/1982 Spekula (Oulun lääketieteellinen kiltä).

Helena Hämäläinen, Sari Nemi ja Vesa Klemetti "Kas, sinäkin olet löytänyt montessorilaisuuden" 1983 Me Naiset.

Ulla Janhonen, Outi Lahtonen "Kaksi uutta Montessori-koulua. Tavoitteena lapsen itsenäinen kehittyminen" Helsingin sanomat 21.8.1983.

Raija-Liisa Rantanen "Koulu ilman kilpailua" YV-lehti 3/1983.

Lapsille ohjelmaa" Länsiväylä. 3.6.1984.

Päivi Kumpulainen "Matti, Montessorileikkikoululainen." Nappi 4/84.

Montessori Yhdistyksen julkaisu 1984-2009

Montessori – auttaa lasta kasvamaan

Haastattelut:

Kerttu Höynälänmaa: s.1948 Montessoriopettaja sekä historian- ja yhteiskuntaopin aineenopettaja. Haastattelu Leppävaaran kirjastossa Sellossa 7.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen. Haastattelu tekijän hallussa.

Reijo Laukkanen: s.1946 Opetusneuvos. Haastattelu Opetushallituksessa 11.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen. Haastattelu tekijän hallussa.

Jaakko Numminen: s.1928 Opetusministeriön kansliapäällikkö 1973-1994 , Opetusministeriön toimistopäällikkö 1966-1970, Korkeakoulu- ja tiedeosaston päällikkö 1970-1973. Haastattelu Viirilässä, Miiänmäessä 30.6.2010. Haastattelijana Minna Karttunen. Haastattelu tekijän hallussa.

Paola Ragusi-Fredriksson: s.1960 Montessoriopettaja ja luokanopettaja. Kysymyslomake palautettu sähköpostitse tekijälle 25.5.2010. Kysymyslomake tekijän hallussa.

Aikalaiskirjallisuus

Aho, Erkki: Peruskoulun opetussuunnitelman kokeilu lv. 1967-68 – teoksessa *Peruskoulua kohti. Yleisradion ja television peruskoulupedagogiikan kurssien johdannot*. Toim. Olavi Nöjd. Weilin +Göös ab:n kirjapaino Tapiola 1968.

Björkstén, Christel: *Montessorimenetelmä 1980-luvulla* Weilin +Göös 1982 Espoo.

Montessori, Maria. (Ensimmäinen painos 1936.) *Lapsen Salaisuus*. WSOY. Porvoo.

Montessori, Maria (Ensimmäinen painos 1936.) *Lapsen salaisuus*. Kuudes painos. WSOY:n graafiset laitokset, Juva. 1983.

Montessori, Maria. (Ensimmäinen painos 1912) *The Montessori Method*.

Tutkimuskirjallisuus

Aho, Erkki: Taistelu peruskoulusta –teoksessa *Onko peruskoulu romuttunut? Peruskoulua 25 vuotta*. Toim. Sirpa Wass. Luokanopettajaliitto ry. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi 2000.

Bell, Marjatta, Hietala Marjatta: *Helsinki The Innovative City*. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2002.

Bowen, James: *A History of Western Education*. Volume Three. The Modern West: Europe And the New World. Methuen & Co, Lontoo 1981.

Bruhn, Karl: *1900-luvun pedagogisia virtauksia*. Otavan kirjapaino. Keuruu 1968.

Flanagan, Mark M. *The Greatest Educators Ever*. Continuum International Publishing Group. London 1979.

Gustafson, Christina 1979. Maria Montessorin pedagogik- en väg att utveckla människor. Christina Gustafson. Kirjassa *Boken om pedagogerna. Gamla och nya ideer i aktuell utbildningsdebatt*. Liber UtbildningsFörlaget. Vällingby 1979.

Hainstock, Elisabeth *The Essential Montessori. An Introduction to the woman, the writings the method and the movement*. New American Library. New York 1986.

Hatje, Ann-Katrin *Från treklång till triangeldrama. barnträdgården som ett kvinnligt samhällsprojekt under 1880-1940-talen*. Historiska Media 1999.

Hayes, Mary, Höynälänmaa, Kerttu 1985. *Montessoripedagogiikka*. Otava. Helsinki 1985.

Heporauta, Aarne teoksessa *Aino Aalto*. Toim. Ulla Kinnunen. Vammalan kirjapaino 2004.

Hietala, Marjatta: *Tietoa, taitoa, asiantuntemusta. Helsinki eurooppalaisessa kehityksessä 1875-1917*. Osa 1. Innovaatioiden ja kansainvälistymisen vuosikymmenet. Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 1992.

Hietala, Marjatta artikkelissa ”Mitä tutkia ja miten” teoksessa *Historioitsijan arki ja tutkimuksen prosessi*. Toim. Sari Autio, Sari Katajala-Peltomaa ja Ville Vuolanto. Vastapaino 2001.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula: *Tutki ja kirjoita*. Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna 2009.

Hirvi, Vilho: Näin kehitämme peruskoulua- teoksessa *Onko peruskoulu romuttunut? Peruskoulua 25 vuotta*. Toim. Sirpa Wass. Luokanopettajaliitto ry. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi 2000.

Hänninen, Sisko-Liisa, Valli, Siiri: *Suomen lastentarhatyön ja varhaiskasvatuksen historia*. Otava. Helsinki 1986.

Höynälänmaa, Kerttu: *Maria Montessorin historiakäsitys*. Oulun yliopisto. Pro gradu tutkielma 2005.

Kaarninen, Mervi: Suomi- koulutuksen huippuyksikkö? Teoksessa *Suomen ja kansanvallan haasteet. Suomen eduskunta 100 vuotta*. Edita Prima Oy 2008.

Knuuttila, Marja: *Koulun profiloitumisen haavoittuvuus. Tapaustutkimus opettajien vaihtuvuuden vaikutuksista Montessori-menetelmää soveltavassa yhdysluokassa 1-2*. Pro gradu-tutkielma Helsingin yliopisto. 1998.

Koski, Leena: Oppikoulunuoruus 1940-1950-luvuilla –teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen. Suomalaisen Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 2003.

Lehtinen, Pirjo-Riitta: *Montessoripedagogiikan rantautuminen ja vakiintuminen suomalaiseen perusopetukseen*. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopisto. 2008

Lillard, Angeline Stoll: *Montessori: The Science Behind the Genius*. Oxford University Press 2005.

Lillard, Paula Polk: *Montessori. A Modern Approach*. Shocken books. New York. 1972.

Lindström, Aslak ja Kärkkäinen, Liisa: *Uusi koululainsäädäntö I. Siirtymävaiheen toimenpiteet*. Opettajien kustannus Oy. Mikkeli 1984.

Lounela, Marjut 1989. *Montessori-pedagogiikka Suomen kasvatusalan lehdissä 1912-1953*. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen syventävien opintojen tutkielma 1989.

Mikonranta, Kaarina: teoksessa *Aino Aalto*. Toim. Ulla Kinnunen. Vammalan kirjapaino 2004.

Peruskoulu elää- peruskoululainsäädännön kehitys 1960-luvulta 1990-luvulle- teoksessa *Onko peruskoulu romuttunut? Peruskoulua 25 vuotta*. Toim. Sirpa Wass. Luokanopettajaliitto ry. Saarijärven Offset Oy, Saarijärvi 2000.

Pouru, Aija: Maria Montessori henkilönä ja kasvatustieteen kehittäjänä.. Yhteiskunnallisen tutkinnon tutkielma, opinnäytetyö. Tampereen yliopisto 1981.

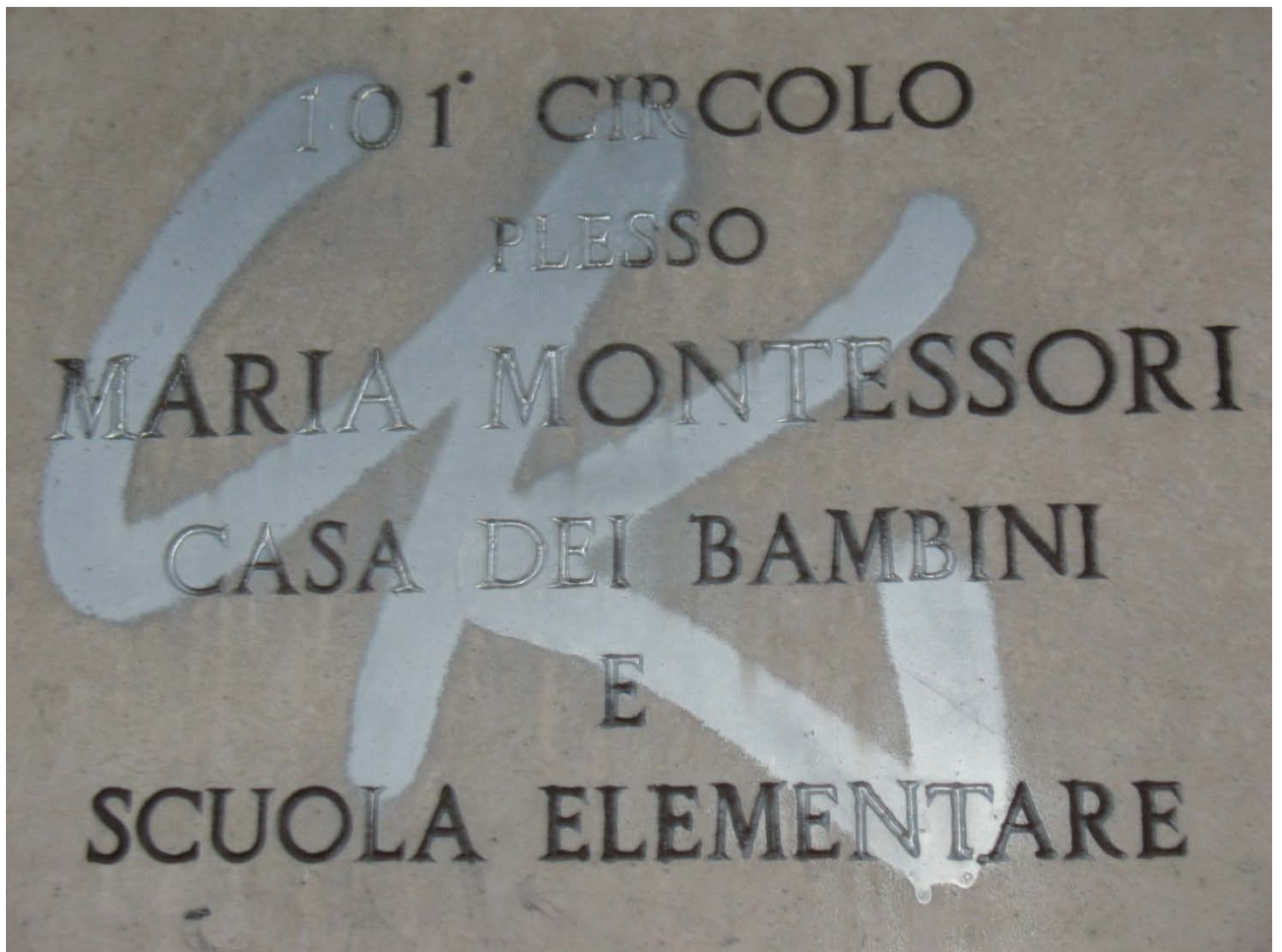
Salminen, Hannele, Salminen, Jukka 1986: *Lastentarhatoiminta – osa lapsuuden historiaa. Friedrich Fröbelin lastentarha-aate ja sen leviäminen Suomeen*. Gummerrus Oy. Jyväskylä.1986.

Sähköiset lähteet:

http://www.montessoribergamo.it/bergamo.htm#bg_fees (Tarkasteltu viimeksi 19.6.2010 klo 18.30.)

http://www.montessorilastentalo.net/index.php?option=com_content&view=article&id=2&Itemid=15 (Tarkasteltu viimeksi 28.10.2010 klo 1655.)

LIITE 1. Casa dei Bambini on edelleen toiminnassa Roomassa, San Lorenzon korttelissa.

Lähde: Kuva Minna Karttunen 25.2.2010

LIITE 2. Kysymyslomake haastatteluja varten (Esimerkkilomake, jota käytetty soveltavasti eri haastateltavien kohdalla)

Kysymyksiä liittyen montessoripedagogiikan kokeiluluokkaan Herttoniemessä 1980-luvulla/ Espoon kokeiluluokkaan Lintuvaarassa.

Ohjeita ja taustatietoja:

Vastaukset tulevat lähdemateriaaliksi Minna Karttusen historian pro gradu – työhön Tampereen yliopistoon. Pro gradun työnimi on ”Montessorilaisen pedagogiikan vaiheet Suomessa 1900-luvun alusta 1980-luvulle”. Vastaajan toivotaan kirjaavan kaikki kysymyksiin liittyvät tiedot ja vastaavan mieluummin laajasti kuin suppeasti. Lopuksi vastaajan toivotaan kirjaavan vastaamiseen käytetty aika ja paikka.

Esitiedot:

Vastaajan nimi:

Syntymävuosi:

Yhteystiedot:

1.a) Miten tutustuitte montessoripedagogiikkaan ensimmäistä kertaa?

2. Mikä sen sisällössä oli ratkaisevaa, että päätitte lähteä kouluttautumaan sen pariin?

3. a) Minkälainen koulutustausta teillä on?

3. b) Olitteko työskennelleet aiemmin peruskoulun opettajana ennen kuin ensimmäinen montessorikokeiluluokka aloitettiin?

4. Minkäläistä merkitystä kansanvälisillä suhteilla on ollut montessoripedagogiikan kehittymisen kannalta Suomessa? (Esim. tuki jota saatiin ensimmäisiin kokeiluluokkiin, minkäläistä se oli luoteeltaan?)

5. Miksi juuri Espoossa levisivät montessorilaiset lastentarhat ja leikkikoulut niin voimakkaasti vuosien 1983-1984 välisenä aikana? (5/12 lastentarhasta oli Espoossa ja Espooseen myös perustettiin ensimmäinen kokeiluluokka.)

6. Miksi ei haluttu perustaa erillistä Montessorikoulua, vaan haluttiin kuulua osaksi peruskoulua?

7. Olisivatko seuraukset olleet erilaisia, jos olisi perustettu oma erilliskoulu?

8. Mikä oli mielestänne ratkaisevaa, miksi Opetusministeriö antoi luvan ensimmäiseen montessoriluokan perustamiseen ja Opetushallituksessa suhtauduttiin positiivisesti kyseisiin hankkeisiin?

9. Minkälaisia ongelmia tuli lasten valitsemisessa montessoriluokalle?(Oliko riitoja yms. Espoossa kuitenkin oli vuoteen 1984 mennessä perustettu 5 lastentarhaa, joten halukkaita oli paljon.)

10. Mitä pidätte tärkeimpinä eroina montessoriperuskoululle ja tavalliselle peruskoululle?

11. Väliraportin mukaan kokeilun lähtökohta oli selvittää, miten Montessorimenetelmän tiettyjä ominaispiirteitä voitaisi soveltaa peruskoulun alkuopetuksen luokkien työskentelyssä. Mikä tämän tavoitteen taustalla oli?

12. Mitä eroja oli Herttoniemen kokeiluluokan- ja Lintuvaaran välillä?

13. Mistä saitte tukea työskennellessänne kokeiluluokan parissa?

14. Miten koulun työyhteisö suhtautui montessorikokeiluluokkaan?

13.a) Minkälaisia lopputuloksia saitte kokeiluluokan loputtua?

13.b) Olitteko henkilökohtaisesti tyytyväinen ensimmäisen kokeiluluokan lopputuloksiin?

13. c) Vastasivatko lopputulokset ennalta asetettuja tavoitteita?

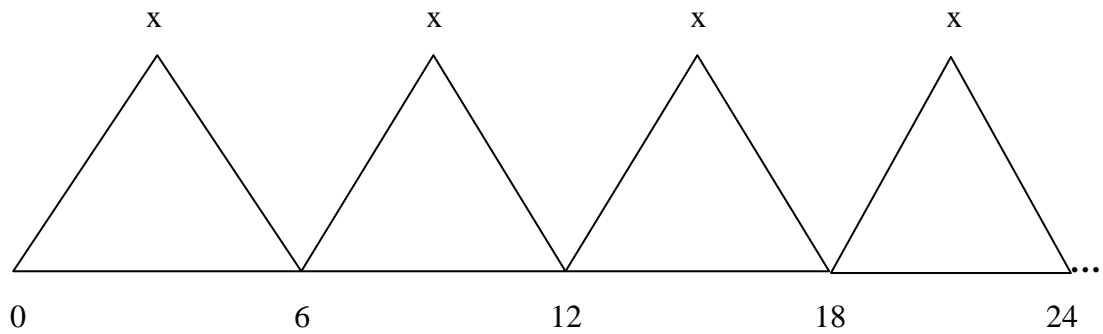
14. Oliko ensimmäisillä kokeiluluokilla käytännön seurauksia suomalaiselle peruskoulujärjestelmälle?

15. Miksi montessorilaista pedagogiikkaa ei ole hyödynnetty Suomessa suuremmissa mittakaavassa?

16. Minkälainen rooli oli taloudellisilla tekijöillä, että montessorilaista pedagogiikkaa ei otettu laajemmassa mittakaavassa rinnakkaisvaihtoehdoksi yhdessä peruskoulun kanssa?

17. Mitä annettavaa montessorilaisella pedagogiikalla voisi olla 2000-luvun koulujärjestelmälle Suomessa?

LIITE 3. LAPSEN NELJÄ KEHITYSKAUTTA

Kuviossa on havainnollistettu lapsen eri kehityskaudet seuraavasti:

Vaakasuora akseli= Kuvaa ihmisen elinikää 0-24-vuotiaana.

Kolmiot= herkkyyskaudet, jotka vaihtelevat kuuden vuoden välein.

x = herkkyuden huippupiste, jolloin kaudelle opittava asia on näkyvimmillään ja kolmion taitekohdassa yksilön kehityksen huippukohta.

Lähde: Lehtinen 2008, 13.